

Konjunkturläget

December 2002

Utgiven av
Konjunkturinstitutet
Stockholm 2002

Konjunkturinstitutet (KI) gör analyser och prognoser över den svenska och internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för de bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. Rapporten publiceras fyra gånger per år, i mars, juni, augusti och november. *The Swedish Economy* är motsvarande rapport på engelska. *Analysunderlag* publiceras i anslutning till Konjunkturläget (inte i juni) och består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform.

Rapporten *Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige* ger analyser av de samhällsekonomiska förutsättningarna för svensk lönebildning. Rapporten är årlig och betecknas *Wage Formation – Economic Conditions in Sweden* på engelska

I serien *Specialstudier* publiceras rapporter som härrör från utredningar eller andra externa uppdrag. Forskningsresultat publiceras i serien *Working Paper*. Av dessa publiceras vissa i internationella vetenskapliga tidskrifter och utges då på nytt under beteckningen *Reprints*. Rapporter i dessa tre serier kan beställas utan kostnad. Flertalet publikationer kan också laddas ner direkt från konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se.

Konjunkturinstitutet
Kungsgatan 12-14
Box 3116
SE-103 62 Stockholm
Telefon: 08-453 59 00, Telefax: 08-453 59 80
E-post: ki@konj.se, Hemsida: www.konj.se

ISSN 0023-3463
ISBN 91-89226-36-4

Förord

I Konjunkturläget december 2002 presenteras en prognos av den ekonomiska utvecklingen 2002–2004 i Sverige och i omvärlden. I ett särskilt avsnitt jämförs den innevarande prognosen med den bedömning som presenterades i augusti 2002.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Hans Lindberg. Beräkningarna avslutades den 11 december 2002.

Ingemar Hansson
Generaldirektör

Sammanfattning

Kraftfulla ekonomisk-politiska stimulansåtgärder i framför allt USA bidrog till att BNP-tillväxten i OECD-området, efter en relativt kort nedgångsfas, började stiga i mitten av förra året. Den ökade risken för en väpnad konflikt i Irak, minskad optimism vad gäller den amerikanska ekonomins tillväxtpotential och fallande börser har emellertid medverkat till att tillväxten nu har bromsats både i USA och euroområdet (se diagram 1).

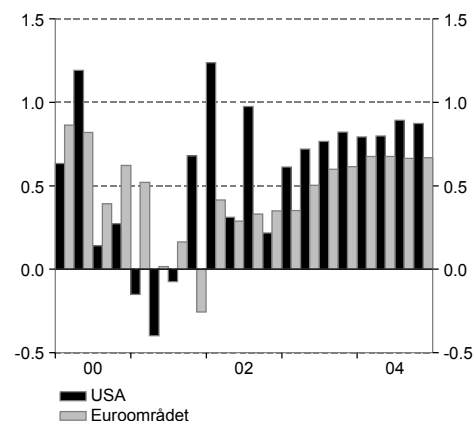
Överdrivna vinstförväntningar gav i slutet av 1990-talet upphov till en aktieprisbubbla och överinvesteringar inom framför allt IKT-sektorn. Sedan IKT-bubblan brast har de fasta investeringarna i OECD-området fallit, vilket är en viktig förklaring till förra årets konjunktur nedgång. Investeringsutvecklingen har varit fortsatt svag i år. Hushållens konsumtion har utvecklats förhållandevis starkt, även om tillväxten fallit tillbaka något under de senaste kvartalen.

I USA är både penning- och finanspolitiken expansiv och den Europeiska centralbanken sänkte nyligen styrräntan. Den expansiva ekonomiska politiken väntas bidra till att hushållens efterfrågan även fortsättningsvis hålls uppe relativt väl. Den internationella konjunkturuppgången bromsas av en fortsatt svag utveckling inom industrin och en dämpad investeringsaktivitet inom näringslivet. Men högre vinster samt ett starkare efterfrågetryck förväntas leda till att investeringarna tar fart under nästa år och bidrar till en stigande BNP-tillväxt i OECD-området (se diagram 2). Återhämtningen är dock långsam och resursutnyttjandet bedöms inte stiga förrän i början av 2004.

I Sverige är det främst den privata och offentliga konsumtionen som har understött tillväxten, medan investeringarna utvecklats svagt. Även utrikeshandeln gav ett starkt bidrag till efterfrågetillväxten under det första halvåret i år, men eftersom den internationella återhämtningen nu går långsammare har exporten försvagats. Tillsammans med sjunkande investeringar och en mer dämpad konsumtionsuppgång har detta fått till följd att BNP-tillväxten har mattats av och stannar på 1,6 procent i år (se diagram 3). Konjunktoren kommer dock att förbättras efterhand. Hushållens konsumtion ökar något snabbare och exporten vänder uppåt i takt med att den internationella konjunktoren förstärks. Men tillväxten tar fart mer rejält först nästa höst då också investeringarna börjar öka samtidigt som företagen bygger upp sina lager. BNP-tillväxten bedöms bli 1,8 procent 2003 och sedan stiga snabbt till 2,7 procent 2004.

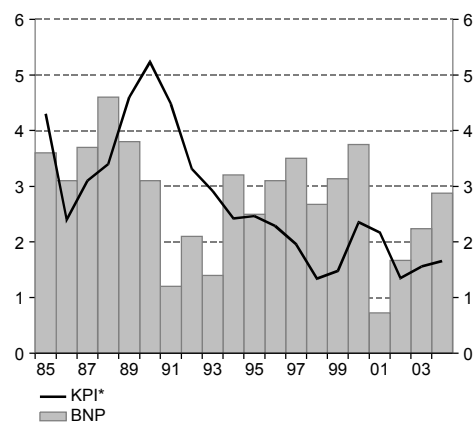
Sysselsättningen i näringslivet har stagnerat. Ledande indikatorer, såsom varsel och lediga platser, tyder dessutom på att en mer tydlig avmattning är att vänta. Sysselsättningen

Diagram 1 BNP i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och Eurostat.

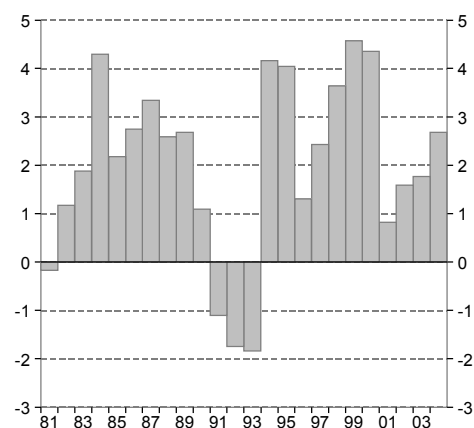
Diagram 2 BNP och inflation i OECD
Årlig procentuell förändring

* Se anmärkning i tabell 2, avsnittet Internationell ekonomi.

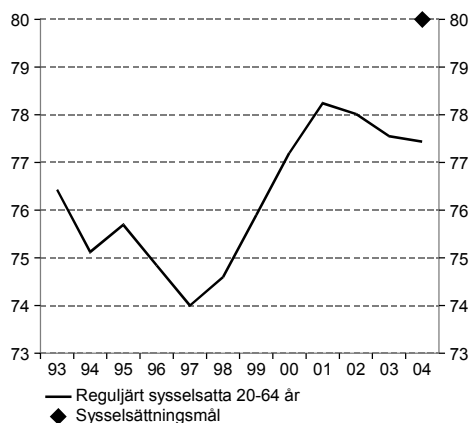
Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 BNP till marknadspris i Sverige
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 4 Reguljär sysselsättningsgrad
I procent av befolkningen i åldern 20-64 år

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

bedöms därför falla under 2003 och börja öka först 2004 med viss eftersläpning i förhållande till BNP-tillväxten. Arbetslösheten stiger till 4,4 procent under nästa år för att sedan sjunka marginellt.

Målet om att 80 procent av befolkningen i åldern 20-64 år ska vara sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden 2004 kommer inte att klaras. Andelen äldre i den arbetsföra befolkningen stiger samtidigt som andelen långtidssjukt-skrivna och förtidspensionerade ökar. Den reguljära sysselsättningsgraden bedöms sjunka till 77,4 procent 2004 (se diagram 4).

Tabell 1 Valda indikatorer

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2000	2001	2002	2003	2004
BNP till marknadspris	4,4	0,8	1,6	1,8	2,7
Bytesbalans ¹	4,0	4,0	4,5	4,3	4,6
Sysselsättningsgrad ²	77,2	78,2	78,0	77,6	77,4
Öppen arbetslöshet ³	4,7	4,0	4,0	4,4	4,3
Timplön	3,7	4,3	3,9	3,8	3,8
Produktivitet i näringslivet	4,6	0,0	3,2	2,6	2,8
KPI, dec-dec	1,4	2,9	2,4	2,0	2,0
UND1X, dec-dec	1,3	3,4	2,3	1,8	1,8
Offentligt finansiellt sparande ¹	3,4	4,5	1,3	0,6	0,9
Reporänta ⁴	4,00	3,75	3,75	3,75	4,00
10-årig statsobligationsränta ⁴	4,9	5,2	5,0	5,1	5,4
TCW-index ⁴	128,0	138,6	131,0	128,3	125,6

¹ I procent av BNP.

² Reguljär sysselsättning i procent av befolkningen, 20-64 år.

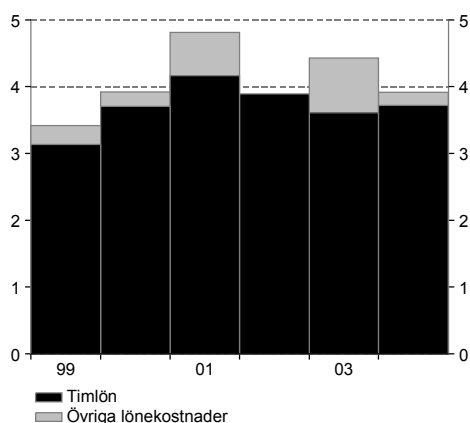
³ I procent av arbetskraften.

⁴ Vid årets slut.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 5 Arbetskostnadsindex (AKI) i näringslivet

Årlig procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Resursutnyttjandet har fallit i år och bedöms fortsätta avta nästa år. Produktionsgapet vidgas till -0,8 procent av BNP 2003 och är fortfarande negativt 2004. Efterfrågetrycket förblir lågt under hela prognosperioden och löneökningstakten i näringslivet väntas mot den bakgrunden avta. Men lönerna och de övriga arbetskostnaderna ökar trots detta fortfarande snabbare än vad som är samhällsekonomiskt önskvärt med hänsyn till sysselsättningen (se diagram 5). Ökningen är också större än inom euroområdet. Dessutom finns det en risk för att avtalsrörelsen 2004 kommer att kännetecknas av kompensationskrav. I detta riskscenario blir löneökningarna i 2004 års förhandling 1 procentenhet högre, vilket driver upp arbetslösheten med 0,3 procentenheter 2005.

Inflationen har sjunkit tillbaka och det svaga efterfrågeläget bidrar till en fortsatt dämpning av den inhemska prisutvecklingen under hela prognosperioden. Den apprecierande kronan dämpar också prisökningen på importerade varor.

På kort sikt motverkas dock nedgången i inflationstakten av stigande olje- och elpriser. Under 2004 bedöms UND1X-inflationen komma att understiga Riksbankens inflationsmål om reporäntan inte sänks ytterligare. Det finns därför utrymme för att sänka reporäntan med 0,25 procentenheter till 3,5 procent efter årsskiftet. Under det andra halvåret nästa år och 2004 är BNP-tillväxten något högre än vad som är långsiktigt hållbart och resursutnyttjandet tilltar. I slutet av nästa år bedöms reporäntan behöva höjas till 3,75 procent och under 2004 till 4,0 procent.

Kommunalskatten höjs med 67 öre i genomsnitt nästa år. Tillsammans med den s.k. gröna skatteväxlingen kommer detta att öka den genomsnittliga margineffekten för arbetsinkomster med över 1 procentenhet. Kommunernas utgifter fortsätter att öka snabbt, bl.a. som en följd av höga kommunala löneökningar. Samtidigt viker inkomstutvecklingen genom bortfallande statliga stöd. Kommunalskatten bedöms höjas med ytterligare 20 öre 2004.

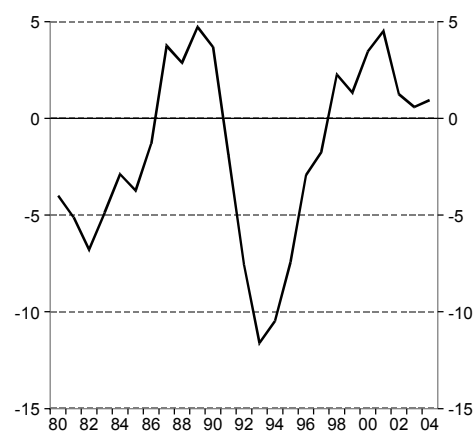
De offentliga finanserna har uppvisat stora överskott de senaste åren. Trots att skatterna sänktes och utgifterna ökade uppnåddes de målsatta överskotten med bred marginal (se diagram 6). Detta beror på att sysselsättningen ökade kraftigt 1997–2001 (se diagram 4), vilket förstärkte de offentliga finanserna. Sysselsättningen har emellertid nu planat ut. De skattesänkningar och utgiftshöjningar som har genomförts i år reducerar därför överskottet till 1,3 procentenheter 2002.

Pensionsreformen leder till att pensionärernas inkomster efter skatt blir i genomsnitt 3 procent högre nästa år än vad de skulle ha blivit enligt de äldre reglerna. Reformen försämrar därigenom de offentliga finanserna med drygt 3 miljarder kronor. Tillsammans med fortsatt ökande utgifter för sjukskrivningar och förtidspensioner (se diagram 7) samt en svag konjunktur leder detta till att det offentliga finansiella sparandet minskar till 0,6 procent av BNP 2003, trots kommunala skattehöjningar. Under 2004 beräknas sparandet öka till 0,9 procent.

Det offentliga sparandet är lågt i förhållande till målet om ett överskott på två procent i genomsnitt över konjunkturcykeln. Utsikterna att uppnå målet är dock goda om åtgärder vidtas som bromsar utgiftsutvecklingen. Detta skulle också bidra till att hålla statens utgifter inom de utgiftstak som har lagts fast av Riksdagen. Utan besparingsåtgärder väntas statens utgiftstak överskridas med 13 miljarder kronor under nästa år och 8 miljarder kronor 2004.

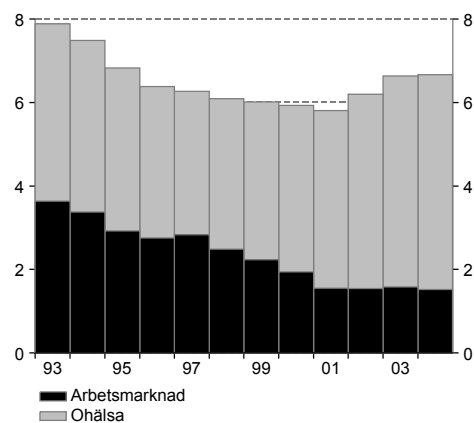
Det förhållandevis låga sparandet och en sjunkande sysselsättning medför att det inte finns något utrymme för ofinansierade skattesänkningar eller utgiftshöjningar under de kommande åren. Läget för de offentliga finanserna är därmed mindre gynnsamt än under tidigare år då den stigande sysselsättningen skapade ett reformutrymme. Bilden skulle dock bli en annan om åtgärder genomförs för att öka utbu-

Diagram 6 Offentliga sektorns finansiella sparande
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 7 Ohälsa- och arbetsmarknadsrelaterade transfereringar
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

det av arbetskraft och hålla tillbaka de stigande utgifterna för
bl.a. långtidssjukskrivningar och förtida pensionsavgångar.

Innehåll

Konjunkturprognos	11
Internationell ekonomi	13
Finansiell ekonomi.....	25
Efterfrågan och produktion i svensk ekonomi.....	29
Arbetsmarknad, resursutnyttjande och priser	47
Offentliga finanser	71
Prognosjämförelse.....	89

Fördjupningsrutor

En metod för att simultant beräkna jämviktsarbetslöshet, produktionsgap och strukturellt sparande	54
Kompensationskrav i 2004 års avtalsrörelse	60
Löneutvecklingen i Sverige – i och utanför EMU	65
De offentliga finanserna på lång sikt	74
Skatteändringar ökar marginaleffekten	78

Konjunkturprognos

2002–2004

Internationell ekonomi

Långsammare internationell återhämtning

Kraftfulla ekonomisk-politiska åtgärder i framför allt USA bidrog till att BNP-tillväxten i OECD-området, efter en relativt kort nedgångsfas, började stiga från mitten av förra året. Den ökade risken för en väpnad konflikt i Irak, minskad optimism beträffande den amerikanska ekonomins tillväxtpotential och fallande börser har emellertid medverkat till att tillväxten har bromsats (se diagram 8). Vidare har optimismen bland företagen dämpats och industrikonjunkturen åter försvagats (se diagram 9). Även ökningstakten i tjänsteproduktionen har mattats efter förra vinterns och vårens uppgång, om än inte i samma utsträckning som i industrin.

Överdrivna vinstförväntningar gav i slutet av 1990-talet upphov till en aktieprisbubbla och överinvesteringar inom framför allt IKT-sektorn. Efter att IKT-bubblan brast för ca två år sedan har de fasta investeringarna i OECD-området fallit med omkring 5 procent. De minskade investeringarna är en viktig delförklaring till förra årets konjunktur nedgång och investeringsutvecklingen är fortsatt svag. Samtidigt har hushållens konsumtion utvecklats förhållandevis starkt, även om tillväxten fallit tillbaka något under de senaste kvartalen. Den snabba omläggningen av den ekonomiska politiken i expansiv riktning har bidragit till att hålla upp hushållens konsumtionsefterfrågan, trots fallande börskurser. I USA är både penning- och finanspolitiken nu påtagligt expansiv. Även i euroområdet har penningpolitiken givits en allt mer expansiv inriktning och den Europeiska centralbanken (ECB) sänkte i början av december styrräntan med 0,5 procentenheter till 2,75 procent.

Tabell 2 BNP och KPI i världen

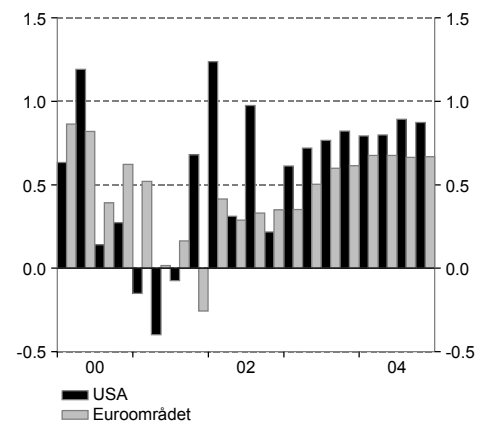
Årlig procentuell förändring

	BNP				KPI			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
USA	0,3	2,4	2,5	3,3	2,8	1,5	2,0	2,2
Japan	-0,3	-0,1	0,9	1,2	-0,7	-1,1	-0,7	-0,5
Euroområdet	1,4	0,8	1,7	2,6	2,5	2,2	1,8	1,6
Tyskland	0,7	0,3	1,3	2,2	2,4	1,5	1,3	1,1
Frankrike	1,8	1,0	1,7	2,7	1,8	1,8	1,6	1,4
Storbritannien	2,0	1,5	2,5	2,8	1,2	1,2	1,6	1,9
OECD ¹	0,7	1,7	2,2	2,9	2,2	1,3	1,6	1,7
Världen	2,2	2,7	3,5	3,8				

¹ BNP-siffrorna avser samtliga OECD-länder medan KPI-siffrorna avser OECD exkl. Australien, Island, Korea, Mexiko, Nya Zeeland, Polen, Slovakien, Tjeckien, Turkiet och Ungern. KPI för EU-länderna avser harmoniserade KPI, HIKP.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 BNP i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

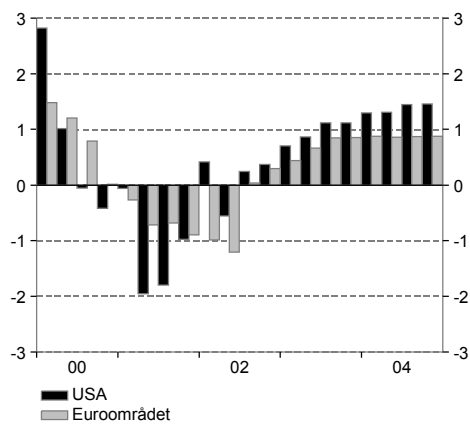
Källor: Bureau of Economic Analysis och Eurostat.

Diagram 9 Inköpschefsindex, tillverkningsindustrin, i USA och euroområdet
Index

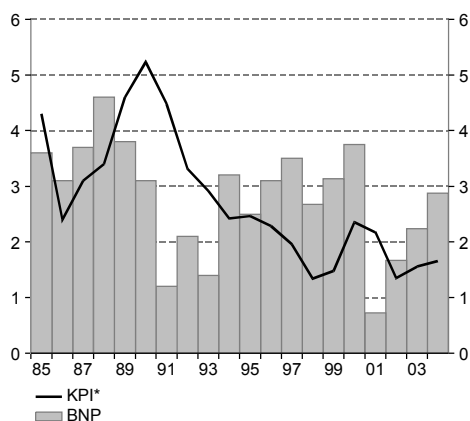
Källa: Institute for Supply Management och NTC Research Ltd.

Diagram 10 Fasta investeringar i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och Eurostat.

Diagram 11 BNP och inflation i OECD
Årlig procentuell förändring

* Se anmärkning i tabell 2.
Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Trots den expansiva ekonomiska politiken bedöms den internationella konjunkturen återhämta sig förhållandevis långsamt. Konjunkturen bromsas dels av en fortsatt svag utveckling inom industrin, dels av en dämpad investeringsaktivitet inom näringslivet. Stigande vinster samt ett starkare efterfrågetryck förväntas dock leda till att investeringarna tar fart under nästa år och bidrar till en stegrande BNP-tillväxt (se diagram 10 och 8).

En förhållandevis gynnsam inkomstutveckling väntas bidra till att hushållens efterfrågan även fortsättningsvis hålls uppe relativt väl, även om bl.a. de amerikanska hushållen bedöms öka sitt sparande något som en följd av tidigare förmögenhetsförluster. BNP-tillväxten i OECD-området väntas i år uppgå till 1,7 procent, för att under 2003 och 2004 stiga till 2,2 respektive 2,9 procent. Denna relativt långsamma återhämtning medför att resursutnyttjandet i OECD-området som helhet inte bedöms stiga förrän i början av 2004.

Under det andra halvåret 2001 sjönk inflationen i OECD-området från omkring 2,5 procent till ca 1,5 procent. I år har inflationen legat kvar kring denna nivå och endast en mycket långsam ökning väntas under 2003 och 2004.

Utanför OECD-området är konjunkturutsikterna ljusare, vilket understödjer den globala tillväxten. En rad ekonomier i Asien, t.ex. Kina, fortsätter att växa snabbt. Tillväxten i Ryssland väntas också bli god.

Sammantaget genomgick världsekonomin efter toppåret 2000 en förhållandevis mild avmattning under förra året. Bland de ekonomier som mattades mest märks USA, Japan, Tyskland, Finland och i någon mån Sverige, medan nedgången var mindre markant i bl.a. Storbritannien och Spanien. Den globala tillväxten började stiga under förra året men förefaller åter ha bromsats i mitten av 2002, varför tillväxten blir förhållandevis låg även detta år. Mot slutet av nästa år tar emellertid konjunkturen fart och den globala BNP-tillväxten uppgår till 3,5 procent 2003 och 3,8 procent 2004 (se tabell 1).

Riskerna i konjunkturutsikterna finns framför allt på nedåtsidan. En svagare vinstutveckling än väntat skulle innebära en längre period av kostnadsnedskärningar i företagen och en svagare investerings- och börsutveckling. Med fortsatta börsfall och stigande arbetslöshet finns en påtaglig risk att hushållens efterfrågan viker innan investeringsviljan hos företagen har återvänt. Prisnedgångar på husmarknaden skulle också kunna få hushållen att öka sitt sparande mer än väntat. I ett sådant scenario kan de senaste månadernas svaga utveckling övergå i en negativ spiral med fallande efterfrågan, sjunkande vinstförväntningar och aktiepriser, ytterligare friställningar av personal, o.s.v. Med sviktande efterfrågan

och låga vinster skulle investeringsuppgången skjutas ytterligare på framtiden.

Den låga lönsamheten och omstruktureringarna i banksektorn i Japan och Tyskland kan leda till en mer restriktiv kreditgivning, vilket också skulle verka återhållande på företagens investeringar. Utsikterna för den tyska ekonomin är allmänt osäkra och få signaler om nödvändiga strukturella reformer har hittills kommit från den nya regeringen.

Ett av de största hoten mot den internationella konjunkturåterhämtningen utgörs av en utdragen väpnad konflikt mellan världssamfundet och Irak. En sådan utveckling skulle sannolikt medföra betydligt högre oljepriser. De rådande internationella sparandeobalanserna utgör också en källa till osäkerhet. En minskad vilja att investera i amerikanska tillgångar skulle kunna leda till ett kraftigt fall i dollarn, nya börsfall och stigande finansieringskostnader för företagen. En sådan händelseutveckling skulle bromsa den internationella konjunkturuppgången.

Minskad oro sänker oljepriset

Under september översteg oljepriset den övre gränsen i OPEC:s målintervall om 22 till 28 dollar per fat (se diagram 12). Den huvudsakliga orsaken torde ha varit osäkerhet angående utbudssituationen i händelse av en väpnad konflikt i Irak. När FN:s säkerhetsråd och USA enades om en gemensam handlingsplan för vapeninspektioner i Irak, började oljepriset successivt att falla. I november hade priset på nordsjöolja (Brent) fallit tillbaka till något över 24 dollar per fat. Utvecklingen på terminsmarknaden bekräftar bilden av att oron på oljemarknaden minskat något. Optionspriserna på olja med leverans om fyra månader visar att marknadsaktörerna bedömer att sannolikheten för stora prisuppgångar har minskat sedan september.

Även om prisnedgången till stor del beror på minskad osäkerhet kan en del även tillmätas en oväntat starkt utbud under hösten. Trots att OPEC officiellt inte ändrat produktionskvoterna sedan december förra året har den faktiska produktionen ökat och överstigit kvoterna. Beräkningar av den amerikanska energiinformationsmyndigheten, EIA, tyder på att den samlade överproduktionen i oktober motsvarade ca 10 procent av OPEC:s totala produktionskvot.

Den förhållandevis gynnsamma utbudssituationen bedöms bestå ännu en tid. Priset på olja förväntas därför öka endast marginellt den närmaste framtiden, och nordsjöoljan bedöms kosta 24,1 dollar per fat vid slutet av 2002. På längre sikt väntas en svag efterfrågetillväxt bidra till ett fortsatt lågt pris. Vid slutet av 2003 väntas priset uppgå till 24,5 dollar per fat för att vid slutet av 2004 nå upp till 25 dollar per fat. Det skall dock poängteras att prognosen vilar på antagandet

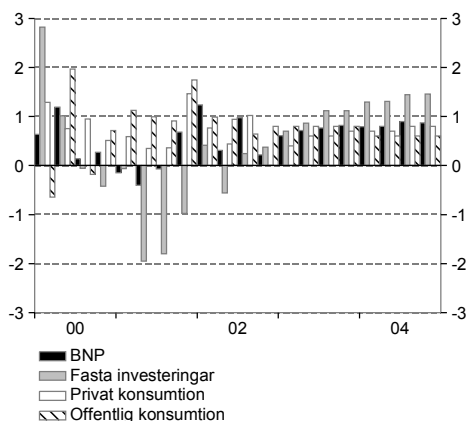
Diagram 12 Oljepris
Brent USD/fat, månadsvärden

Anm. Nordsjöolja.

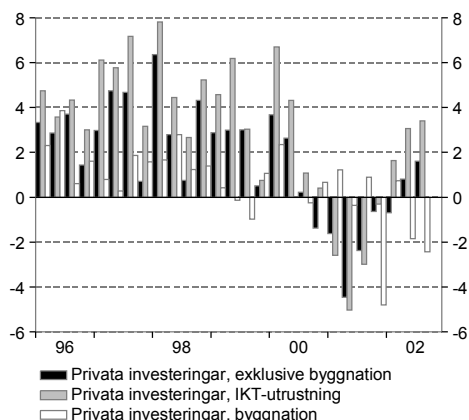
Källor: Thomson Financial Datastream och Konjunkturinstitutet.

Diagram 13 BNP och efterfrågan i USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden.

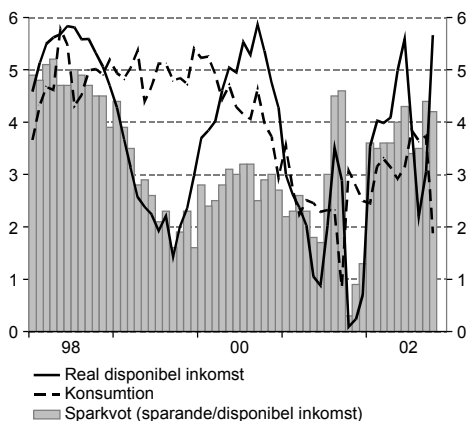
Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Diagram 14 Fasta investeringar i USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden.

Källa: Bureau of Economic Analysis.

Diagram 15 Hushållens konsumtion, inkomster och sparande i USA
Årlig procentuell förändring respektive procent, månadsvärden

Källa: Bureau of Economic Analysis.

att effekterna av konflikten i Irak inte tilltar framöver. Då priset på den av OPEC målsatta korgen av olika oljekvaliteter vanligen underskrider priset på nordsjöoljan innebär detta att oljepriset hamnar i den lägre halvan av OPEC:s prisintervall under prognosperioden.

Uppgången dröjer i USA

Efter en svag utveckling under de tre första kvartalen 2001 började den amerikanska ekonomin åter växa. Under de därpå följande fyra kvartalen ökade BNP med sammanlagt 3,2 procent. Tillväxten var dock ojämnt fördelad över perioden, bl.a. som en följd av stora svängningar i lagerinvesteringarna. Återhämtningen har drivits av en stark tillväxt av såväl den offentliga som den privata konsumtionen (se diagram 13). De fasta investeringarna har däremot utvecklats svagt, bl.a. till följd av kraftigt minskande bygginvesteringar, även om bostadsbyggandet fortsatt att öka något. Under de senaste kvartalen har dock de privata investeringarna exklusive byggnation åter tagit fart, framför allt vad gäller IKT-utrustning (se diagram 14).

Hushållens konsumtion har i hög grad stimulerats av att den ekonomiska politiken givits en kraftigt expansiv inriktning, även om exempelvis rabatter och förmånliga finansieringserbjudanden vid bilköp också inverkat. Låga räntor och skattesänkningar har medfört att hushållens disponibla inkomster vuxit snabbt sedan sommaren 2001, trots den försämrade situationen på arbetsmarknaden. Den snabba ökningen av de disponibla inkomsterna har medfört att hushållen har kunnat öka sitt sparande samtidigt som konsumtionen ökat markant (se diagram 15).

Hushållens konsumtion har också stimulerats av stigande priser på bostäder (se diagram 16). De ökade småhuspriserna och de fallande bostadsräntorna har medfört att många hushåll ökat belåningen på sina bostäder och därigenom skapat ett större konsumtionsutrymme. Den svaga börsutvecklingen har dock bidragit till att hushållens nettoförmögenhet har minskat under de senaste åren (se diagram 17), vilket hållit tillbaka konsumtionsökningen.

Mycket talar för att hushållens konsumtion kommer att växa betydligt långsammare de närmaste kvartalen. Arbetsmarknaden är alltjämt svag och stimulansen från den expansiva ekonomiska politiken klingar av framöver. Tillsammans med hushållens minskade nettoförmögenhet och den osäkerhet som råder angående konflikten i Irak, bidrar detta till att hushållen kommer att hålla tillbaka konsumtionen och öka sparandet. Denna bild understöds av att konsumentförtroendet nu är betydligt lägre än för ett par månader sedan, trots en viss återhämtning i november (se diagram 18).

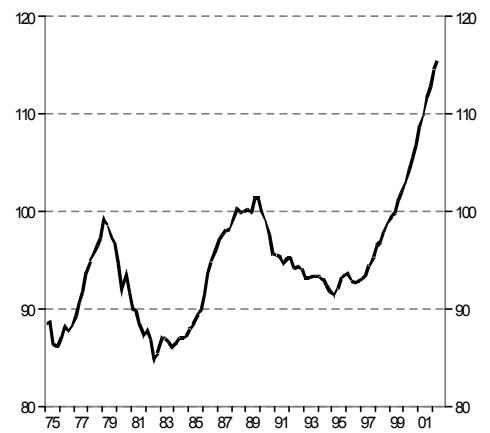
Även förtroendeindikatorerna för näringslivet har fallit, i synnerhet inom tillverkningsindustrin där inköpschefsindex pekar på minskande produktion. Tillsammans med det allt lägre kapacitetsutnyttjandet i industrin, den fortsatt svaga orderingången för varaktiga varor och de fortsatt höga premierna på företagsobligationer med hög risk, bidrar detta till att dämpa företagens investeringar den närmaste tiden.

Arbetsproduktiviteten har utvecklats mycket starkt det senaste året, i synnerhet med tanke på konjunkturutvecklingen. Företagsvinsterna är därför nu betydligt högre än för ett år sedan, trots den svaga utvecklingen av producentpriserna. Även om produktivitetstillväxten rimligen blir något mera dämpad framöver förväntas den alltjämt bli tillräckligt hög för att medföra en fortsatt återhämtning av företagsvinsterna. Tillsammans med låga marknadsräntor och en gradvis stigande efterfrågan leder detta till en ökad tillväxt av företagsinvesteringarna på lite längre sikt. Sammantaget bedöms BNP-tillväxten bli förhållandevis svag under det fjärde kvartalet i år, varefter tillväxten åter tar fart (se diagram 13).

Ett viktigt skäl till att lågkonjunkturen blivit relativt mild är, som tidigare antytts, den snabba omläggningen av den ekonomiska politiken. Stora skattesänkingsprogram och ökade offentliga utgifter har stimulerat efterfrågan. En konsekvens är att de stora överskotten i den federala budgeten har väntats till ett underskott motsvarande en och en halv procent av BNP för budgetåret 2002. Dessutom är delstaternas och kommunernas finanser nu mycket ansträngda. De stora offentliga underskotten förväntas bestå under de närmaste åren.

Även penningpolitiken har givits en påtagligt expansiv inriktning. Under november sänkte den amerikanska centralbanken (Fed) styrräntan ytterligare, från 1,75 till 1,25 procent. Detta innebär att den korta realräntan nu är nära noll (se diagram 19). På sikt är en så pass låg styrränta inte hållbar. Det låga inflationstrycket och det svaga konjunkturläget gör det dock möjligt för Fed att vänta med höjningar av styrräntan till slutet av nästa år. Hushållens konsumtion och företagens investeringar förutses då åter ha tagit fart så pass mycket att tillväxten når upp till sin potentiella nivå, vilken bedöms vara drygt tre procent. Fed förväntas fortsätta höja styrräntan under 2004 i takt med att resursutnyttjandet ökar och inflationen tilltar. En fortsatt försvagning av dollarn stimulerar exporten och bidrar till den stigande inflationen. Till följd av den svaga omvärldsefterfrågan förväntas nettoexporten trots detta fortsätta att ge negativa bidrag till tillväxten under de närmaste åren, med fortsatt stora bytesbalansunderskott som följd.

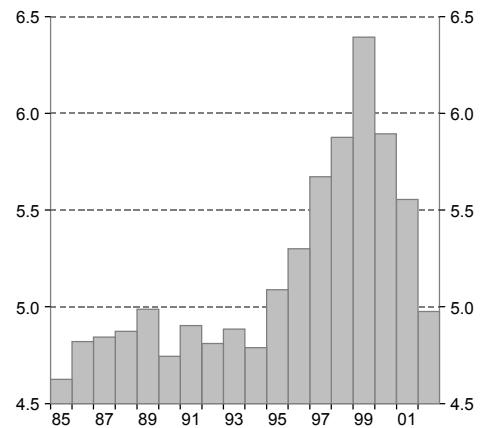
Diagram 16 Småhuspriser i förhållande till konsumentprisindex i USA
Index, 1990 kvartal 1 = 100

Källor: Office of Federal Housing Enterprise Oversight och Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Hushållens förmögenhetskvot i USA

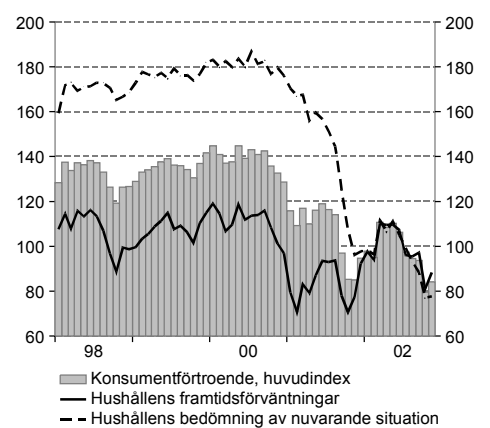
Nettoförmögenhet som andel av disponibel inkomst

Anm. Nettoförmögenhet vid slutet av året, med undantag för 2002 som avser det tredje kvartalet.

Källor: Federal Reserve System och Bureau of Economic Analysis.

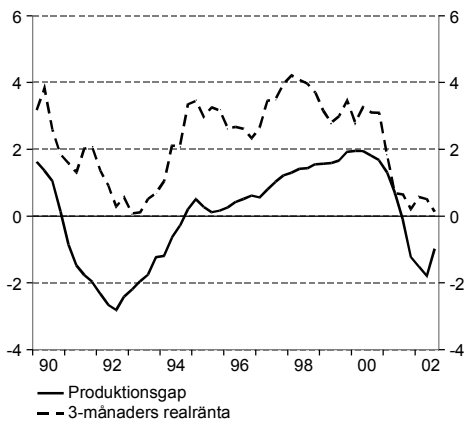
Diagram 18 Konsumentförtroende i USA
Index 1985 = 100, månadsvärden

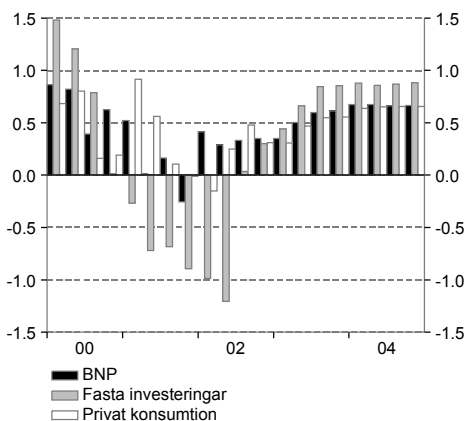
Källa: The Conference Board.

Diagram 19 Produktionsgap och realränta i USA

Procent av potentiell BNP respektive procent, kvartalsvärden

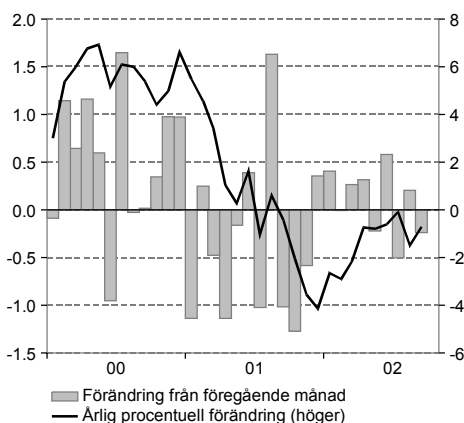
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 20 BNP och efterfrågan i euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 21 Industriproduktion (exklusive bygg) i euroområdet

Årlig procentuell förändring respektive procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Tabell 2 Ekonomiska indikatorer för USA

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	2000	2001	2002	2003	2004
Privat konsumtion	4,3	2,5	3,0	2,0	2,8
Offentlig konsumtion	2,8	3,7	4,3	3,2	2,7
Fasta investeringar	5,5	-2,7	-1,9	2,5	5,1
Lagerinvesteringar ¹	0,0	-1,4	0,7	0,3	0,1
Nettoexport ¹	-0,9	-0,2	-0,7	-0,2	-0,2
BNP	3,8	0,3	2,4	2,5	3,3
KPI	3,4	2,8	1,5	2,0	2,2
Arbetslöshet	4,0	4,8	5,8	6,0	5,8
Styrränta ^{2,3}	6,50	1,75	1,25	2,0	3,25
Lång ränta ^{2,4}	5,2	5,0	4,1	4,5	5,2
YEN/USD ²	112,1	126,9	121,3	120,7	120,0
USD/EURO ²	0,90	0,89	1,01	1,03	1,05

¹ Bidrag till BNP-utvecklingen.

² Vid slutet av respektive år.

³ Federal Funds target rate.

⁴ 10-årig statsobligationsränta.

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Svag återhämtning i euroområdet

Efter negativ tillväxt under det fjärde kvartalet 2001 har BNP i euroområdet åter börjat öka (se diagram 20). Under våren steg också företagens framtidsförväntningar påtagligt. Bakom det första halvårets tilltagande aktivitet låg framför allt en starkare export och minskade lagerneddragningar. En fortsatt svag investeringsutveckling innebär emellertid att den slutliga inhemska efterfrågan fortfarande är bräcklig, vilket tillsammans med dystrare exportutsikter bidrar till att konjunkturåterhämtningen blir långsam.

Efter stigande tillväxt sedan november 2001 började industrikonjunkturen att dämpas i början av sommaren (se diagram 21). Aktiviteten i tjänstesektorn har också mattats, men inte lika mycket som i industrin. Byggkonjunkturen, som skiljer sig ganska markant från utvecklingen i tillverkningsindustrin, försvagades kraftigt under årets första hälft, men återhämtade sig under sommaren.

Arbetslösheten i euroområdet har under det senaste året stigit med måttliga 0,3 procentenheter (se diagram 22). Sysselsättningen i tjänstesektorn har fortsatt att utvecklas relativt starkt, vilket motverkat den sämre utvecklingen inom industrin. Den totala sysselsättningen fortsatte att öka under det andra kvartalet. Det faktum att försvagningen på arbetsmarknaden har varit begränsad bidrar, tillsammans med låga räntor, till att hålla uppe hushållens efterfrågan. Visserligen minskade den privata konsumtionen under årets inledning, sannolikt till stor del som en följd av prishöjningar och en inledande osäkerhet hos hushållen i samband med introduktionen av euron i form av sedlar och mynt. Under det

andra och tredje kvartalet ökade dock konsumtionen med 0,3 respektive 0,5 procent.

Tillsammans med en expansiv penningpolitik förväntas positiva lagerbidrag, fallande inflation och en ökad global efterfrågan bidra till att konjunkturen förstärks under 2003 och 2004. Utsikterna på kort sikt har emellertid försämrats, vilket bl.a. återspeglas i att förra vinterns och vårens uppåtgående trend för konsument- och företagsförtroendet har brutits (se diagram 23 och 24). Återhämtningen har därmed skjutits fram 3-4 kvartal jämfört med vad som förutsågs i Konjunkturinstitutets augustiprognos.

Produktiviteten förväntas utvecklas i ganska god takt framöver, bl.a. till följd av kostnadsnedskärningar i företagen. Den gradvis växande efterfrågan är emellertid också en viktig faktor då produktiviteten i euroområdet till följd av s.k. labour hoarding oftast är starkt procyklisk. Produktivitetens utvecklingen väntas innebära att ökningen av arbetskostnaden räknat per producerad enhet dämpas under de närmaste två åren. Detta medför i sin tur stigande vinstmarginaler i företagen.

Efter att ha minskat sedan början av 2001 tycks industrins kapacitetsutnyttjande ha stabiliserats på nivåer som är i linje med det historiska genomsnittet (se diagram 25). Efter ett och ett halvt år med fallande fasta investeringar bedöms det också finnas ett uppdämt investeringsbehov inom många sektorer. Tillsammans med stigande vinstmarginaler bedöms detta bidra till att investeringarna nu är på väg att vända svagt uppåt (se diagram 20). Det kan dock inte uteslutas att investeringsuppgången dröjer en bit in på nästa år.

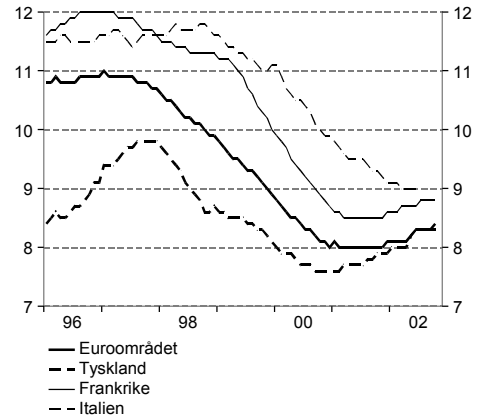
En stabil löneökningstakt och fallande inflation väntas bidra till en relativt god utveckling av hushållens reala disponibla inkomster. Konsumtionen förutses dock dämpas av att sysselsättningsökningen förblir svag under det närmaste året.

Sammantaget bedöms BNP-tillväxten bli förhållandevis låg i slutet av innevarande år och i början av nästa år, varefter tillväxten ökar successivt och överstiger den potentiella någon gång kring nästa årsskifte.

De offentliga finanserna i euroområdet har försämrats, inte minst i Tyskland. Underskottet i år kommer med bred marginal att överskrida den i Stabilitets- och tillväxtpakten stipulerade gränsen på 3 procent. Fjolårets överskott på 0,1 procent i de offentliga finanserna för hela euroområdet vänds till ett underskott på ca 1,5 procent i år, varefter en viss ytterligare försämring väntas. Försämringen beror på den svaga konjunkturen, medan det konjunkturrensade sparandet är förhållandevis stabilt. Därmed blir de finanspolitiska åtgärderna i stort sett neutrala under prognosperioden.

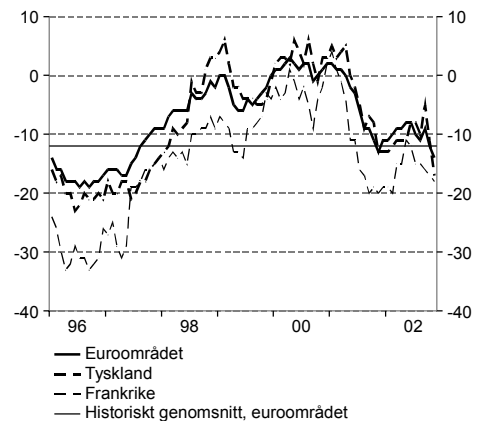
Inflationen, mätt som årlig procentuell förändring av HIKP, steg i augusti till 2,1 procent. Därmed överskreds åter den övre gränsen för ECB:s inflationsmål på 2 procent.

Diagram 22 Arbetslösheten i euroområdet
Procent, månadsvärden

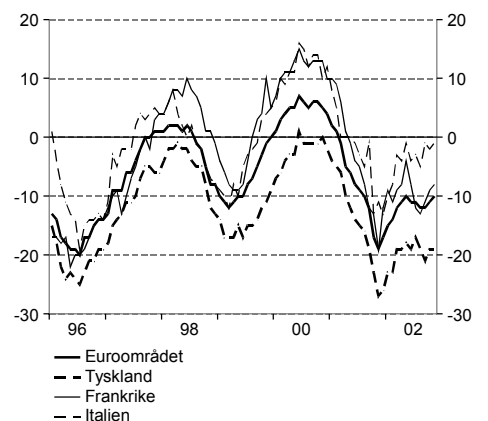
Källa: Eurostat.

Diagram 23 Hushållens förtroende i euroområdet
Nettotal, månadsvärden

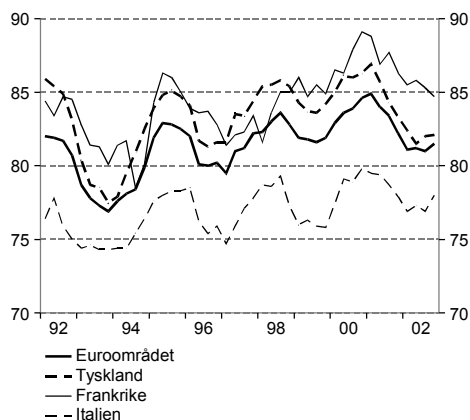
Källa: Eurostat.

Diagram 24 Industrins förtroende i euroområdet
Nettotal, månadsvärden

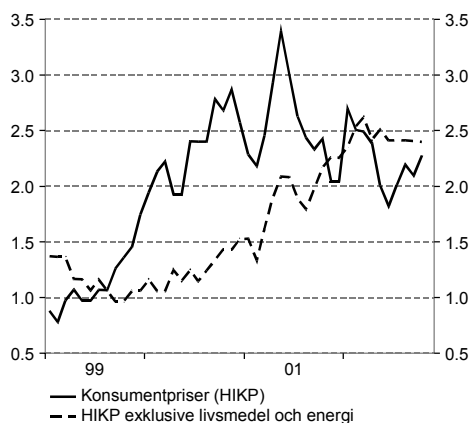
Källa: Eurostat

Diagram 25 Kapacitetsutnyttjandet i tillverkningsindustrin, euroområdet
Procent

Källa: Eurostat

Diagram 26 Inflation i euroområdet
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Bakom uppgången låg stigande energipriser och tillfälliga effekter på prisnivån under slutet av 2001. I oktober steg inflationen ytterligare något till 2,3 procent (se diagram 26). Till följd av det låga resursutnyttjandet, eurons appreciering, sjunkande oljepriser och fallande enhetsarbetskostnader väntas inflationen sjunka framöver. Mot bakgrund av fallande inflationsförväntningar och svaga tillväxtutsikter sänkte ECB i början av december styrräntan med ytterligare 0,5 procentenheter till 2,75 procent. Räntan väntas inte höjas förrän mot slutet av prognosperioden.

Tabell 3 Ekonomiska indikatorer för euroområdet

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	2000	2001	2002	2003	2004
Privat konsumtion	2,5	1,8	0,5	1,7	2,5
Offentlig konsumtion	1,9	1,9	2,4	1,2	1,3
Fasta investeringar	4,7	-0,7	-3,0	1,5	3,4
Lagerinvesteringar ¹	0,0	-0,4	0,0	0,1	0,1
Nettoexport ¹	0,6	0,6	0,6	0,1	0,1
BNP	3,5	1,5	0,8	1,7	2,6
KPI	2,3	2,5	2,2	1,8	1,6
Arbetslöshet	8,3	8,0	8,3	8,4	8,2
Styrränta ^{2,3}	4,75	3,25	3,25	2,75	3,50
Lång ränta ^{2,4}	4,9	4,78	4,39	4,75	5,15
USD/EURO ²	0,90	0,89	1,01	1,03	1,05

¹ Bidrag till BNP-utvecklingen.

² Vid slutet av respektive år.

³ Refiränta.

⁴ 10-årig statsobligationsränta.

Källor: Eurostat, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Ökande men fortsatt svag tillväxt i Japan

BNP i Japan har vuxit hittills i år, efter att ha minskat i följande. Tillväxten har drivits av stigande export, privat och offentlig konsumtion samt lagerinvesteringar. Däremot fortsatte både maskin- och byggnadsinvesteringarna att minska.

Mot bakgrund av en fortsatt svag arbetsmarknad med sjunkande reallöner var hushållens konsumtionsökning på 0,8 procent mellan andra och tredje kvartalet oväntat stark. De fallande byggnadsinvesteringarna beror på att effekterna av regeringens tidigare omfattande satsningar på byggnadsinvesteringar avtar. Dessutom är fastighetsmarknaden fortfarande mycket svag. Nedgången av maskininvesteringarna förklaras av den rådande överkapaciteten och den relativt svaga vinstutvecklingen. Företagens investeringsvilja hämmas också av att realvärdena av deras skuldstockar har ökat på grund av de senaste fyra årens prisfall. Exporten, som stigit kraftigt under det första halvåret i år, stagnerade under det tredje kvartalet då USA:s importtillväxt dämpades.

Däremot fortsatte exporten till övriga Ostasien att växa snabbt till följd av den goda tillväxten i regionen (se diagram 27). Den svaga utvecklingen i USA och Europa förutses dämpa exporttillväxten även fjärde kvartalet. Samtidigt väntas den inhemska efterfrågan i Japan sjunka tillbaka något, vilket bidrar till att BNP bedöms minska marginellt i år (se diagram 28).

Mycket talar för att den japanska ekonomin kommer att växa förhållandevis långsamt även under 2003 och 2004. Priskonkurrensen från lågprisländer, främst i Asien, kommer att vara betydande, vilket dämpar produktions-, sysselsättnings- och löneutvecklingen. Både den privata konsumtionen och investeringarna förutses därmed utvecklas svagt. Dessa faktorer fortsätter att pressa konsumentpriserna, varför deflationen väntas bestå under prognosåren.

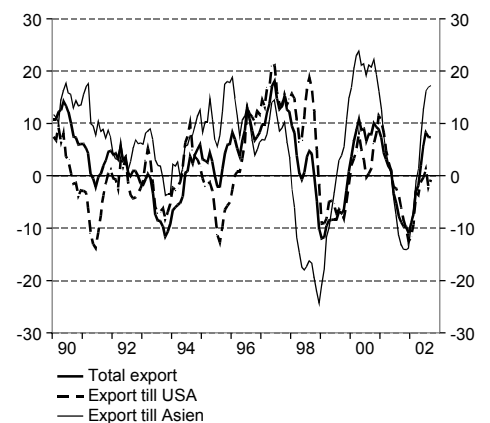
Investeringarna och tillväxten dämpas också av den betydande överkapaciteten inom banksektorn och i många hemmabaserade företag, framför allt inom detaljhandeln samt byggnads- och fastighetssektorn. Ett ytterligare problem är att bankerna tyngs av en ökande stock av osäkra lån. En orsak till detta är att mer restriktiva bedömningar börjat tillämpas vid klassificering av lånen. Dessutom har de kraftiga börsfallen urholkat värdena av bankernas omfattande aktieportföljer. Detta har fått till följd att kapitalbaserna har krympt och kapitaltäckningskraven har blivit svårare att upprätthålla.

För att påskynda avvecklingen av de problemfyllda lånen i banksektorn presenterade regeringen ett åtgärds paket i slutet av oktober i år. Målet är att halvera andelen osäkra lån under budgetåret 2004/2005. I paketet ingår bl.a. förslag om att osäkra lån hos företag med överlevnadsmöjligheter köps upp av ett nyinstiftat organ, som också ska agera som långivare. Andra lån ska säljas till en redan existerande myndighet som handhar likvidationen av lån (slutbetalningen av skulderna). Regeringen och den japanska centralbanken ska vidta nödvändiga åtgärder för att undvika en ytterligare nedgång i ekonomin, vilket bl.a. innebär att de säkerställer nödvändigt tillskott av kapital till banksektorn.

För att mildra effekterna av den ökning av konkurser och arbetslöshet som väntas följa av den snabbare låneavvecklingen, planerar regeringen ett extra skyddsnet för arbetslösa samt för små och medelstora företag. Vidare föreslås skattereformer för att vitalisera ekonomin inom bl.a. forskning och utveckling samt för IT-investeringar. Den redan stora offentliga bruttoskulden, motsvarande 140 procent av BNP, kommer därför sannolikt att stiga ytterligare. Stimulansåtgärderna förutses hålla uppe efterfrågan och bidrar därmed till att öka tillväxten och dämpa deflationen de kommande två åren.

Diagram 27 Japans export

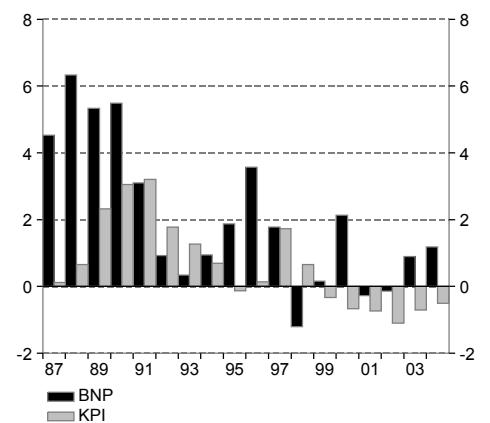
Årlig procentuell förändring, 3 månaders glidande medelvärde, löpande priser i yen

Källa: Ministry of Finance.

Diagram 28 BNP och KPI i Japan

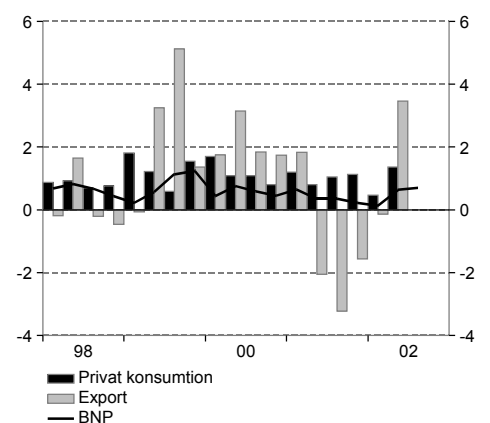
Årlig procentuell förändring

Källor: Cabinet Office och Konjunkturinstitutet.

Diagram 29 BNP och efterfrågan i Storbritannien

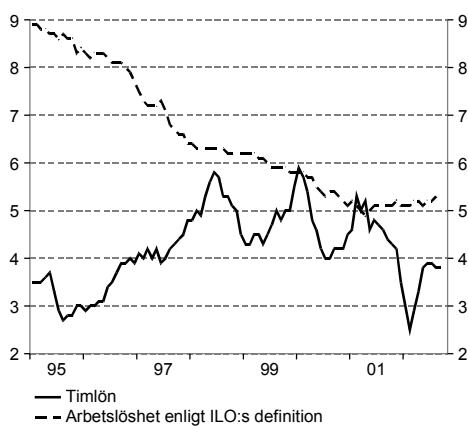
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Office of National Statistics.

Diagram 30 Arbetslöshet och löneinflation i Storbritannien

Procent av arbetskraften respektive årlig procentuell förändring

Källa: Office of National Statistics.

Diagram 31 Underliggande inflation (RPIX) i Storbritannien

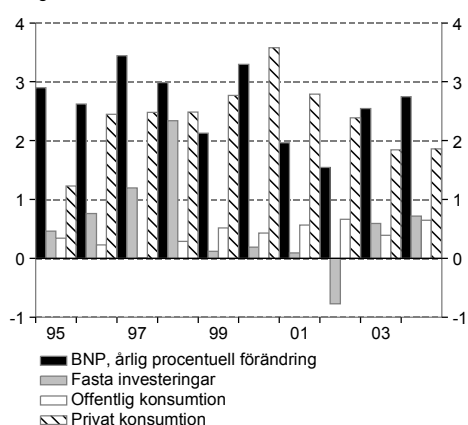
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Office of National Statistics.

Diagram 32 BNP och efterfrågan i Storbritannien

Årlig procentuell förändring respektive procentuella bidrag till BNP

Källor: Office of National Statistics och Konjunkturinstitutet.

Storbritannien lämnar mild lågkonjunktur

Den brittiska ekonomin är sedan några år tudelad, med en svag industri- och en stark tjänstesektor. Därigenom har den brittiska ekonomin klarat den internationella lågkonjunktur bättre än många andra länder. BNP-tillväxten var visserligen svag under andra halvåret 2001 och i början av innevarande år, men har nu börjat att öka. Under det andra kvartalet växte BNP med 0,6 procent. Preliminära data tyder på en ökning med 0,7 procent under det tredje kvartalet. Bakom denna uppgång ligger en kraftig ökning av exporten, men även den privata konsumtionen bidrog starkt till tillväxten (se diagram 29). Den expansiva finans- och penningpolitiken har spelat en viktig roll i denna utveckling.

Arbetslösheten har sjunkit till den lägsta nivån på tjuugo år och uppgår till drygt 5 procent. Löneökningstakten är lägre i år än under föregående år bl.a. som en följd av lägre bonusutbetalningar (se diagram 30).

Prisökningstakten i servicesektorn är den högsta sedan 1988 och betydligt högre än i tillverkningsindustrin. Konsumentprisinflationen steg i oktober framför allt till följd av stigande boendekostnader. Även den underliggande inflationen, RPIX, har ökat men underskrider fortfarande Bank of Englands mål om 2,5 procent (se diagram 31).¹ Bank of England har hållit styrräntan oförändrad på 4 procent sedan i november i fjol. Vid bankens senaste räntemöte betonades risken att inflationen kan komma att överstiga målet, varför styrräntan hölls oförändrad medan flera andra centralbanker sänkte sina styrräntor.

Den disponibla inkomsten och den privata konsumtionen bedöms växa något långsammare i år än i fjol. Trots detta är den privata konsumtionen en av de viktigaste drivkrafterna bakom BNP-tillväxten. Det svagare pundet har bidragit till att förbättra konkurrenskraften och därmed exportutsikterna. Det förbättrade konkurrensläget och den gradvis växande efterfrågan bidrar till att även investeringarna växer framöver. Sammantaget bedöms BNP-tillväxten i år uppgå till 1,5 procent. Nästa år beräknas tillväxten bli 2,5 procent för att 2004 nå 2,8 procent (se diagram 32).

Inhemsk efterfrågan driver tillväxten i Norden

BNP-tillväxten i *Finland* ökade markant under det andra kvartalet i år, efter ett svagt första kvartal. Preliminär data tyder på en fortsatt BNP-ökning under det tredje kvartalet. Den viktigaste faktorn bakom uppgången var en kraftig ökning av exporten, vilket bidrog till att industriproduktionen steg under våren och sommaren. Särskilt stor var ökningen inom telekomindustrin samt trä- och pappersindu-

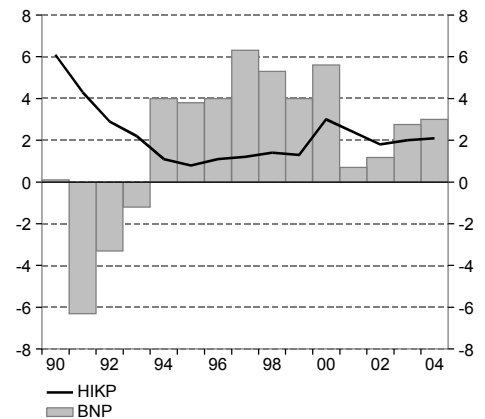
¹ RPIX är konsumentprisindex exklusive räntekostnader för boende.

strin. Även hushållens konsumtion utvecklades starkt under det andra kvartalet, mycket på grund av en omfattande nybilsförsäljning. Trots det förhållandevis starka andra kvartalet begränsas tillväxten i år till 1,2 procent och arbetslösheten stiger något till 9,2 procent. Inflationen, mätt som årstakt för HIKP, har sjunkit tillbaka under det senaste året och är nu lägre än euroområdet genomsnitt. Inflationen bedöms bli 1,8 procent i år. BNP-tillväxten framöver drivs främst av konsumtionen och utrikeshandeln och väntas öka till 2,7 procent nästa år. År 2004 uppgår tillväxten till 3,0 procent (se diagram 33).

En svag utveckling av export och fasta investeringar medförde att den *norska* ekonomin utvecklades relativt svagt under det första halvåret i år. Finanspolitiken är fortsatt expansiv, bl.a. beroende på att avkastningen från Petroleumfonden tas i anspråk. Enligt den nyligen införda handlingsregeln för finanspolitiken ska motsvarande 4 procents realavkastning på oljeförmögenheten tillföras statsbudgeten varje år. Den senaste tidens ekonomiska utveckling tyder på en något lägre inflation framöver och i december sänkte Norges Bank styrräntan till 6,5 procent. Arbetsmarknadsläget är relativt ansträngt och löneökningarna höga, särskilt inom den offentliga sektorn. De norska företagen har förlorat konkurrenskraft till följd av den starka kronan och det höga ränteläget. Höga löneökningar och en expansiv finanspolitik gör att den inhemska efterfrågan bedöms ge stora bidrag till BNP-tillväxten under prognosperioden. I år uppgår tillväxten till 1,5 procent och de efterföljande åren till 1,9 respektive 2,3 procent (se diagram 34).

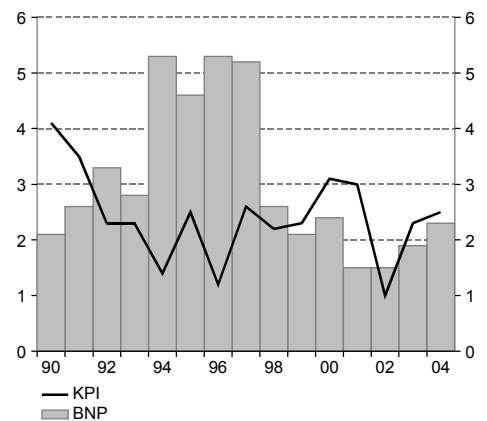
Danmarks BNP växte med 1,1 procent under andra kvartalet i år. Såväl den offentliga konsumtionen som de fasta investeringarna gav stora bidrag till BNP-tillväxten. Trots den danska kronans appreciering har exportutvecklingen varit god, tack vare en relativt konjunkturokänslig exportammansättning med inriktning på bl.a. livsmedel och läkemedel. Arbetslösheten är oförändrad och uppgår till 5,1 procent. Arbetsmarknadsläget förväntas dock bli ansträngt framöver på grund av ett svagt arbetskraftsutbud. En stark inhemska efterfrågan, framför allt i form av privat konsumtion, bidrar till att ekonomin växer något snabbare i år än i fjol. BNP-tillväxten uppgår till 1,7 procent i år och under de två kommande åren till 2,2 respektive 2,4 procent (se diagram 35).

Diagram 33 BNP och inflation i Finland
Årlig procentuell förändring

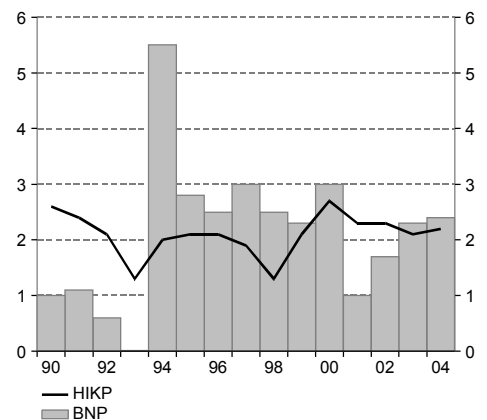
Källor: Statistikcentralen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 34 BNP och inflation i Norge
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistisk Sentralbyrå och Konjunkturinstitutet.

Diagram 35 BNP och inflation i Danmark
Årlig procentuell förändring

Källor: Danmarks Statistik och Konjunkturinstitutet.

Finansiell ekonomi

Försiktig återhämtning på aktiemarknaden

Börserna i USA, euroområdet och Sverige har återhämtat sig något under oktober och november. Sedan september månad har Nasdaq-börsen stigit med ca 12 procent, medan Standard and Poor's 500 index ökat med drygt 6 procent (se diagram 36). Under samma period har det svenska SAX-indexet ökat med nästan 10 procent och är nu ungefär på samma nivå som vid publiceringen av Konjunkturläget i augusti. Uppgången i euroområdet har emellertid varit mer dämpad och euroområdets Dow Jones EURO STOXX har ökat med knappt 4 procent. I Japan har börsen fortsatt att utvecklas svagt och Nikkei 225 index har fallit med ca 7 procent sedan september (se diagram 37).

Börsuppgången i USA har skett mot bakgrund av stigande vinster i flera större amerikanska företag under det tredje kvartalet. Aktiemarknaderna påverkas dock sannolikt fortfarande av de bokföringsskandaler som uppdagades i samband med Enron-konkursen. Osäkerheten, mätt som den implicita volatiliteten beräknad ur optionspriser på Standard and Poor's 100 index, har visserligen minskat något men är alltjämt på en hög nivå.

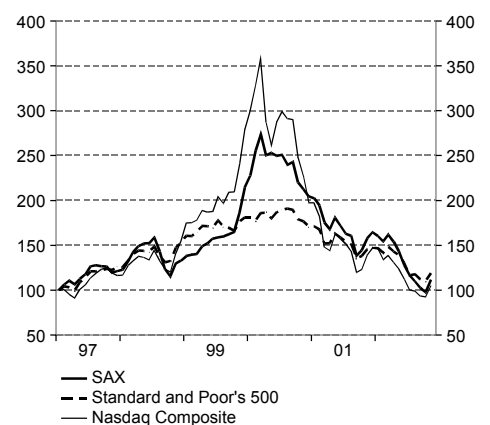
Under det senaste året har börsindex i euroområdet fallit förhållandevis mycket. En stor del av nedgången kan tillskrivas den svaga utvecklingen för teknologi- och telekommunikationssektorn. Då en betydande andel av bankernas och försäkringsbolagens tillgångar utgörs av aktier, har även bank- och försäkringsaktier fallit betydligt, vilket förstärkt börsnedgången. En ytterligare förklaring är sammarens översvämningskatastrofer som har påverkat försäkringsbolagens balansräkningar negativt.

Även i Sverige har försäkringssektorn påverkats av den allmänna börsnedgången. Statistik från Finansinspektionen visar att de svenska försäkringsbolagen minskade sitt aktieinnehav och ökade sitt obligations- och växelnehav under det tredje kvartalet i år. Försäkringsbolagens aktieutförsäljningar torde ha bidragit till att försvaga börsen.

Reporäntan kan sänkas ytterligare

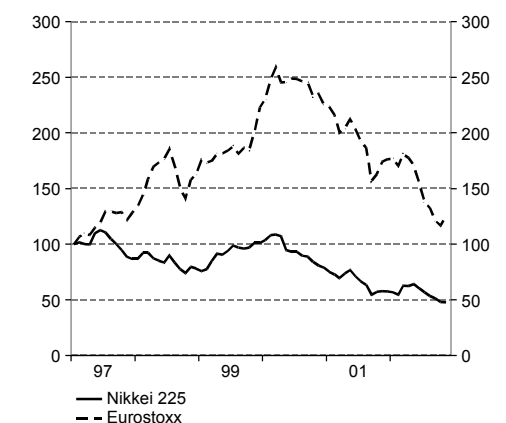
Den 10-åriga amerikanska obligationsräntan nådde i september sin lägsta nivå sedan början av 1960-talet. De viktigaste faktorerna bakom den låga amerikanska obligationsräntan var den expansiva penningpolitiken och det osäkra ekonomiska läget. Även det starka efterfrågetyck som riktades mot obligationsmarknaden i samband med börsnedgången bidrog

Diagram 36 Börsutvecklingen i Sverige och USA
Index 1997-01=100, månadsvärden

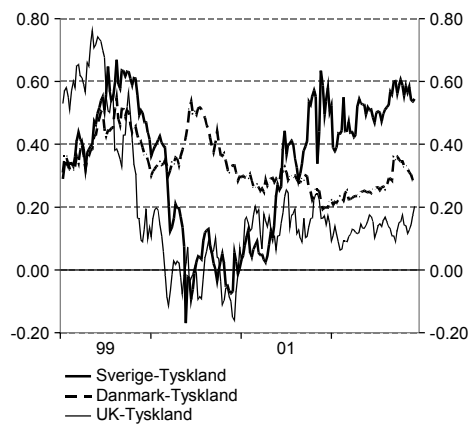
Källa: Thomson Financial Datastream.

Diagram 37 Börsutvecklingen i euroområdet och Japan
Index 1997-01=100, månadsvärden

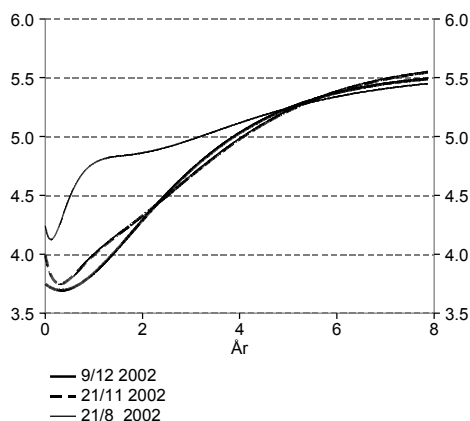
Källa: Thomson Financial Datastream.

Diagram 38 Räntemarginaler mot euroområdet, 10-åriga obligationer
Procentenheter, veckovärden

Källa: Riksbanken.

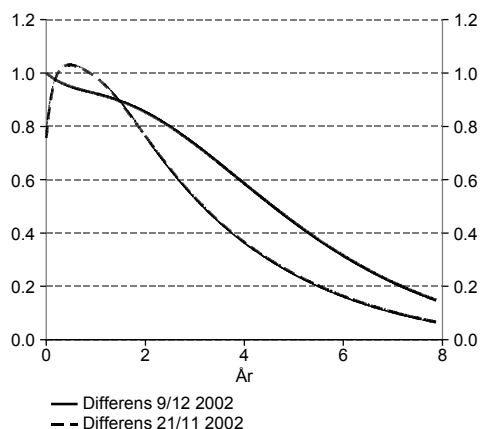
Diagram 39 Förväntad reporänta i Sverige enligt implicita terminräntor
Procent, dagsvärden

Anm. Beräknad via avkastningskurvan för olika tidpunkter.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 40 Differens mellan förväntad framtida styrränta i Sverige och euroområdet enligt implicita terminräntor
Procent, dagsvärden

Anm. Beräknad via avkastningskurvan för olika tidpunkter.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

till den låga räntenivån. Den senare tidens återhämtning på börserna har på motsvarande sätt pressat upp de amerikanska obligationsräntorna. Även obligationsräntorna i euroområdet har påverkats av aktiemarknadernas återhämtning, men i mindre utsträckning än i USA. Räntorna på företagsobligationer har utvecklats annorlunda. Både i USA och i euroområdet har räntedifferensen mellan företagsobligationer med hög risk och säkra statsobligationer fallit under oktober och november.

De svenska obligationsräntorna har sedan årsskiftet nära följt utvecklingen i euroområdet. Marginalen mellan den 10-åriga obligationsräntan i Sverige och motsvarande ränta i euroområdet ökade visserligen till ca 0,6 procentenheter i augusti (se diagram 38), men efter riksdagsvalet och Riksbankens senaste sänkningar av reporäntan har marginalen fallit tillbaka till ca 0,5 procentenheter. Liksom i USA har obligationsräntorna i Sverige varit tillbakapressade som en följd av den svaga börsutvecklingen.

Marknadsaktörernas förväntningar om reporäntan har gradvis förändrats under hösten. Den implicit förväntade reporäntan, som beräknas med hjälp av avkastningskurvan, har successivt fallit tillbaka (se diagram 39). Samma bild erhålls i enkätundersökningar. I Prosperas senaste undersökning, som utfördes i början av november, förväntade sig marknadsaktörerna en reporänta motsvarande 4,0 procent efter årsskiftet (se diagram 41). Undersökningen visar också att sänkningen av reporäntan i mitten av november var väntad men däremot inte den senaste sänkningen till 3,75 procent i början av december. Enligt enkäten förväntar sig marknadsaktörerna att reporäntan uppgår till 4,25 procent vid slutet av 2003. Detta är lägre än vad som angavs i den förra undersökningen, i vilken reporäntan redan under hösten nästa år förväntades uppgå till 4,5 procent. Då även den europeiska centralbanken sänkt refiräntan med 0,5 procentenheter har differensen mellan de förväntade styrräntorna inte förändrats i någon större utsträckning (se diagram 40).

Inflationsförväntningarna har fallit tillbaka under hösten. Enligt de senaste mätningarna har både hushållen och penningmarknadsaktörerna sänkt sina förväntningar för inflationen de kommande 12 månaderna. Penningmarknadens långsiktiga inflationsförväntningar har däremot endast förändrats marginellt och är alltjämt i linje med Riksbankens inflationsmål. Bilden av stabila långsiktiga inflationsförväntningar bekräftas av differensen mellan nominella och reala obligationsräntor med lång löptid. Denna differens, vilken speglar den förväntade genomsnittliga inflationen under obligationernas löptid, har varit relativt stabil under den senare delen av hösten. De långa realräntorna har således ökat ungefär lika mycket som de nominella obligationsräntorna. De korta realräntorna uppvisar däremot en mer splittrad bild. Dessa steg under hösten då både den faktiska

och förväntade inflationen dämpades. Efter Riksbankens sänkningar av reporäntan i november och december har de korta realräntorna fallit tillbaka.

Nästa år och 2004 bedöms UNDI1X-inflationen komma att understiga Riksbankens inflationsmål om reporäntan hålls på den nuvarande nivån. Det finns därför utrymme för Riksbanken att ytterligare sänka reporäntan med 0,25 procentenheter till 3,5 procent efter årsskiftet. Under det andra halvåret nästa år och 2004 är BNP-tillväxten något högre än vad som är långsiktigt hållbart och resursutnyttjandet blir därmed successivt mer ansträngt. I slutet av nästa år bedöms reporäntan behöva höjas till 3,75 procent och under 2004 till 4,0 procent.

Den måttliga uppgången i de korta räntorna under nästa år och 2004 medför att långräntorna ökar i begränsad omfattning under prognosperioden, trots att den tillbakahållande kraften från den tidigare svaga börsutvecklingen klingar av.

Tabell 3 Räntor och valutakurser vid slutet av respektive år

	2000	2001	2002	2003	2004
Korta räntor					
Riksbankens reporänta	4,0	3,75	3,75	3,75	4,0
ECB:s referänta	4,75	3,25	2,75	2,75	3,5
Federal funds target rate	6,5	1,75	1,25	2,0	3,25
Långa räntor¹					
Sverige	4,9	5,2	5,0	5,1	5,4
Euroområdet	4,9	4,8	4,5	4,8	5,2
USA	5,2	5,0	3,9	4,5	5,3
Valutakurser					
SEK/USD	9,66	10,56	9,02	8,69	8,38
SEK/EURO	8,66	9,44	9,07	8,93	8,80
TCW-index	128,0	138,6	131,0	128,3	125,6

¹ 10-årig statsobligationsränta.

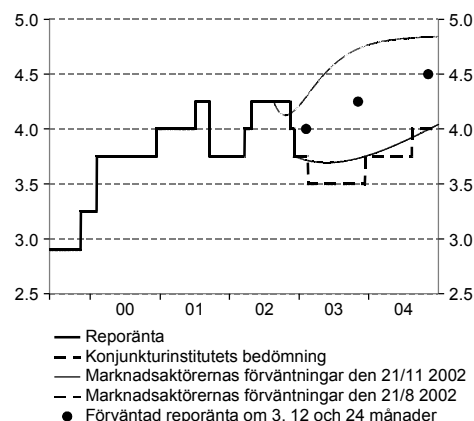
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Kronan allt starkare

Efter en tillfällig stabilisering under sommaren, har dollarn fortsatt att försvagas under hösten (se diagram 43). Hittills i år har dollarn tappat drygt 10 procent i värde mot euron. I effektiva termer har dollarn försvagats betydligt mindre, drygt 6 procent. Den svaga dollarutvecklingen kan delvis förklaras av det tilltagande hotet om en väpnad konflikt i Irak. Det finns dock en rad andra bidragande faktorer, t.ex. de osäkra tillväxtutsikterna i USA och de snabbt försämrade statsfinanserna.

De senaste månaderna har även präglats av svag konjunkturstatistik i euroområdet, vilket kan ha bidragit till att kronan apprecierat mot euron. En annan, sannolikt viktigare,

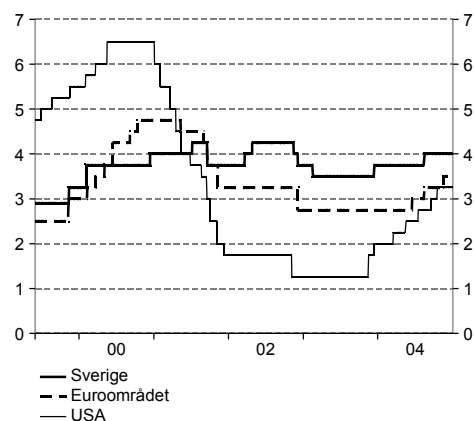
Diagram 41 Reporäntan i Sverige
Procent, dagsvärden

Anm. Förväntningar enligt avkastningskurvan och Prosperas mätning den 6/11 2002.

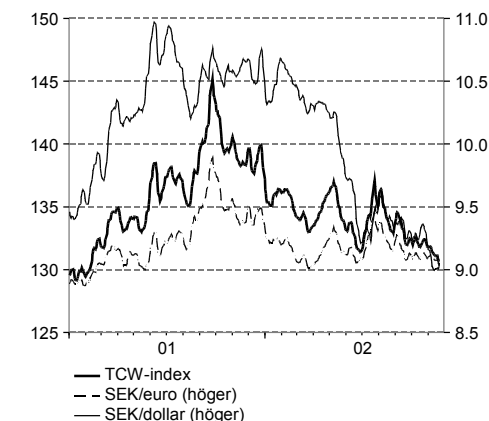
Källor: Riksbanken, Prospera och Konjunkturinstitutet.

Diagram 42 Styrräntor
Procent, dagsvärden

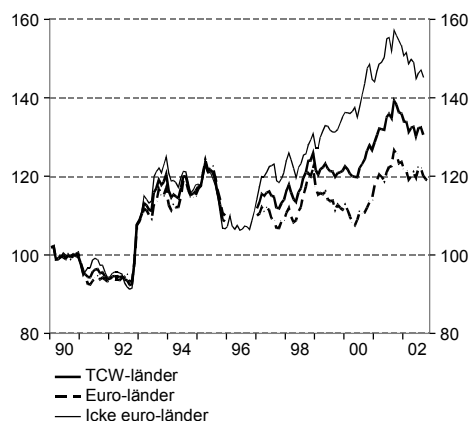
Källor: Riksbanken, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 43 Nominella växelkurser
5-dagars centrerat glidande medelvärde, dagsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 44 Kronans reala effektiva växelkurs Index 1990=100, månadsvärden

Anm. Ett ökande index motsvarar en depreciering.
Källor: Riksbanken, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

förklaring är de ställningstaganden som gjorts i EMU-frågan, däribland beslutet om en rådgivande folkomröstning i september nästa år om ett inträde i valutaunionen. Om folkomröstningen resulterar i ett ja till valutaunionen kommer kronan sannolikt mycket snabbt att anpassa sig mot den förväntade konverteringskursen. I den s.k. lönebildningsrapporten² bedöms en konverteringskurs om 8,80 kronor per euro vara samhällsekonomiskt välavvägd.

Föreliggande prognos utgår från oförändrade regler och därmed en fortsatt rörlig växelkurs. En anslutning av kronan till växelkurssamarbetet ERM2 skulle givetvis påverka prognosen för växelkursen i nominella termer, men förväntas ha mindre betydelse för relativpriser i gemensam valuta, dvs. den reala växelkursen, särskilt på längre sikt. Detta hänger samman med att den reala växelkursens fundamentala bestämningsfaktorer, bl.a. relativ produktivitet, bytesförhållanden och nettoutlandsskuld, på längre sikt inte förväntas påverkas av om den nominella växelkursen för kronan mot euron är fast eller rörlig.

Konjunkturinstitutets bedömning är att kronan fortfarande är lågt värderad i reala termer och att de fundamentala bestämningsfaktorerna talar för en fortsatt förstärkning under prognosperioden (se diagram 44).³ Sammantaget görs bedömningen att kronan i termer av TCW-index kommer att förstärkas till något över 125 vid utgången av 2004. Förstärkningen förväntas främst ske mot dollarn, som bedöms kosta ca 8,40 kronor vid utgången av 2004, men även mot euron vars värde förväntas uppgå till 8,80 kronor vid utgången av 2004.

² Se *Lönebildningen, Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2002*. Konjunkturinstitutet 2002, www.konj.se.

³ Se fördjupningsruta i Konjunkturläget mars 2002 "Beräkningar av den reala effektiva jämviktsväxelkursen", sidorna 34-37. Se även K. Nilsson *Do Fundamentals Explain the Behaviour of the Real Effective Exchange Rate?*, Konjunkturinstitutets Working Paper No. 78, 2002, www.konj.se.

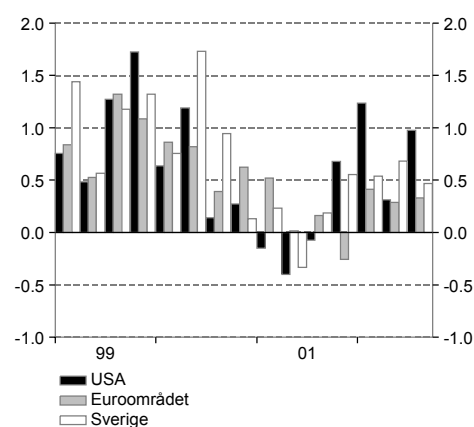
Efterfrågan och produktion i svensk ekonomi

I Sverige har den ekonomiska tillväxten hittills i år varit förhållandevis god. BNP-tillväxten är för närvarande högre än i euroområdet men lägre än i USA (se diagram 45). Tillväxten tredje kvartalet uppgick till 0,5 procent, vilket är något lägre än under andra kvartalet då den svenska BNP-ökningen var större än BNP-ökningen i både euroområdet och USA. Liksom i USA och euroområdet är det i hög grad privat och offentlig konsumtion som hållit efterfrågan uppe, medan investeringarna utvecklas svagt. Även utrikeshandeln gav ett rejält bidrag till efterfrågetillväxten i Sverige under det första halvåret. I takt med att den internationella återhämtningen går långsammare än väntat (se avsnittet om internationell ekonomi) har dock exportutvecklingen försvagats. Tillsammans med negativa återverkningar på industriinvesteringarna får detta till följd att BNP-tillväxten mattas av under andra halvåret i år.

I diagram 46 presenteras två olika mått på säsongrensad BNP-tillväxt per kvartal. Den streckade linjen visar BNP-tillväxten vid en s.k. direkt säsongrensning, vilket är den metod som används i nationalräkenskaperna.⁴ Den heldragna linjen visar BNP-tillväxten om posterna i försörjningsbalansen i stället säsongrensas var för sig och sedan summeras till BNP, s.k. indirekt säsongrensning. Detta förfarande ger en BNP-tillväxt som stämmer överens med förloppen för efterfrågekomponenterna i ekonomin. Det framgår tydligt att metoderna ger olika resultat, särskilt för innevarande år. Under det tredje kvartalet faller exporten vilket dämpar efterfrågeutvecklingen. Tillväxten för BNP, beräknad som summan av säsongrensade efterfrågekomponenter minus import, stannar i detta fall på -0,5 procent. Detta skiljer sig påtagligt från den BNP-tillväxt som erhålls när BNP säsongrensas direkt (se diagram 46). Det är inte möjligt att på förhand avgöra vilken metod som ger det mest tillförlitliga utfallet för produktionsutvecklingen, men Konjunkturinstitutets bedömning är att den totala efterfrågan, och därmed produktionen, föll något under det tredje kvartalet. Prognosen för fjärde kvartalet är en ökning motsvarande 0,1 procent (se diagram 46). Detta förlopp för BNP-tillväxten ger en helårstillväxt 2002 på 1,6 procent.

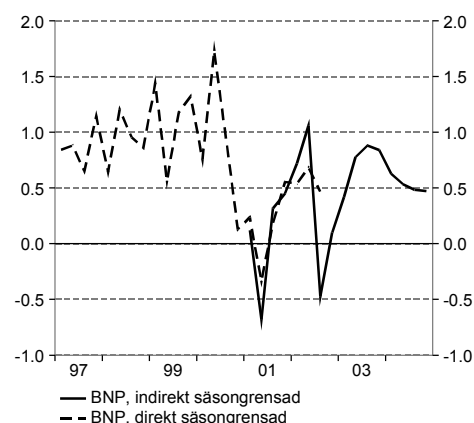
Bilden av en förhållandevis svag avslutning på 2002 understöds av konjunkturindikatorn som sammanfattar informationen från Konjunkturbarometrarna⁵ (se diagram 47).

Diagram 45 BNP i USA, euroområdet och Sverige
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 46 BNP till marknadspris
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

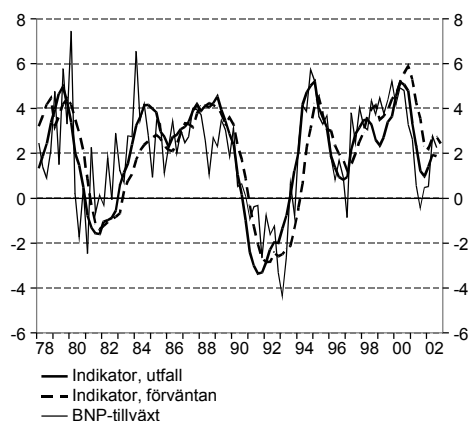

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

⁴ Utvecklingstalen överensstämmer inte exakt med de värden som publiceras i nationalräkenskaperna p.g.a. mindre metodskillnader.

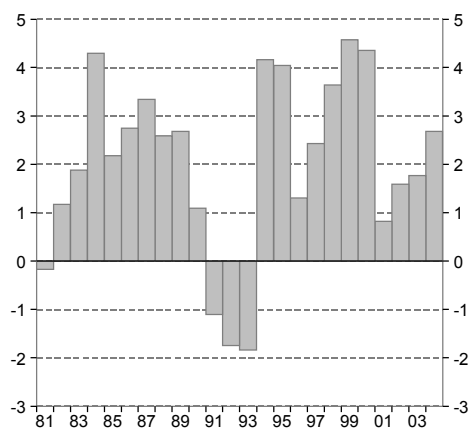
⁵ Konjunkturindikatorn beskrivs närmare i fördjupningsrutan "Hur väl förutspår Konjunkturbarometern den ekonomiska tillväxten? En ny indikatoransats" i *Konjunkturläget*, augusti 2002.

Diagram 47 Indikatorindex och BNP-tillväxten
Årlig procentuell förändring respektive indexvärde, kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 48 BNP till marknadspris
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 49 Export av varor
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Enligt konjunkturindikatorn var dock tillväxten något högre under det tredje kvartalet. En modellprognos som baseras på konjunkturindikatorn ger därför en något högre helårstillväxt 2002, ca 1,8–2,0 procent.

Även om de internationella konjunkturutsikterna är något mindre positiva än tidigare förutses en återhämtning i omvärlden de kommande åren. Utvecklingen för varuexporten bedöms vända uppåt under loppet av nästa år. Försvagningen av utrikeshandeln väntas därför bli tillfällig. Samtidigt finns faktorer som verkar återhållande på hushållens konsumtion, inte minst skatthöjningar i många kommuner och landsting.

Sammantaget karaktäriseras efterfrågeutvecklingen under prognosperioden av en inledningsvis svag, men gradvis starkare utrikeshandel, en måttligt ökande privat konsumtion, en fortsatt förhållandevis snabbt växande offentlig konsumtion samt en inledningsvis fallande men under 2004 snabbt ökande investeringsaktivitet. I siffror innebär detta en BNP-tillväxt på 1,6 procent i år, 1,8 procent 2003 och 2,7 procent 2004 (se diagram 48 och tabell 4).

Tabell 4 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2001	2001	2002	2003	2004
BNP till marknadspris	2 260	0,8	1,6	1,8	2,7
Hushållens konsumtionsutgifter	1 103	0,2	1,2	2,3	2,6
Offentliga konsumtionsutgifter	618	0,9	1,6	0,9	0,6
Statliga	180	-2,5	1,5	-0,4	0,1
Kommunala	438	2,4	1,7	1,4	0,8
Fasta bruttoinvesteringar	404	0,8	-3,5	1,5	4,8
Lagerinvesteringar ^{1,2}	6	-0,4	-0,3	0,2	0,2
Export av varor och tjänster	1 021	-1,4	0,7	3,1	6,9
Import av varor och tjänster	891	-3,5	-3,1	3,9	7,4
Total inhemsk efterfrågan	2 130	0,1	0,2	1,9	2,6
Nettoexport ¹	130	0,7	1,6	-0,1	0,2
Bytesbalans ³	90	4,0	4,5	4,3	4,6

¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

² Inklusivt investeringar i värdeföremål.

³ I procent av BNP, löpande priser.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Varuexportens uppgång bröts

Varuexporten ökade påtagligt under första halvåret i år (se diagram 49). Ungefär hälften av exportökningen mellan sista kvartalet i fjol och andra kvartalet i år bestod av en ökad export av teleprodukter. Hälften av denna ökning gick till USA. Även för övriga varor var utvecklingen förhållandevis stark. Inte minst var detta fallet för bas- och livsmedelsindu-

strins leveranser. Exporten av läkemedel, bilar, och övriga investeringsvaror låg samtidigt kvar på en hög nivå.

Den kraftiga uppgången bröts emellertid ungefär vid halvårsskiftet, då också de första tecknen på en svagare exportefterfrågan kunde observeras. Under det tredje kvartalet minskade varuexporten kraftigt. I första hand var det exporten av teleprodukter som föll efter den tillfälliga återhämtningen första halvåret, men även exporten av bilar avtog betydligt. Övrig varuexport var dock kvar på ungefär samma nivå som tidigare.

Tillgänglig statistik och övriga indikatorer för utvecklingen under innevarande kvartal tyder på att varuexporten minskar ytterligare under fjärde kvartalet. Bedömning är att varuexporten i år kommer att öka med 2,6 procent. Tjänsteexporten, som haft en än svagare utveckling och fallit under hela året, bedöms minska med nära 6 procent. Den totala exporten väntas därmed utvecklas svagt även i år och öka med endast 0,7 procent. Eftersom exportpriserna faller innebär detta att värdet av årets export t.o.m. understiger fjol-årets.

Den gradvisa återhämtningen av världskonjunkturen talar för att exporten under prognosperioden ska kunna växa i förhållandevis snabb takt, trots en förväntad förstärkning av kronans växelkurs (se diagram 50). För 2003 och 2004 beräknas exporttillväxten bli 3,1 respektive 6,9 procent.

Tabell 5 Export av varor och tjänster

Årlig procentuell förändring

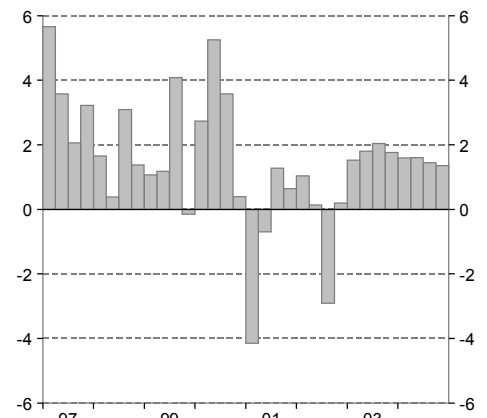
	Volymutveckling				Prisutveckling			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
Varuexport	-4,3	2,6	3,9	7,0	2,3	-2,5	-1,7	-0,1
Bearbetade varor	-5,2	2,5	4,4	7,8	2,5	-2,2	-1,9	-0,5
Råvaror	1,0	4,8	1,3	2,2	1,0	-4,4	-0,6	2,2
Tjänsteexport	9,7	-5,9	0,3	6,4	4,9	0,5	-1,7	0,1
Summa export	-1,4	0,7	3,1	6,9	2,9	-1,9	-1,7	-0,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan på bearbetade varor tar fart igen

Statistik som i detalj belyser de senaste månadernas utveckling av varuexporten saknas än så länge, men klart står att exporten av teleprodukter återigen har fallit tillbaka, liksom att exporten av personbilar minskat (se diagram 51). Även övrig exportindustri har fått vidkännas en svagare utveckling. Det är till länder där företagen tidigare haft en relativt stark exportutveckling, i synnerhet USA, som de största minskningarna noteras. Även exporten till de nordiska län-

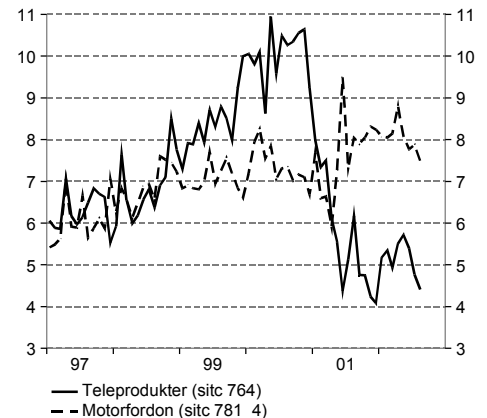
Diagram 50 Export av varor och tjänster
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

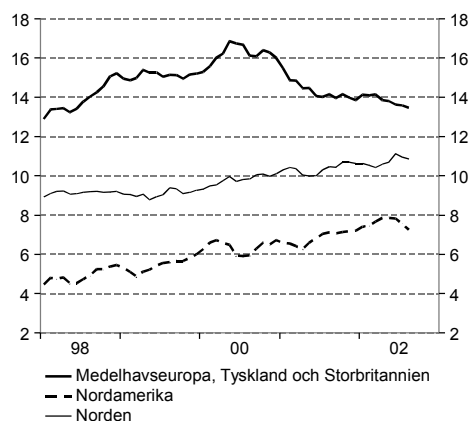
Diagram 51 Export av teleprodukter och motorfordon

Miljarder kronor, löpande priser, säsongrensade månadsvärden

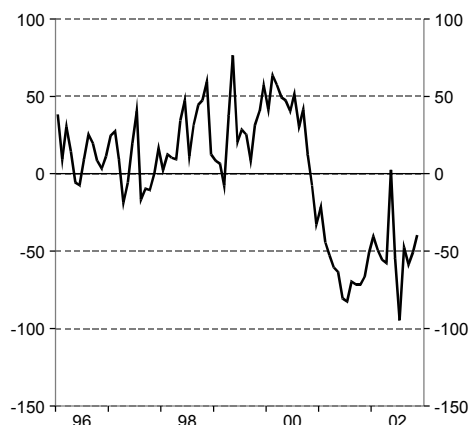
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 52 Export av bearbetade varor
Miljarder kronor, löpande priser, säsongrensade
månadsvärden

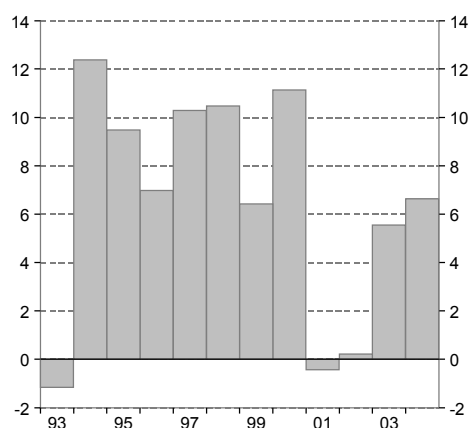
Anm. Tremånaders glidande medelvärde.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 53 Konfidensindikator för telepro-
duktindustrin. Medelvärde 1996–2001 = 0.
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Anm. Orderstocksomdöme – omdöme om färdigva-
rulager + förväntad produktion.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 54 Marknadstillväxt för bearbetade
varor i 14 OECD-länder
Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturi-
nstitutet.

derna och till Storbritannien har utvecklats påfallande svagt (se diagram 52).

Efter den relativt gynnsamma utvecklingen första halvåret försämrades marknadsläget återigen för teleproduktindustrin (se diagram 53). Efterfrågan väntas förbli svag under nästa år och inte vända uppåt förrän någon gång i slutet av 2003 eller början av 2004. Efterfrågeutvecklingen för övriga bearbetade varor, inte minst investeringsvaror, väntas dock bli bättre. Till följd av det förbättrade internationella efterfrågeläget förväntas marknadstillväxten 2003 och 2004 bli 7,0 respektive 7,4 procent. På huvudmarknaden i de viktigaste OECD-länderna är dock marknadstillväxten något lägre (se diagram 54). Denna utveckling gynnar svensk exportindustri i allmänhet och maskinindustrin i synnerhet. En faktor som håller tillbaka exportutvecklingen under prognosperioden är dock den väntade förstärkningen av kronan. Sammantaget beräknas exporten av bearbetade varor öka med 7,8 procent 2004.

Stark ökning av råvaruexporten i år

Råvaruexporten ökade totalt sett med 1 procent i fjol. Utvecklingen för enskilda produktslag var emellertid starkt divergerande. Exempelvis minskade exporten av petroleumprodukter och järnmalm kraftigt medan sågverksindustrins leveranser till utlandet förblev oförändrade. Exporten av avsalumassa och livsmedel ökade däremot påtagligt. De råvarunära varugrupperna papper och stål utvecklades också på olika sätt: exporten av papper sjönk medan exporten av stål ökade.

Den relativt sett svaga svenska kronan har gynnat råvaruindustriernas konkurrenskraft och i år beräknas samtliga större råvarugrupper öka sina exportvolym. Sågverksindustrin, som under de senaste sex åren har haft stora lönsamhetsproblem, har dessutom kunnat dra fördel av de leveranssvårigheter som har hämmat de baltiska konkurrentländernas export. Exporten av papper och stål fortsätter också att öka förhållandevis snabbt i år. Den allmänt sett svaga internationella konjunkturen märks emellertid då exportnivåerna över lag nu är lägre än under årets första hälft. Detta gäller i synnerhet för petroleum och massa. Sammantaget beräknas emellertid exporten av råvaror öka med 4,8 procent i år.

Den förbättrade internationella konjunkturen väntas medföra en gradvis ökning av den svenska råvaruexporten både 2003 och 2004 (se diagram 55). Under första hälften av nästa år väntas köparna av råvaror fylla på sina lager samtidigt som de internationella råvarupriserna bottnar.

Under 2001 och våren 2002 har prisutvecklingen för den svenska råvaruexporten varit mycket svag. Sedan sommaren har dock priserna uppvisat en stigande tendens (se diagram

55). Papperspriserna har dock fortsatt att sjunka även under hösten. Trots en svag efterfrågesituation har dock stålproducenterna lyckats genomdriva prishöjningar på ett stort antal produktslag. En av orsakerna är de amerikanska importtullarna (Section 201), som innebär tullsatser på mellan 8 och 30 procent för vissa produktgrupper. I skydd av denna nya reglering har de amerikanska stålproducenterna kunnat höja priserna på sina produkter under hösten och vintern. Prishöjningarna på den amerikanska marknaden har inneburit att även europeiska tillverkare kunnat höja sina priser.

De internationella råvarupriserna väntas fortsätta öka 2003 och 2004. Till följd av att kronan väntas appreciera blir dock prisstegringen mindre.

Lägre tjänsteexport till följd av en svag konjunktur

Tjänsteexporten ökade med nära 10 procent förra året. Bortsett från frakttjänsterna som hämmades av en svag konjunktur rörde det sig om en bred uppgång. Inte minst utlänningars turistande i Sverige ökade kraftigt till följd av den svaga kronan.⁶

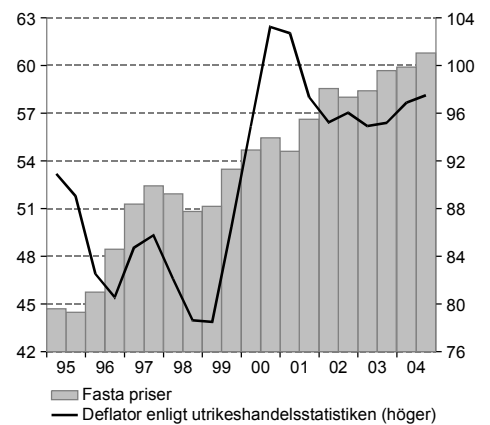
I år väntas däremot tjänsteexporten minska med 5,9 procent. Bedömningen är dock att den negativa utvecklingen har vänt under hösten (se diagram 56). Den fortsatt svaga världshandeln har begränsat tillväxten för transporttjänsterna. Till bilden hör också att kronförstärkningen och fjolårets terrorattacker bromsat upp turistandet i Sverige.

Under 2003 och 2004 förutses tjänsteexporten öka igen. Den allt starkare världskonjunkturen stimulerar bl.a. exporten av transport- och frakttjänster. Visserligen kommer den starkare kronan att verka återhållande på turistvolymen, men en starkare världskonjunktur tillsammans med avklingande effekter från terrorattackerna bedöms ändå leda till att utlänningars turistande i Sverige ökar precis som under hela 1990-talet. Exporten av övriga tjänster tilltar också successivt, men den svaga utvecklingen i år medför en låg helårstillväxt 2003. Sammantaget väntas tjänsteexporten öka med 0,3 procent 2003 och 6,4 procent 2004.

Hushållens inkomster ökar snabbt

Hushållens disponibla inkomster ökar snabbt i år, främst beroende på lägre skatter och avgifter (se tabell 6). De lägre skatterna är en följd både av sänkt inkomstskatt och lägre reavinstkatt i spåren av fjolårets kraftigt fallande börskurser. Hushållens skatter på reavinst är ca 20 miljarder kronor lägre i år än under 2001, vilket bidrar till att öka tillväxt-

Diagram 55 Export av råvaror
Miljarder kronor respektive index 2000=100, säsongrensade halvårsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

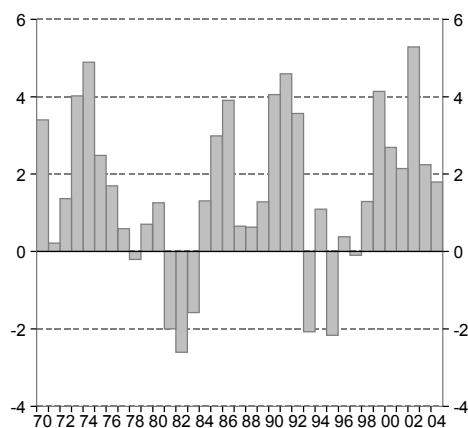
Diagram 56 Export av tjänster
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

⁶ Införseln av resevaluta registreras som export av tjänster.

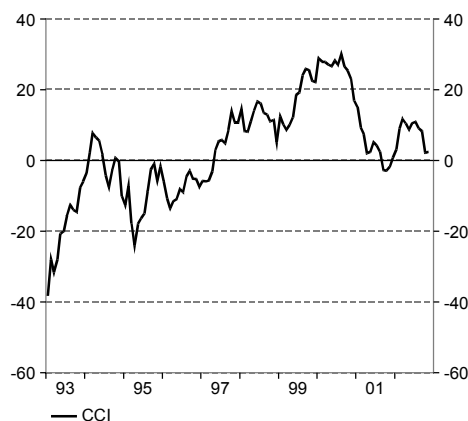
Diagram 57 Hushållens disponibla inkomster
Årlig procentuell förändring, fasta priser

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 58 Hushållens förtroendeindikator (CCI)

Nettotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 59 Nyregistrerade personbilar, hushåll

Tusental, säsongrensade månadsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

takten för disponibelinkomsten 2002 med 2 procentenheter. Det är dock tveksamt om hushållens konsumtion stimuleras av denna typ av inkomstförstärkning, eftersom den motsvaras av en ännu större försämring av hushållens balansräkning, dels via de lägre reavinsterna, dels via värdeminskningen på hushållens aktieinnehav.

Hushållens reala disponibla inkomster väntas under 2003 och 2004 öka med 2,2 respektive 1,8 procent (se diagram 57). Nästa år bromsas inkomsterna av framför allt högre skatter och avgifter. Att inkomstökningen ändå blir ganska god beror på en betydande ökning av överföringarna från den offentliga sektorn. Dessa är en följd bl.a. av höjda tak i sjuk- och föräldraförsäkringarna. Även regeländringar avseende garantipensioner bidrar till de ökande offentliga transferreringarna. Sloandet av det särskilda grundavdraget leder till högre skatt men detta vägs mer än väl upp av höjda pensioner. År 2004 förbättras läget på arbetsmarknaden, varvid både lönesumman och övriga faktorinkomster ökar förhållandevis snabbt.

Tabell 6 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive bidrag till disponibelinkomstens tillväxt, fasta priser, procentenheter

	2001	2001	2002	2003	2004
Disponibel inkomst	1094	2,1	5,3	2,2	1,8
Bidrag från:					
Faktorinkomster	1161	2,6	1,0	1,9	2,7
Därav löner	960	3,1	1,6	1,8	2,3
Överföringar från offentlig sektor	410	0,3	1,3	2,7	0,7
Överföringar från privat sektor	49	0,3	-0,1	0,0	0,0
Skatter och avgifter	527	-1,0	3,1	-2,3	-1,6

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Hushållens konsumtion dämpas innan den tar fart

De reviderade nationalräkenskaperna ger en delvis ny bild av konsumtionsförloppet i år. Tillväxten under första halvåret jämfört med motsvarande period i fjol, är nedreviderad från 0,9 till 0,3 procent. Konsumtionsökningen inträffar enligt den reviderade statistiken något senare och från en lägre nivå. Uppgången börjar nu det andra kvartalet och förstärks under det tredje.

Indikatorerna för konsumtionen de närmaste kvartalen ger också en något splittrad bild. Hushållens förväntningar blev betydligt mindre optimistiska under oktober och november, vilket framgår av förtroendeindikatorn (CCI) i Hushållens inköpsplaner (se diagram 58). Hushållens nyregistreringar av personbilar ökade påtagligt i september och

oktober, men sjönk i november (se diagram 59). Omsättningen i detaljhandeln har dock ökat rejält, särskilt för sällanköpsvaror (se diagram 60). Dessutom har börskurserna ökat under de senaste månaderna.

Konsumtionstillväxten väntas vara något svagare under fjärde kvartalet i år och första halvåret nästa år. Därefter beräknas konsumtionen öka med i genomsnitt 1,2 procent per halvår (se diagram 61). Flera faktorer talar för en starkare konsumtionstillväxt framöver. Hushållens inkomster förväntas öka i förhållandevis god takt. Vidare förefaller börskurserna ha bottnat under hösten. Stigande aktiepriser gynnar hushållen genom högre förmögenhetsvärden. Hushållens förmögenhetsvärden hålls också uppe av de senaste årens uppgång i huspriserna. Till detta kommer att räntorna är låga och bedöms förbli låga också under kommande år.

Sammantaget förväntas hushållen öka konsumtionen med 1,2 procent i år, 2,3 procent nästa år och 2,6 procent 2004 (se tabell 7). Därmed ökar hushållens sparande relativt kraftigt i år till 8,5 procent av disponibelinkomsten. Sparkvoten väntas vara kvar på denna nivå under 2003 för att sedan falla till 8 procent 2004. Det ökade sparandet bidrar till att förbättra hushållens finansiella ställning efter de senaste årens kraftiga förmögenhetsminskning (se diagram 62).

Tabell 7 Hushållens utgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2001	2001	2002	2003	2004
Konsumtionsutgifter	1 103	0,2	1,2	2,3	2,6
Därav: Varaktiga varor	201	-0,4	4,1	5,4	5,0
Livsmedel	136	1,7	1,2	1,2	0,6
Konsumtion i utlandet	49	-13,4	-7,4	4,6	13,0
Tjänster exkl. bostad	291	1,9	0,4	1,5	3,1
Sparande¹	56	4,9	8,5	8,5	8,0
Sparande exkl. avtalspensioner ¹	-9	-0,8	3,1	3,1	2,3

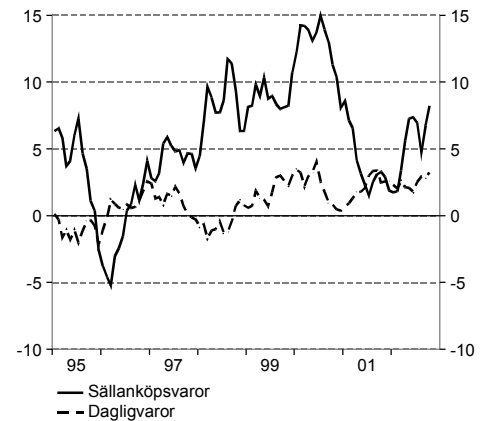
¹ Miljarder kronor, löpande priser respektive sparkvot i procent av disponibel inkomst.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Fortsatt stark utveckling av offentlig konsumtion

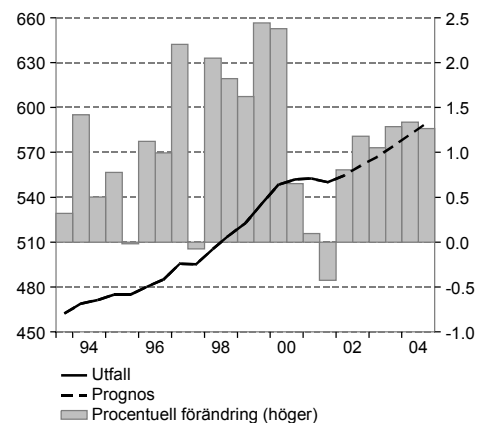
Den offentliga konsumtionen beräknas öka med 1,6 procent i år och med 0,9 respektive 0,6 procent 2003 och 2004 (se tabell 8 och diagram 63). Nivån för den offentliga konsumtionen har justerats upp med ca 50 miljarder kronor i de nyligen publicerade reviderade nationalräkenskaperna till följd av förändrade principer för redovisningen av moms. Förändringen, som utgör en anpassning till EU:s standard

Diagram 60 Omsättning i detaljhandeln
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

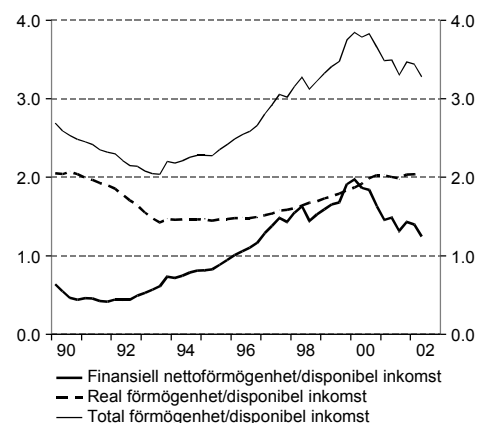
Anm. Tremånaders glidande medelvärde
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 61 Hushållens konsumtion
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade halvårsvärden

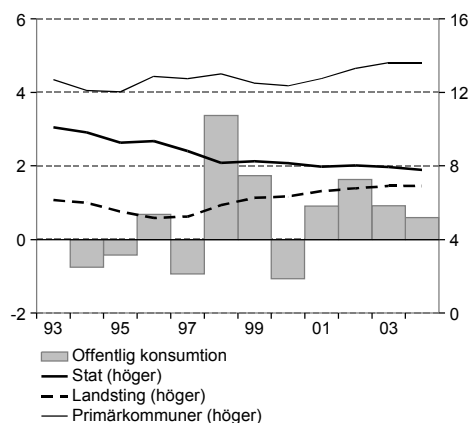
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 62 Hushållens förmögenhetskvot
Kvot, kvartalsvärden

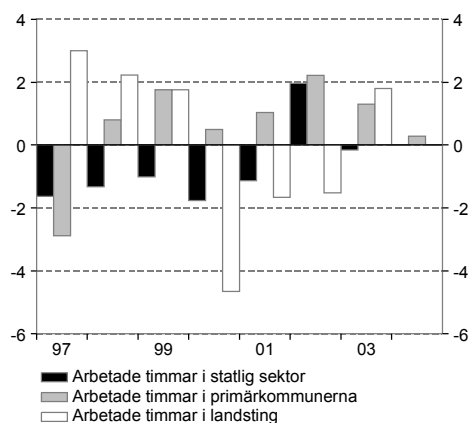
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 63 Offentlig konsumtion
Årlig procentuell förändring respektive procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 64 Offentlig sysselsättning
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

för nationalräkenskaper, påverkar dock inte tillväxttakten för den offentliga konsumtionen.

Tabell 8 Offentlig konsumtion och sysselsättning

Miljarder kronor, löpande priser samt tusentals personer respektive procentuell förändring, fasta priser

	2001	2001	2002	2003	2004
Offentlig konsumtion	618	0,9	1,6	0,9	0,6
Stat	180	-2,5	1,5	-0,4	0,1
Primärkommuner	288	2,5	1,7	1,4	0,6
Landsting	142	2,2	1,7	1,5	1,3
Offentlig sysselsättning	1 306	1,4	1,4	0,9	0,2
Stat	235	0,1	1,8	-0,3	0,0
Primärkommuner	813	2,3	2,1	1,0	0,3
Landsting	259	-0,2	-1,0	0,9	0,6

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Den starka utvecklingen av den offentliga konsumtionen 2002 motsvaras av en snabb ökning av den offentliga sysselsättningen (se diagram 60 och 64). Försämrade offentliga finanser och höga bristtal för utbildad arbetskraft innebär dock att såväl konsumtions- som sysselsättningsutvecklingen bromsas upp under 2003 och 2004.

Den statliga konsumtionen bedöms i år öka med hela 1,5 procent, vilket till stor del beror på överflyttningen av huvudmannaskapet för vårdhögskolorna från landsting till stat. Justerad för denna omflyttning ökar den statliga konsumtionen med 0,5 procent. Nästa år väntas konsumtionen i staten minska som en följd av det sparkrav som ålagts myndigheterna. Sparkravet innebär att anslagets pris- och löneuppräkning reduceras, vilket ger en besparing på ca 1 miljard kronor. Den statliga konsumtionen förväntas bli i stort sett oförändrad 2004.

Primärkommunernas konsumtion bedöms i år öka med 1,7 procent. Den höga tillväxten hänger samman med att såväl sysselsättning som antalet arbetade timmar i kommunerna ökar påtagligt. Primärkommunernas konsumtion och sysselsättning ökar även 2003 och 2004, som en följd av skattehöjningar, men ökningarna blir något mindre än i år. Sysselsättningsökningen förklaras delvis av det tillfälliga sysselsättningsstödet. Att antalet arbetade timmar utvecklats starkt beror också på att många deltidsarbetande har erbjudits heltidstjänst i primärkommunerna.

Landstingens konsumtion bedöms öka i snabb takt under hela prognosperioden. Det beror på riktade statsbidrag och skattehöjningar 2003–2004 (se även avsnittet om offentliga finanser). Huvudmannaskapsförändringen och bolagiseringen av Södersjukhuset och Norrtälje sjukhus innebär att sysselsättningen inom landstingen sjunker i år. Den underliggande utvecklingen av sysselsättningen i landstingen är dock god. Sysselsättningen stiger 2003 genom att de bolagiserade

sjukhusen i Skånes landsting återgår till offentlig förvaltning och det tillfälliga sysselsättningsstödet förlängts. Till följd av försämrade finanser, som beror på att det tillfälliga sysselsättningsstödet upphör, dämpas konsumtionsutvecklingen i landstingen 2004.

Fallande investeringar 2002

De totala fasta bruttoinvesteringarna fortsätter att falla 2002 (se diagram 65). Nedgången, som är mest uttalad för industrin, är en följd av den alltjämt svaga efterfrågeutvecklingen (se diagram 66). Tjänstebranschernas investeringar minskar i år efter att ha ökat förra året. Fallet i tjänstesektorn om drygt fem procent första halvåret i år beror på minskade investeringar inom samtliga större delbranscher med undantag för finansiell verksamhet. Ny statistik från nationalräkenskaperna visar på en uppgång andra kvartalet men denna utveckling är till stor del en konsekvens av att ett antal fartyg flaggades in till Sverige under andra kvartalet. Denna transaktion ökar varuimporten lika mycket och påverkar således inte BNP. Nedgången i tjänsteinvesteringarna mildras av en större uppgång i bostadsinvesteringarna i år. Den största revideringen av investeringsutfallet är en uppjustering av de offentliga investeringarna, vilket leder till att prognosen för dessa i år ändras från -0,3 till 5,4 procent. Revideringarna påverkar dock inte den antagna tidsprofilen för de totala fasta bruttoinvesteringarna. Bedömningen är alltjämt att investeringarna bottenar i år och därefter gradvis återhämtar sig i takt med att konjunkturen förstärks och resursutnyttjandet stiger (se diagram 67).

Tabell 9 Fasta bruttoinvesteringar

Löpande priser, miljarder kronor respektive procentuell förändring, fasta priser

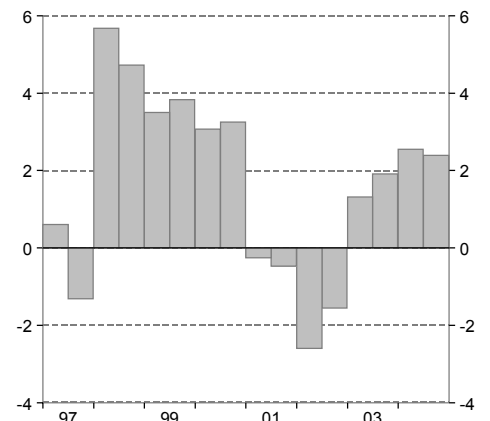
	2001	2001	2002	2003	2004
Industrin	79	-5,0	-6,2	-1,2	7,2
Övriga varubranscher	40	-1,4	-0,9	1,8	0,5
Tjänstebranscher	223	2,5	-5,6	1,4	4,5
Varav: Nybyggnad av bostäder	26	6,6	18,8	4,8	6,4
Ombyggnad av bostäder	18	-0,2	-3,4	0,1	4,1
Offentliga myndigheter	62	4,2	5,4	4,7	5,6
Summa	404	0,8	-3,5	1,5	4,8

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Industriinvesteringarna minskar tre år i rad

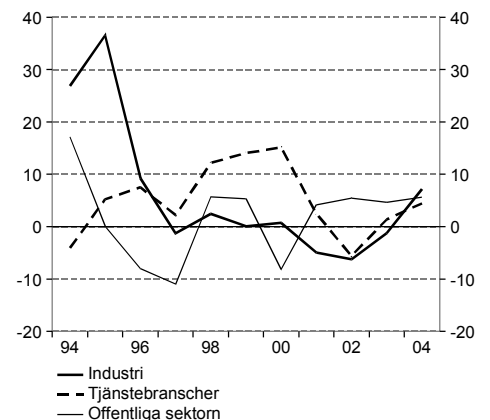
SCB:s investeringsenkät från oktober bekräftar majenkätens resultat att industriinvesteringarna minskar även i år. Statistik från årets tre första kvartal indikerar dessutom att fallet

Diagram 65 Fasta bruttoinvesteringar
Procentuell förändring, säsongrensade halvårsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 66 Fasta bruttoinvesteringar
Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 67 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

i industriinvesteringarna är större än vad som tidigare har prognostiserats. Investeringsutvecklingen är dämpad bl.a. till följd av det låga kapacitetsutnyttjandet i industrin (se diagram 67). För innevarande år uppger konsumtionsvaruindustrin och insatsvaruindustrin minskade investeringar, medan investeringsvaruindustrin indikerar en fortsatt ökning. Svaren i oktoberenkäten tyder på att industrins investeringar kommer att falla även nästa år. Både maskin- och bygginvesteringar bedöms minska inom industrin under andra halvåret i år och första halvåret nästa år för att därefter återhämta sig i takt med en allt starkare produktionstillväxt (se diagram 66).

Tjänsteinvesteringarna når botten i år

Tillväxten för tjänstebranschernas investeringar under 2001 reviderades ner i nationalräkenskapernas nya utfall. Till sammans med ett svagt tredje kvartal i år motiverar detta att prognosen för innevarande år justeras ner. Den mycket svaga investeringsviljan inom tjänstesektorerna bekräftas av SCB:s investeringsenkät från oktober, som redovisar en negativ investeringsutveckling för de flesta av de undersökta sektorerna. Den största nedrevideringen avser maskininvesteringar som enligt nationalräkenskaperna minskade med nästan 8 procent under det första halvåret jämfört med föregående halvår. Under det fjärde kvartalet i år väntas tjänstesektorns investeringar vända svagt uppåt igen.

Den tidigare höga prognostiserade nivån 2003 för investeringar i UMTS-systemen bedöms inte längre vara realistisk. Problemen för utbyggnaden av UMTS-systemet, med förseningar och inlämnade dispensansökningar, samt det faktum att post- och telekommunikationssektorn uppger betydande neddragningar av investeringarna hittills under 2002, medför att den beräknade totala investeringsvolymen har reviderats ner. I nationalräkenskaperna går det inte att utläsa vilka investeringar i post- och telekommunikationssektorn som är hänförliga till utbyggnaden av UMTS-systemet, men Konjunkturinstitutets bedömning är att dessa investeringar ökar, om än inte lika mycket som tidigare antagits. Däremot bedöms övriga investeringar i post- och telekommunikationssektorn, t.ex. investeringar i bredbands- och GSM-nätverk, falla kraftigt.

Förutom att nivån på investeringarna i UMTS-systemen har reviderats ner, bedöms investeringscykeln bli förskjuten framåt i tiden så att en större andel av investeringarna görs under 2004 istället för 2003. Sammantaget väntas tjänstebranschernas investeringar falla med 5,6 procent i år, för att sedan öka med 1,4 respektive 4,5 procent under 2003 och 2004.

Offentliga investeringarna ökar kraftigt

Nivån på de offentliga investeringarna ökade kraftigt från och med fjärde kvartalet i följd till följd av infrastruktursatsningen. Under årets tre första kvartal har investeringarna fortsatt att öka något. Det är främst Vägverket och Banverket som har ökat sina investeringar och de totala statliga investeringarna beräknas öka med i genomsnitt 5 procent per år 2002–2004. De kommunala investeringarna ökar också de kommande åren, om än något mindre än de statliga. Ökningen beror främst på en utbyggnad av den kommunala infrastrukturen.

Bostadsinvesteringarna stiger successivt

De negativa signalerna från byggsektorn i Konjunkturbarometern har ännu inte slagit igenom i någon större omfattning på bostadsbyggandet. Antalet påbörjade lägenheter är betydligt högre än under följåret och beräknas uppgå till drygt 21 000 i år (se tabell 10). För flerbostadshus kan uppgången delvis förklaras av det införda bidraget för byggandet av hyresbostäder.

Antalet påbörjade småhus är alltjämt mycket lågt trots förhållandevis höga småhuspriser (se diagram 68). Det finns dock en tendens till fler påbörjade småhus och orderingången till trähusfabrikanterna har ökat. De relativt höga småhuspriserna och frigjorda resurser när övrigt byggande dämpas medverkar till ett ökat småhusbyggande. Från och med 2003 kommer moms för produktion av studentbostäder och äldreboende att sänkas, vilket bidrar till ett ökat byggande av flerbostadshus. Sammantaget väntas de totala investeringarna i bostäder (nybyggnad och ombyggnad) öka förhållandevis långsamt under 2003, men sedan öka snabbare under 2004 när effekterna av de höga småhuspriserna och sänkt moms får fullt genomslag.

Tabell 10 Antal påbörjade lägenheter

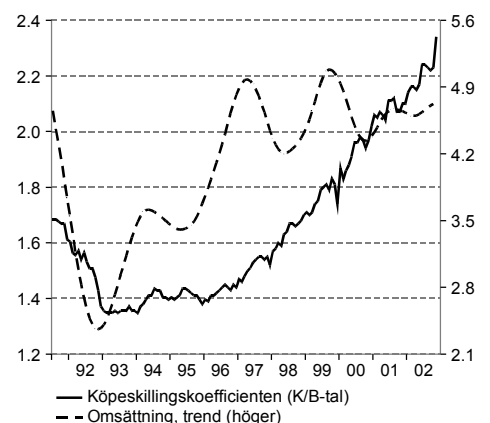
	2000	2001	2002	2003	2004
Flerbostadshus	8 752	12 274	14 266	15 200	15 500
Småhus	7 949	6 889	7 043	7 500	7 600
Summa	16 701	19 163	21 309	22 700	23 100

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Lagren ökar efterfrågan

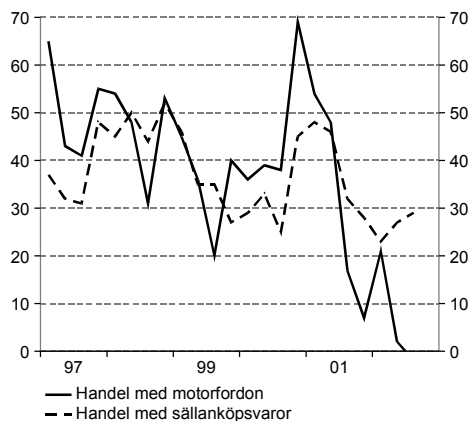
Enligt svaren i Konjunkturbarometern har andelen företag inom handeln som anser sig ha för stora lager sjunkit betydligt (se diagram 69). Lageranpassningen inom handeln bedöms därmed i princip vara avslutad, även om delar av

Diagram 68 Fastighetsmarknaden
Kvot respektive tusental, månadsvärden

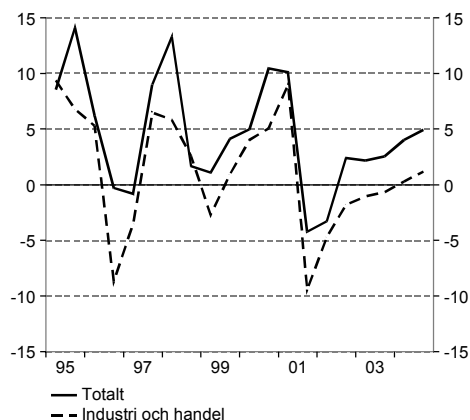
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 69 Handelslager, nulägesomdöme
Nettotal, kvartalsvärden

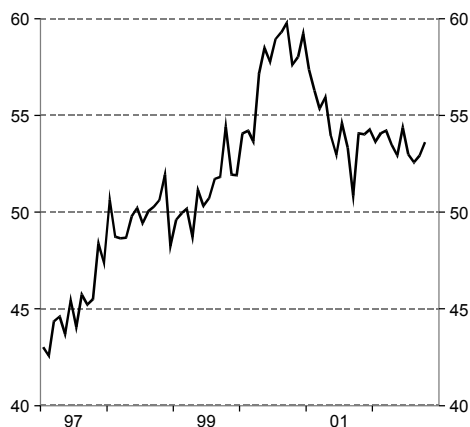
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 70 Lagerförändring
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 71 Import av varor
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

konfektionshandeln och vissa företag inom partihandeln säger sig ha alltför stora lager. Även dessa lager torde dock snart vara i balans. Däremot ser industrins svagare efterfrågeutveckling ut att leda till en långsammare lageranpassning än vad som tidigare antagits. Enligt Konjunkturbarometern har företagen inte lyckats reducera sina insatsvarulager som förväntat. Samtidigt rapporterar fler företag att man anser att färdigvarulagren är för stora. Industrin tycks visserligen ha dragit ner sina lager, men i mindre omfattning än önskvärt.

Anpassningen av industrilagren bedöms inte bli klar under innevarande år, vilket innebär att en viss ytterligare lagerneddragning nästa år är att vänta. Under 2004 däremot förväntas efterfrågeökningen leda till att även lagerhållningen återigen ökar. Detta gäller i första hand insatsvaror och ännu inte färdigställda varor, men så småningom även färdigvaror. Eftersom handelslager är i balans sker endast mycket marginella lagerförändringar nästa år. Men även handelslager bedöms växa något 2004 till följd av den högre aktiviteten i ekonomin. Därmed skulle industrins och handels samlade lagerhållning minska något såväl i år som nästa år för att sedan öka under 2004 (se diagram 70).

Sammanfattningsvis beräknas lagerinvesteringarna bromsa efterfrågeutvecklingen i år, vilket ger ett bidraget till BNP-tillväxten på -0,3 procentenheter. Under 2003 och 2004 bidrar lagerinvesteringarna istället positivt till efterfrågan. Bidraget till BNP-tillväxten väntas bli 0,2 procentenheter båda åren.

Importen av varor fortsätter att falla i år

Efter fjolårets kraftiga fall har varuimporten fortsatt att minska i år (se diagram 71). Under första halvåret var importen i fasta priser drygt 3 procent lägre än motsvarande period i fjol. Den låga importen beror på den dämpade inhemska efterfrågan, men också på att vissa importintensiva delar av exporten och maskininvesteringarna utvecklats speciellt svagt. Även stora lagerneddragningar har dämpat importen.

Under tredje kvartalet bedöms importen ha bottnat och väntas nu vända uppåt. Hushållens ökade efterfrågan på konsumtionsvaror, främst bilar och andra sällanköpsvaror, bidrar till detta, men även den starkare kronan stimulerar importen. Lagerneddragningen dämpas, vilket också bidrar till en högre import. Den svaga exporten dämpar dock importen. För helåret 2002 beräknas varuimporten sjunka med 1,9 procent (se diagram 71 och tabell 11).

Tabell 11 Import av varor och tjänster

Årlig procentuell förändring

	Volymutveckling				Prisutveckling			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
Varuimport	-5,5	-1,9	4,1	7,2	3,6	-0,4	-1,7	-0,4
Bearbetade varor	-6,8	-3,3	5,2	8,3	4,0	0,0	-1,2	-0,4
Råvaror	-0,7	1,3	1,6	3,3	2,3	-2,1	-3,7	-0,4
Tjänsteimport	2,5	-6,2	3,4	8,2	7,2	2,6	-1,8	-0,3
Summa import	-3,5	-3,1	3,9	7,4	4,6	0,4	-1,8	-0,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Nästa år beräknas importen av varor öka med 4,1 procent. Inledningen av året blir svag, men sedan beräknas importen stiga i takt med att exporten och investeringarna ökar. En viss lageruppbyggnad sker i samband med att produktionen öka snabbare. Hushållens konsumtion växer också i en högre takt, vilket medför en ökad import av konsumtionsvaror. Kronan stärks ytterligare och stimulerar importen genom sänkta importpriser.

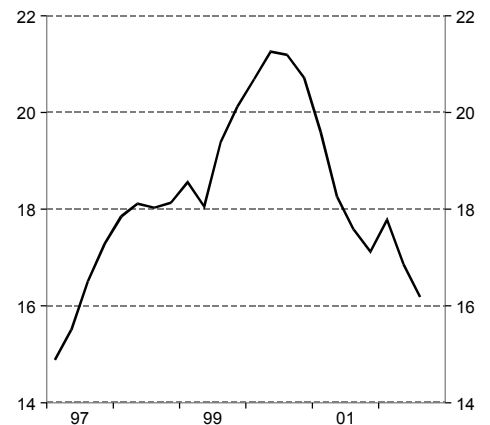
Export och investeringar bedöms öka snabbt under 2004 samtidigt som hushållens konsumtion fortsätter att växa i god takt. Detta medför att importen av varor då tar fart och beräknas öka med 7,2 procent.

Svag tjänsteimport återhämtar sig

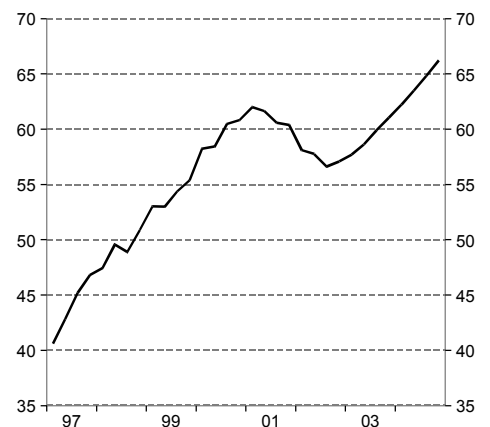
Efter flera år med hög tillväxt började tjänsteimporten minska under våren 2001. Redan ett år tidigare hade dock svenskarnas konsumtion i utlandet börjat avta i samband med att kronan försvagades (se diagram 72). Under fjolåret bidrog dessutom hushållens minskade direktimport av bilar i betydande grad till dämpningen. Den svagare konjunkturen har i kombination med ökad försiktighet efter fjolårets terrorattacker inneburit att även affärsresandet minskat. Övrig företagsrelaterad tjänsteimport har också successivt minskat från årsskiftet efter en lång period av stark tillväxt. Även importen av frakttjänster har minskat något.

Tjänsteimporten bedöms dock botten under innevarande halvår för att därefter vända upp i takt med att konjunkturen förbättras (se diagram 73). Med draghjälp från en starkare krona torde hushållens utlandsresande och konsumtion i utlandet åter öka. Även importen av företagstjänster förväntas växa när konjunkturen förbättras.

Sammantaget bedöms tjänsteimporten i år minska påtagligt med 6,2 procent. Under 2003 och 2004 beräknas den förbättrade konjunkturen leda till att tjänsteimporten ökar med 3,4 respektive 8,2 procent.

Diagram 72 Svenscars konsumtion i utlandet
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån.

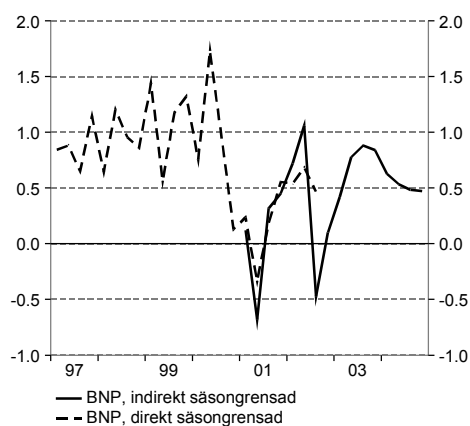
Diagram 73 Import av tjänster
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tillfälligt svagare tillväxt i näringslivet

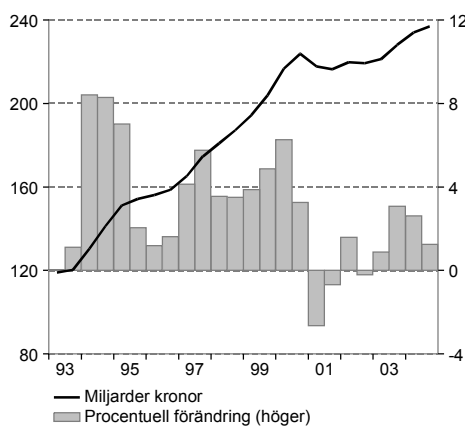
Efter en period med svag tillväxt i den svenska ekonomin, vände BNP upp tredje kvartalet i fjol, och ökade successivt under hösten och första halvåret i år (se diagram 74). Det preliminära utfallet för tredje kvartalet indikerar en viss försvagning av efterfrågan till följd av minskad export och investeringar. Avmattningen i efterfrågetillväxten bedöms vara tillfällig. Den möttes främst med en ökning av färdigvarulagren och endast till en mindre del med minskad produktion. BNP har sannolikt åter ökat fjärde kvartalet, om än i måttlig takt. För hela innevarande år beräknas BNP öka med 1,6 procent, jämfört med 0,8 procent i fjol. Produktionen i näringslivet beräknas öka med drygt 1,5 procent (se tabell 12).

Diagram 74 BNP till marknadspris
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 75 Industriproduktion
Fasta priser, säsongrensade halvårsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 12 Produktion och arbetade timmar i näringslivet

Löpande priser, miljarder kronor respektive procentuell förändring, fasta priser

	2001	2001	2002	2003	2004
Industri	400	-2,4	1,4	2,3	4,8
Övriga varubranscher	163	3,7	0,2	1,3	2,1
Tjänstebanscher	974	1,8	1,8	1,6	2,7
Summa produktion¹	1 486	0,7	1,5	1,7	3,3
Arbetade timmar		0,7	-1,7	-0,9	0,4
Produktiviteten		0,0	3,2	2,6	2,8

¹ Indirekt mätta finansiella tjänster har subtraherats.

Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

I samband med att Statistiska centralbyrån har gjort en översyn av nationalräkenskaperna från och med 1993 har BNP-tillväxten för 2001 reviderats ned med 0,4 procentenheter. Samtidigt har nivån för BNP (till baspris²) för 2000 höjts med drygt 3 procent. Produktionsvärdet har höjts medan vissa intäkter från hyror, licenser, forskning och utveckling samt s.k. merchating tidigare underskattades. Stora upprevideringar har gjorts för industrin, främst för bil- och elektronikindustrin. Intäkter från merchating uppkommer t.ex. vid svenska företags försäljning av produkter från produktionsenheter i utlandet. De delar av dessa intäkter som utgör ersättning för marknadsföring, företagsledning och forskning och utveckling i Sverige bokförs numera som tjänsteexport i nationalräkenskaperna. Den utvidgade definitionen av produktionen förklarar en del av nedrevideringen av till-

² BNP till baspris är ett mått på produktionsvärdet exklusive indirekta skatter minus subventioner. BNP till marknadspris, dvs. inklusive indirekta skatter minus subventioner, har höjts ytterligare eftersom marknadsvärdet av den offentliga konsumtionen nu räknas inklusive moms.

växten 2001, då konjunkturförsvagningen innebar att bl.a. intäkterna från merchanting reducerades påtagligt.

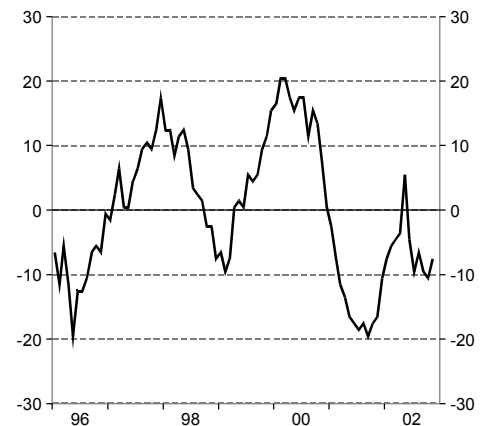
Produktionen i industrin minskade i fjol, men ökade oväntat starkt under första halvåret i år (se diagram 75). Så gott som samtliga branscher ökade sin produktion. Starkast var expansionen för konsumtionsvaruindustrin, främst läkemedelsindustrin. Även i insatsvaruindustrin ökade produktionen påtagligt, t.ex. av metaller och skogsprodukter. Inom investeringsvaruindustrin var bilden mer splittrad. Maskin- och motorfordonsindustrierna ökade produktionen starkt, medan ökningen var mer dämpad för bl.a. producenterna av kontorsmaskiner och datorer. Under tredje kvartalet utvecklades industrikonjunkturen däremot svagare än väntat. Konfidensindikatorn var låg och produktionsökningen bromsades (se diagram 76). Orderläget försvagades i investeringsvaruindustrin. Läget försämrades särskilt för teleproduktindustrin, men även för maskin- och motorfordonsindustrin. Den gynnsamma utvecklingen fortsatte i konsumtionsvaruindustrin, medan orderläget var i stort sett oförändrat i insatsvaruindustrin.

Byggkonjunkturen, som tidigare hållits uppe av i första hand ökat bostadsbyggande, har försvagats under 2002 (se diagram 77). För handelsföretagen har utvecklingen varit gynnsam, med ökad omsättning under årets tre första kvartal. För bilhandeln och handeln med datorer och telekommunikationsutrustning har omsättningen förbättrats ytterligare något tredje kvartalet. Den emotsedda förbättringen för datakonsulter och dataservice har dock uteblivit (se diagram 78). För företagstjänster i allmänhet har den ogynnsamma utvecklingen fortsatt.

I den senaste kvartalsbarometern rapporterade industrin om en endast blygsam tillväxt av ordergång och produktion fjärde kvartalet. Bilden är emellertid inte entydig. Motorfordonsindustrin räknar exempelvis med en betydande order- och produktionstillväxt medan teleproduktindustrin är fortsatt pessimistisk. Byggföretagen räknar inte med någon återhämtning under fjärde kvartalet och även på längre sikt är förväntningarna pessimistiska. Det statliga programmet för utbyggnad av infrastrukturen har ännu inte haft någon större inverkan på det totala byggandet. För 2003 och 2004 förutses emellertid en betydande positiv effekt på anläggningsinvesteringarna och byggproduktionen från det statliga infrastrukturprogrammet. Förväntningarna inom handeln är i allmänhet fortsatt optimistiska inför fjärde kvartalet, men partihandeln och handeln med motorfordon räknar med måttliga ökning. Producenterna av företagstjänster är återhållsamma i sina förväntningar inför fjärde kvartalet.

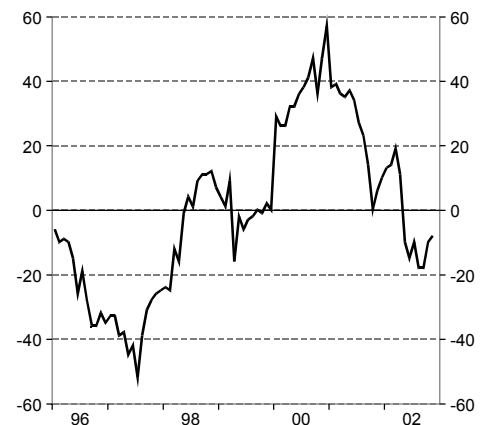
Efterfrågan från utlandet förutses förstärkas under nästa år, vilket väntas medföra att den svenska exporten och investeringarna skjuter fart. Hela näringslivet, men i synnerhet

Diagram 76 Konfidensindikator för industrin. Medelvärde 1996–2001 = 0. Nettotal, säsongrensade månadsvärden

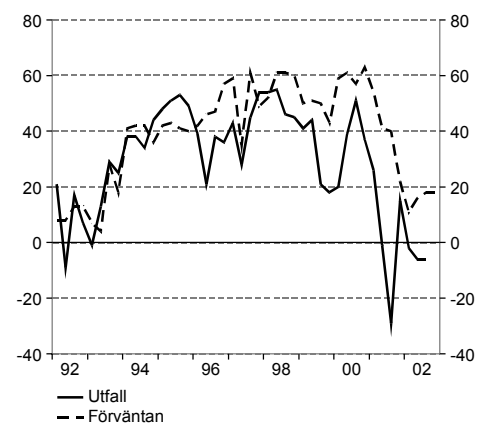
Anm. Orderstocksomdöme – omdöme om färdigvarulager + förväntad produktion.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 Konfidensindikator för byggverksamhet. Medelvärde 1996–2001 = 0. Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Anm. Orderstocksomdöme + förväntad förändring antal sysselsatta.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 78 Fakturering för datakonsulter och dataservice. Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

industrin, företagstjänsterna och partihandeln, gynnas av denna utveckling. Produktionen i näringslivet beräknas ändå öka endast något mer än i år, eller med 1,7 procent. Denna jämförelsevis måttliga tillväxttakt är en direkt följd av den svaga utvecklingen under andra halvåret i år. Utvecklingen bedöms bli gynnsammare 2004, då produktionen i näringslivet beräknas öka med 3,3 procent. Produktionsökningen hos de offentliga myndigheterna väntas bli lägre under perioden 2003–2004 jämfört med i år. Bland annat verkar balanskravet för kommunerna dämpande på den kommunala expansionen. BNP beräknas därmed stiga med 1,8 procent respektive 2,7 procent de närmaste två åren.

Stark produktivitetstillväxt

Översynen av produktionsvärdet i nationalräkenskaperna har inneburit att näringslivets genomsnittliga produktivitetstillväxt för tidsperioden 1993–2001 reviderats upp med 0,4 procentenheter. Denna uppskrivning är främst hänförlig till industrin. Revideringarna har också medfört att den redan tidigare redovisade svaga produktivitetstillväxten för näringslivet i fjol, nu beräknas ha uteblivit helt. Både industrin och tjänstebranscherna uppvisade en produktivitetstillväxt nära noll 2001.

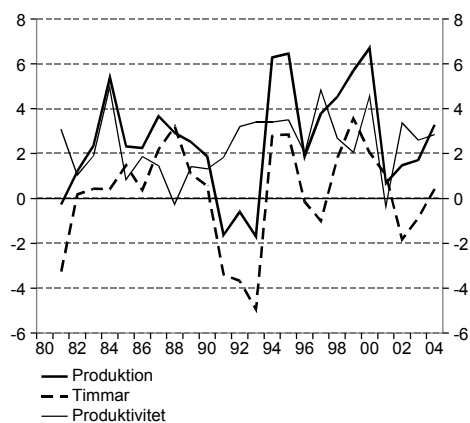
Företagen har i år återhämtat den uteblivna produktivitetstillväxten från i fjol. Detta har uppnåtts främst genom en minskning av antalet arbetade timmar (se diagram 79). Antalet arbetade timmar har minskat främst till följd av reducerad övertid och ökad sjukfrånvaro, och endast till mindre del genom en reducerad personalstyrka. Ofta skapar företagen en produktivetsreserv genom att behålla undersysselsatt personal under en lågkonjunktur, för att vara väl rustade när konjunkturen vänder uppåt. Den ökade sjukfrånvaron, och den betydande produktivetsökningen i år, tyder på att produktivetsreserven redan har börjat tas i anspråk. Produktiviteten i näringslivet beräknas öka med 3,2 procent i år, trots en måttlig produktionsökning (se diagram 80). Nästa år väntas produktivetsökningen bli lägre, eller 2,6 procent. År 2004 väntas produktionen öka rejält och produktiviteten bedöms stiga med 2,8 procent.

Verksamhet i utlandet stärker lönsamheten i industrin

Nationalräkenskapernas reviderade produktionsuppgifter för perioden 1993–2001 ger en klart ljusare bild av lönsamheten i näringslivet jämfört med tidigare, främst i industrin. Vinstandelen i industrin, som i den gamla statistiken minskade successivt från toppåret 1995, vänder nu upp och ökar

Diagram 79 Produktion och arbetade timmar i näringslivet

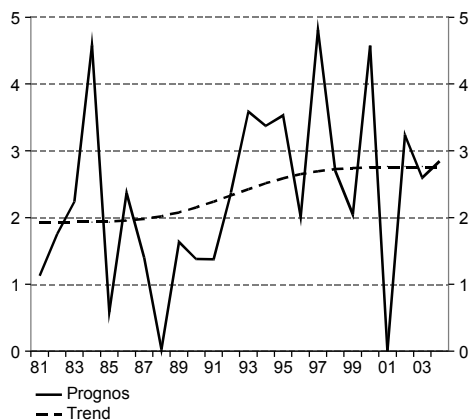
Arlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 80 Produktivitet i näringslivet

Arlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

under perioden 1997-2000, för att därefter minska något 2001 främst till följd av den svaga produktivitetstillväxlingen (diagram 81). Vinstnivån har reviderats upp främst i motorfordons- och teleproduktindustrierna.

I år håller en stark produktivitetstillväxt och en svag prisutveckling för importerade insatsvaror tillbaka kostnadsökningarna för företagen (se tabell 13, diagram 82 och 83). Samtidigt ökar emellertid arbetskraftskostnaden per timme snabbt bl.a. som en följd av ökad sjukfrånvaro.

Tabell 13 Produktionskostnader, priser och vinster i näringslivet

Per producerad enhet. Procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004
Förbrukningskostnad	1,6	0,7	-0,2	1,2
Arbetskostnad	6,3	1,1	1,8	1,1
Arbetskostnad per timme	5,6	4,8	4,6	4,1
Produktivitet	-0,7	3,5	2,8	3,3
Summa rörlig kostnad	3,1	1,0	0,5	1,2
Produktpris	1,8	0,6	0,3	1,3
Vinstmarginal (procentenheter)	-1,0	-0,3	-0,2	0,1
Vinstandel (procentenheter)	-1,5	-0,5	-0,5	0,2

Anm. Produktiviteten beräknas här på bruttoproduktionen till skillnad från i produktivitetstabellen ovan där den beräknas på förädlingsvärdet. Brutttoproduktionen och arbetskostnaden divideras med antalet arbetade timmar för anställda.

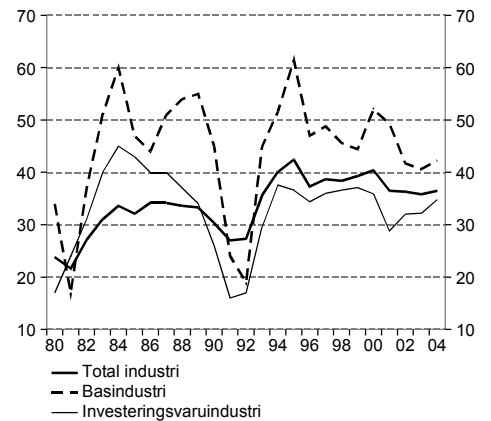
Källa: Konjunkturinstitutet.

För industrin beräknas den betydande produktivitetstillväxningen ha inneburit att den genomsnittliga enhetsarbetskostnaden sjunkit. Trots detta har vinstandelen minskat. I insatsvaruindustrin sjönk vinstandelen påtagligt till följd av prisfall på skogsprodukter och metaller. I tjänstebanscher har den genomsnittliga vinstandelen ökat något.

Under prognosåren förutses en appreciering av kronan och en fortsatt hård konkurrenssituation, främst för teleprodukter, göra det svårt för industriföretagen att höja priserna på bearbetade varor. Prisutvecklingen på världsmarknaden för basindustrins produkter, främst skogsprodukter, väntas bli svag även nästa år, för att 2004 bli något gynnsammare. För industrin i dess helhet innebär detta att den genomsnittliga vinstandelen minskar nästa år, och därefter ökar något 2004 (se diagram 81). Till det senare bidrar också en starkare produktivitetstillväxt. För tjänstebanscher beräknas vinstandelen minska något nästa år, för att därefter vara i stort sett oförändrad 2004. Detta speglar delvis den förväntade utvecklingen för branschen företagstjänster, som dock förutses få en bättre situation 2004 jämfört med 2003.

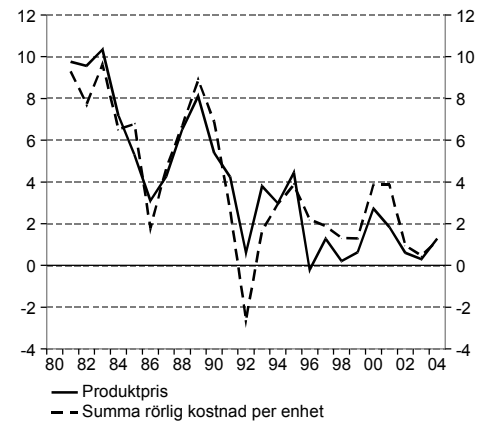
För hela näringslivet minskar vinstandelen såväl i år som nästa år medan den ökar något 2004. Vinstandelen planar därmed ut på den låga nivån, som rådde i början av såväl 1980

Diagram 81 Vinstandel i industrin
Andel i procent

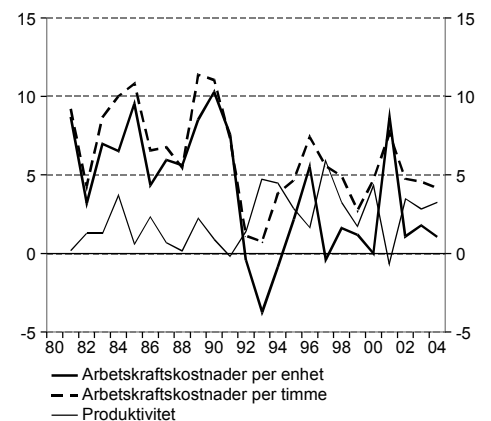
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 82 Produktpris och produktionskostnader i näringslivet
Årlig procentuell förändring

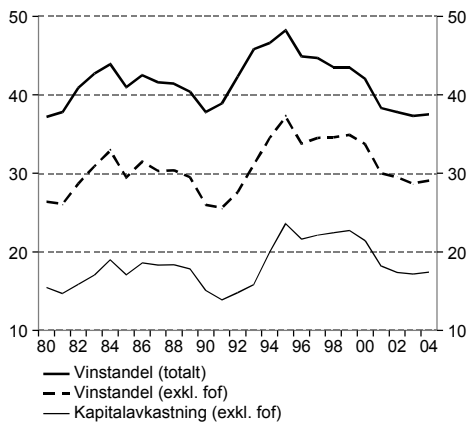
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 83 Arbetskraftskostnader i näringslivet
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 Vinstandel och kapitalavkastning i näringslivet
Andel i procent

Anm. fof = finans- och fastighetsverksamhet.
Källa: Konjunkturinstitutet.

som 1990-talen (se diagram 84). Orsakerna till detta är emellertid andra än de som rådde vid dessa båda tillfällen med extremt svag konjunktur. För näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet bottnar vinstandelen nästa år på genomsnittsnivån för 1980-talet. Om bruttoöverskottet relateras till kapitalstocken istället för förädlingsvärdet är bilden ännu något ljusare. Att vinstandelen för det totala näringslivet nu är så låg beror således till stor del på en svag utveckling för finansiell verksamhet och fastighetsförvaltning. Inom fastighetsförvaltning har bostadssubventionerna reducerats kraftigt under 1990-talet samtidigt som fastighetsskatten stigit. Att detta delvis kompenseras av lägre räntebetalningar avspeglas inte i bruttoöverskottet.

Arbetsmarknad, resursutnyttjande och priser

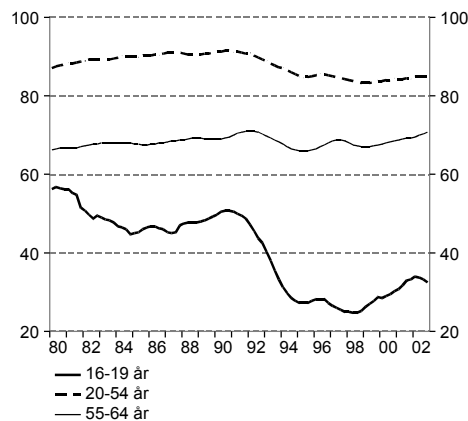
Den allmänna konjunkturen har försvagats under hösten, såväl inhemskt som internationellt. Den dämpade efterfrågan har medfört att sysselsättningen i näringslivet har stagnerat. Ledande indikatorer, såsom varsel och lediga platser, tyder dessutom på att en mer tydlig avmattning är att vänta. Sysselsättningen bedöms därför falla under 2003 och börja öka först 2004. Därtill minskar de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Arbetslösheten stiger till 4,4 procent 2003 för att sedan falla marginellt 2004. Den reguljära sysselsättningsgraden i åldrarna 20–64 år faller från 78,2 procent 2001 till 77,4 procent 2004, vilket är väsentligt lägre än målet om 80 procents sysselsättning år 2004. Nedgången i sysselsättningsgraden är en följd såväl av den svaga konjunkturutvecklingen som av en ändrad ålderssammansättning av befolkningen i arbetsför ålder.

Resursutnyttjandet har fallit i år och bedöms fortsätta avta under nästa år. Produktionsgapet vidgas till –0,8 procent av BNP 2003 och förblir negativt även 2004. Efterfrågetrycket förblir lågt under hela prognosperioden. Mot denna bakgrund dämpas löneökningstakten i näringslivet och väntas bli något lägre än enligt Konjunkturinstitutets augustiprognos. Det finns dock en risk att de avtalsmässiga löneökningarna 2004 blir betydligt högre än vad som är samhälls-ekonomiskt önskvärt. Konsekvenserna av ett sådant scenario beskrivs i fördjupningsrutan ”Kompensationskrav i 2004 års avtalsrörelse”.

Arbetskostnaden per arbetad timme, mätt enligt nationalräkenskaperna, väntas öka med 4,5 procent 2003, vilket är 0,9 procentenheter högre än timlöneökningen. Skillnaden beror främst på arbetsgivarnas ökade kostnader för tjänstepensioner. Under 2004 bedöms arbetskostnaderna stiga med 4,2 procent. Arbetskostnaderna i Sverige väntas öka omkring 1 procentenhet snabbare än i euroområdet båda dessa år. Även den apprecierande kronan bidrar till att den svenska konkurrenskraften försämras i förhållande till euroområdet.

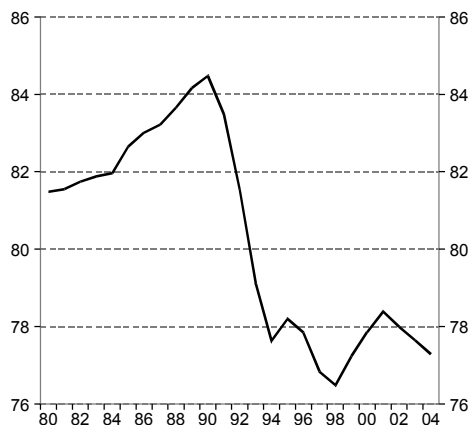
Inflationen har sjunkit tillbaka och det svaga efterfrågeläget bidrar till en fortsatt dämpning av den inhemska prisutvecklingen under hela prognosperioden. Den apprecierande kronan dämpar prisökningen på importerade varor. På kort sikt motverkas dock nedgången i inflationstakten av stigande olje- och elpriser. UND1X-inflationen bedöms i genomsnitt uppgå till 2,2 procent 2003 och 1,7 procent 2004.

Diagram 85 Arbetskraftsdeltagande
Procent av befolkningen

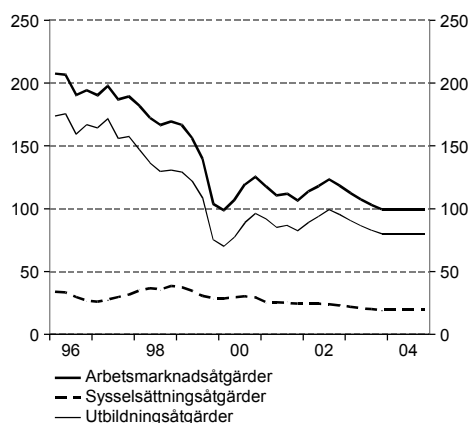
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 86 Arbetskraftsdeltagande i åldersgruppen 16-64 år
Procent av befolkningen

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 87 Åtgärder
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet.

Svagt stigande arbetskraftsutbud

Befolkningen mellan 16 och 64 år förutses öka med 35 000 personer per år 2003 och 2004. Det är främst den äldre befolkningen som ökar, men en ökning noteras också för åldersgruppen 16-19 år. Arbetskraftsdeltagandet⁸ är betydligt lägre för dessa grupper än för personer i åldrarna 20-54 år (se diagram 85). Befolkningsökningens genomslag på arbetskraftsutbudet blir därför förhållandevis begränsat. Därmed minskar arbetskraftsdeltagandet under prognosperioden (se diagram 86).

I år bedöms 118 000 personer delta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program. Kommande år reduceras dessa program. Under 2003 och 2004 beräknas arbetsmarknadspolitiska åtgärder utanför arbetskraften, s.k. utbildningsåtgärder, minska med 10 000 respektive 5 000 personer (se diagram 87). Detta ger ett nettobidrag till arbetskraften motsvarande 0,2 procentenheter 2003 och 0,1 procentenheter 2004 (se tabell 14).

Tabell 14 Beräknat tillskott till arbetskraften från olika komponenter

Tusental personer, nivå respektive årlig procentuellt bidrag

	2001	2001	2002	2003	2004
Arbetskraften	4 414	1,2	0,1	0,2	0,1
<i>Därav nettobidrag från:</i>					
Befolkning 16-64 år	5 632	0,7	0,8	0,8	0,8
Utbildningsåtgärder ¹	-87	-0,1	-0,2	0,2	0,1
Reguljär utbildning	-415	0,8	-0,1	-0,2	-0,4
Förtidspensionärer och sjukskrivna	-437	-0,4	-0,5	-0,5	-0,3
Övriga ²	-279	0,2	0,1	-0,1	0,0

¹ Arbetsmarknadspolitiska åtgärder utanför arbetskraften enligt AMS.

² I gruppen övriga ingår hemarbetande, lediga, personer som befinner sig utomlands m.m.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet.

Den förhållandevis höga befolkningstillväxten i åldrarna 16-19 år innebär att antalet studerande i grundläggande utbildning ökar. Kunskapslyftet, som avslutas vid årsskiftet, ersätts delvis av ett riktat statsbidrag som införs den 1 januari 2003. Bidraget motsvarar 47 000 platser i kommunal vuxenutbildning och 7 000 platser på folkhögskolorna. Sammantaget ökar antalet studerande vilket håller tillbaka ökningen av arbetskraftsutbudet med 0,2 procentenheter 2003 och 0,4 procentenheter 2004. Antalet sjuka utanför arbetskraften har under perioden januari till och med november ökat med i genomsnitt 4,9 procent (23 000 personer) jämfört med motsvarande period i fjol. Under prognosperioden bedöms

⁸ Arbetskraftsdeltagandet definieras som antal personer i arbetskraften i förhållande till befolkningen.

sjuka och förtidspensionärer utanför arbetskraften fortsätta att öka, om än i avtagande takt, vilket också håller tillbaka arbetskraftsutbudet (se diagram 88). Sammantaget stiger arbetskraftsutbudet 0,2 procent nästa år och 0,1 procent 2004 (se tabell 14).

Minskat efterfrågetryck på arbetsmarknaden

Sysselsättningen har stigit något hittills i år, men bilden är något missvisande då begreppet sysselsatta även omfattar de personer som är frånvarande. Om de frånvarande exkluderas framträder en annan utveckling. Frånvaron har fortsatt att öka kraftigt. Personer i arbete, dvs. sysselsatta som faktiskt deltar i produktionen, har därför minskat med i genomsnitt ca 29 000 personer jämfört med ifjol (se diagram 89).

Antalet varsel har stigit de senaste månaderna efter nedgången i augusti (se diagram 90) och bristtalen i Konjunkturbarometern är fortsatt låga. Produktionsutvecklingen i näringslivet har varit dämpad och antalet arbetade timmar beräknas fortsätta minska något i till i början av nästa år. Mot denna bakgrund bedöms företagen fortsätta reducera sin arbetsstyrka och antalet personer i arbete fortsätter att falla. Sammantaget beräknas sysselsättningen i år öka med 0,1 procent medan antalet personer i arbete minskar med 0,6 procent. (se diagram 89).

Frånvaron bedöms öka väsentligt mindre nästa år.⁹ Sysselsättningen beräknas minska med 0,2 procent och antalet personer i arbete med 0,3 procent. Från och med andra halvåret 2003 väntas dock produktionen öka snabbare. Efterfrågan på arbetskraft, som reagerar med en viss tidseftersläpning i förhållande till produktionen, beräknas börja öka senhösten 2003 och fortsätta stiga under hela 2004. Både sysselsättningen och personer i arbete stiger med 0,2 procent 2004 (se tabell 15).

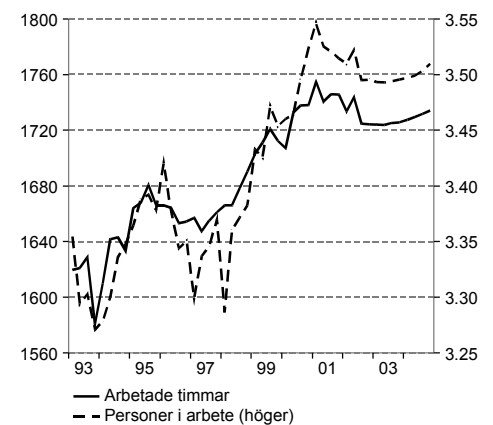
⁹ Regeringen har formulerat ett mål för att minska ohälsan. Frånvaro från arbetslivet på grund av sjukskrivning ska i förhållande till 2002 halveras fram till 2008. Parallellt ska antalet nya aktivitets- och sjukersättningar minska. Hänsyn ska tas till den demografiska utvecklingen under perioden. Det är dock för tidigt att beakta de ännu enbart aviserade åtgärderna i prognosen. Detta kommer att göras efterhand när åtgärderna konkretiserats. Se även fördjupningsruta "Regeringens mål om halverad ohälsa" i *Lönebildningen, samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2002*, www.konj.se.

Diagram 88 Sjukskrivna och förtidspensionärer
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden

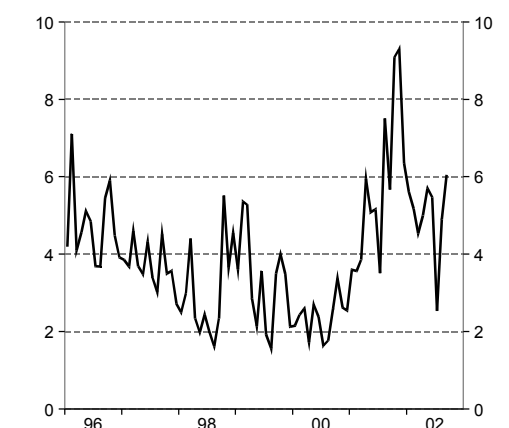
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 89 Arbetade timmar och personer i arbete
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 Varsel
Tusental, månadsvärden

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Tabell 15 Sammanfattning av arbetsmarknadsprognosen

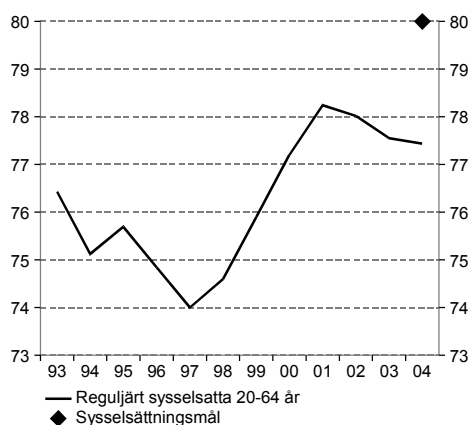
Nivå, årlig procentuell förändring respektive procent

	2001	2001	2002	2003	2004
Befolkning 16-64	5 632	0,5	0,6	0,6	0,6
Arbetskraften	4 414	1,2	0,1	0,2	0,1
Sysselsatta	4 238	1,9	0,1	-0,2	0,2
Personer i arbete	3 527	1,2	-0,6	-0,3	0,2
Frånvarande	711	5,8	3,4	0,4	0,0
Latent arbetssökande	125	-3,9	7,0	8,6	-7,2
Öppen arbetslöshet ¹	176	4,0	4,0	4,4	4,3
Utvidgad arbetslöshet ²	301	6,6	6,8	7,4	7,1
Medelarbetstid		-1,4	-0,9	-0,0	0,1
Medelarbetstid, i arbete		-0,6	-0,2	0,1	0,2
Arbetade timmar	6 948	0,5	-0,9	-0,3	0,3
Personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder ¹	112	2,5	2,7	2,4	2,2
Reguljär sysselsättningsgrad ³		78,2	78,0	77,6	77,4

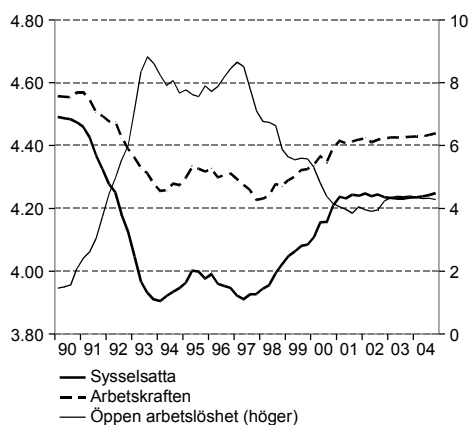
¹ Nivå i procent av arbetskraften.² Nivå i procent av utvidgad arbetskraft.³ Andel sysselsatta av befolkningen i åldern 16-64 år, exklusive arbetsmarknadspolitiska sysselsättningsprogram.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Reguljär sysselsättningsgrad i procent av befolkningen i åldern 20-64 år

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 92 Sysselsatta, i arbetskraften och arbetslösa
Miljoner respektive procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Antalet reguljärt sysselsatta i åldersgruppen 20-64 år är för närvarande ungefär 4,1 miljoner, vilket motsvarar en sysselsättningsgrad på 78,1 procent. Regeringens och riksdagens mål är att 80 procent av befolkningen i åldern 20-64 år ska vara reguljärt sysselsatt 2004. Sysselsättningsgraden bedöms dock minska till 77,4 procent i genomsnitt 2004, dvs. sysselsättningsmålet underskrids med ca 130 000 personer (se diagram 91).

Konjunkturförsvagningen och den ökande sjukfrånvaron leder till att medelarbetstiden minskar i år samt planar ut nästa år. Under 2004, då efterfrågan successivt tilltar, ökar medelarbetstiden något igen. Antalet arbetade timmar beräknas därmed minska 2002 och 2003 för att sedan stiga 2004.

Den öppna arbetslösheten har hittills i år inte visat några tendenser till att börja stiga, trots höga varselantal. I genomsnitt bedöms den öppna arbetslösheten i år uppgå till 4,0 procent. Nästa år ökar den öppna arbetslösheten till 4,4 procent, främst beroende på att sysselsättningen minskar, men också på grund av att färre personer väntas delta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Sysselsättningen återhämtar sig under 2004 och antalet öppet arbetslösa sjunker något till 4,3 procent (se diagram 92).

Den utvidgade arbetslösheten beräknas som öppet arbetslösa plus latent arbetssökande¹⁰. Eftersom efterfrågan på ar-

¹⁰ Latent arbetssökande är personer som uppger sig vilja och kunna arbeta men inte aktivt sökt arbete, samt heltidsstuderande som söker arbete.

betskraft är dämpad 2003 bedöms antalet latent arbetsökande öka, bland annat genom att fler arbetsökande fortsätter studera på heltid. Effekten är den motsatta när arbetsmarknadsläget förstärks 2004, då fler heltidsstuderande söker sig ut på arbetsmarknaden och den latent arbetslösheten minskar. Den utvidgade arbetslösheten beräknas uppgå till 7,4 procent 2003 och 7,1 procent 2004.

Högre produktion 2000–2001

Synen på resursutnyttjandet i ekonomin kan sammanfattas av det s.k. produktionsgapet. Produktionsgapet definieras som skillnaden mellan faktisk och potentiell produktion, dvs. den nivå på produktionen som är förenlig med stabil inflation.¹¹

Enligt de reviderade nationalräkenskaperna var produktivitetstillväxten i näringslivet markant högre 2000 än vad som tidigare redovisats (se diagram 93). I genomsnitt reviderades arbetsproduktivitetstillväxten upp med 0,4 procentenheter för perioden 1994–2001. Bilden av den trendmässiga och faktiska utvecklingen av den totala faktorproduktiviteten visas i diagram 94. Den jämfört med trenden höga produktivitetsökningen 1997–2000 kan delvis tolkas som ett successivt ökat resursutnyttjande, dvs. som en ökning av produktionsgapet. De reviderade nationalräkenskaperna överensstämmer således bättre med periodens stigande inflation.

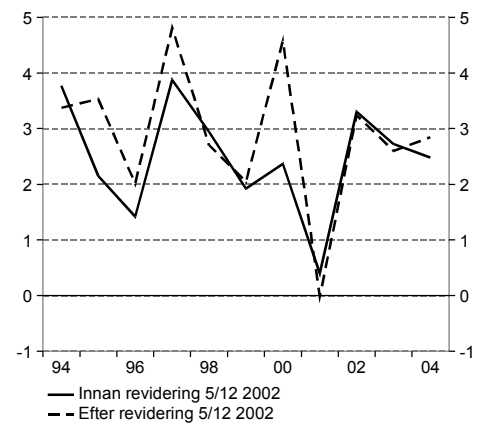
Lågt resursutnyttjande kommande år

Sysselsättningen inom tjänstebranscherna har minskat de tre första kvartalen i år och företagens kapacitetsutnyttjande fortsätter även att minska enligt Konjunkturbarometern för tredje kvartalet (se diagram 95). Kapacitetsutnyttjandet är alltså lågt även i industrin och produktionsvolymen väntas i stort sett vara oförändrad. Det finns därför skäl att räkna med en förhållandevis svag utveckling av sysselsättningen inom industrin framöver.

Den låga efterfrågan på arbetskraft avspeglas också i svaren på Konjunkturbarometerns frågor om vad företagen anser vara det största hindret för ökad produktion: tillgången på produktionsfaktorer eller efterfrågan på företagets

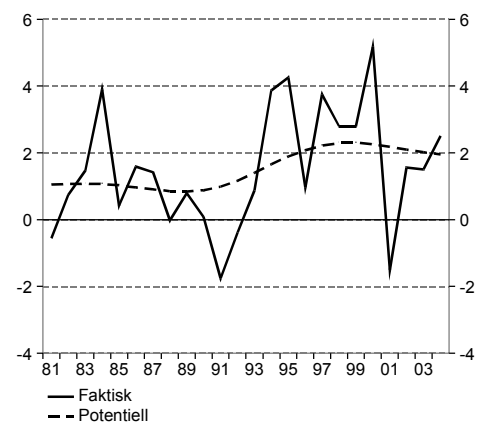
¹¹ Produktionsgapet kan delas upp i ett arbetsmarknadsgap och ett produktivitetsgap. Arbetsmarknadsgapet beaktar skillnaden mellan faktisk och potentiell sysselsättning, vilken speglar resursutnyttjandet på arbetsmarknaden. Produktivitetsgapet tar hänsyn till skillnaden mellan faktisk och potentiell total faktorproduktivitet, dvs. den konjunkturella delen i faktorproduktiviteten.

Diagram 93 Arbetsproduktivitet i näringslivet
Årlig procentuell förändring

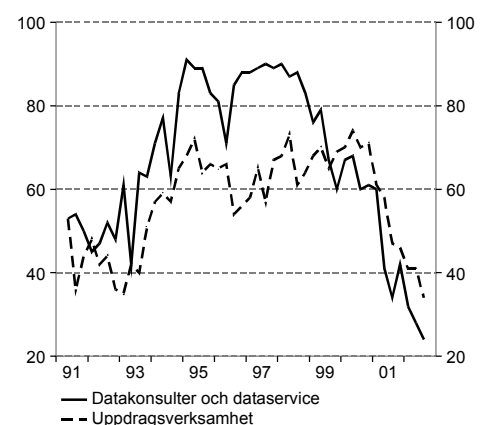
Källa: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 94 Total faktorproduktivitet
Årlig procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

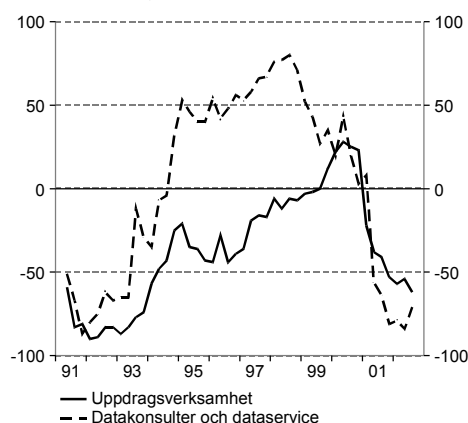
Diagram 95 Kapacitetsutnyttjande
Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 96 Trång sektor: uppdragsverksamhet och data

Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

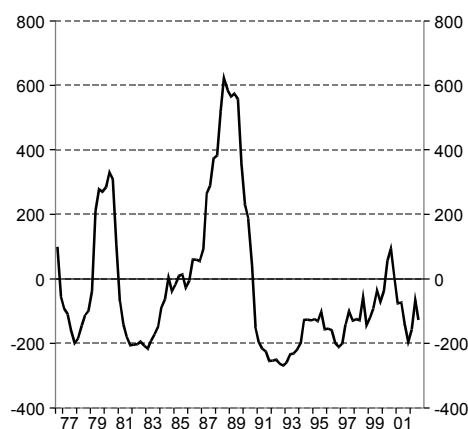

Anm. Netttotal = utbudsrestriktioner – efterfrågestriktioner.

Källa: Konjunkturinstitutet.

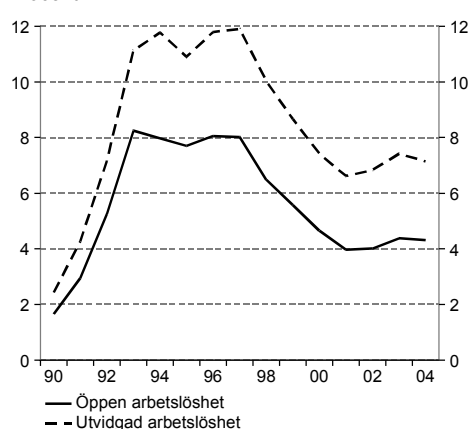
Diagram 97 Sammanvägt bristtal i industrin och byggsektorn

Index 1976 kvartal 3 = 100, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 98 Arbetslöshet Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

produkter.¹² I tjänstebranscherna är det fortfarande efterfrågan som är den begränsande faktorn (se diagram 96). Samma slutsats kan dras av den sammanvägda indikatorn för industrin och byggbranscherna, som återigen vänt neråt under tredje kvartalet (se diagram 97). Sammantaget indikerar de fallande bristtalen att resursutnyttjandet i näringslivet har avtagit den senaste tiden, trots att arbetslösheten varit oförändrad. Det förefaller således finnas en arbetskraftsreserv i företagen som kan tas i bruk när efterfrågan tar fart.

I den kommunala sektorn råder dock tydlig arbetskraftsbrist. Enligt Konjunkturinstitutets kommunbarometer från oktober förekommer brist på personal inom skola, barn- och äldreomsorg. Arbetskraftsbristen inom dessa områden bedöms dessutom tillta det närmaste halvåret.

Konjunkturåterhämtningen bedöms nu ske något långsammare än vad som tidigare antagits. Inte förrän andra halvåret 2003 stiger efterfrågan på arbetskraft och situationen på arbetsmarknaden ljusnar något. Några större matchningsproblem är dock inte att vänta under prognosperioden.

Omkring 40 procent av de latent arbetssökande är heltidsstuderande som söker arbete. När produktionen stiger och arbetsmarknadsläget förbättras 2004 väntas delar av denna grupp successivt övergå till att vara sysselsatta. De latent arbetssökande bedöms således minska till 2,8 procent (se diagram 98). Den utvidgade arbetslösheten uppgår då till 7,1 procent, vilket är något högre än den nivå på 6,5 procent som för närvarande bedöms vara förenlig med stabil inflation.

Tabell 16 Potentiell sysselsättning och produktion

Nivå, 1000-tal respektive årlig procentuell förändring

	2001	2001	2002	2003	2004
Befolkning, 16–64 år	5 632	0,5	0,6	0,6	0,6
Arbetskraft	4 414	1,2	0,1	0,2	0,1
Latent arbetssökande ¹	124	-0,1	0,2	0,2	-0,2
Utvidgad arbetskraftsutbud	4 540	1,1	0,3	0,4	-0,1
Potentiell sysselsättning	4 245	1,1	0,3	0,4	-0,1
Medelarbetstid		-1,4	-0,8	-0,0	0,2
Potentiellt arbetade timmar ²	6 957	-0,3	-0,6	0,4	0,0
Potentiell arbetsproduktivitet		2,6	2,6	2,0	2,2
Potentiell BNP	2 262	2,3	2,0	2,4	2,2

¹ Bidrag till utvidgad arbetskraft.² Miljoner timmar.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

¹² Svaren redovisas som netttotal, dvs. differensen mellan andelen företag som svarat att utbudet respektive efterfrågan är det största hindret för ökad produktion. Ett lågt netttotal indikerar att efterfrågan är låg och att trycket på löner och priser kan väntas vara dämpat.

Det utvidgade arbetskraftsutbudet¹³ stiger under 2002 och 2003 samtidigt som medelarbetstiden minskar något (se tabell 3). När produktionen successivt tilltar, ökar också medelarbetstiden. Under 2004 bedöms medelarbetstiden öka med 0,2 procent, vilket också innebär att det potentiella antalet arbetade timmar stiger de kommande två åren (se diagram 99).

Den potentiella produktionen bestäms av tillgången på arbetskraft, arbetsmarknadens funktionssätt, produktivitet och kapitalbildning. Ökningen av antalet potentiellt arbetade timmar 2003 och 2004 ger ett positivt bidrag till den potentiella tillväxten 2003 och 2004. Resterande bidrag kommer från ökningen av den potentiella arbetsproduktiviteten (se tabell 16).

Produktionsgapet bedöms för närvarande vara något negativt. Nästa år, då resursutnyttjandet avtar ytterligare, vidgas produktionsgapet ytterligare (se diagram 100). Gapet sluts därefter något 2004 då produktionstillväxten förväntas bli högre än den potentiella.

Sammantaget bedömer Konjunkturinstitutet att resursutnyttjandet kommer att vara förhållandevis lågt under hela prognosperioden, vilket ger en återhållande effekt på pris- och löneutvecklingen.¹⁴

Tabell 17 Produktionsgap

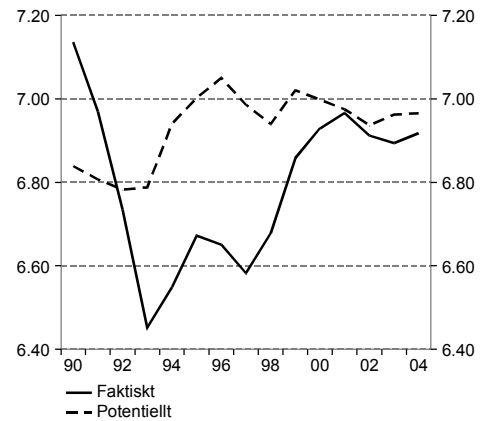
Årlig procentuell förändring och procentenheter

	2001	2002	2003	2004
Faktisk BNP	0,8	1,6	1,8	2,7
Arbetsmarknadsgap ¹	-0,1	-0,2	-0,6	-0,4
Produktivitetsgap ¹	0,3	0,1	-0,2	0,1
Produktionsgap ¹	0,2	-0,1	-0,8	-0,3

¹ I procent av potentiell BNP

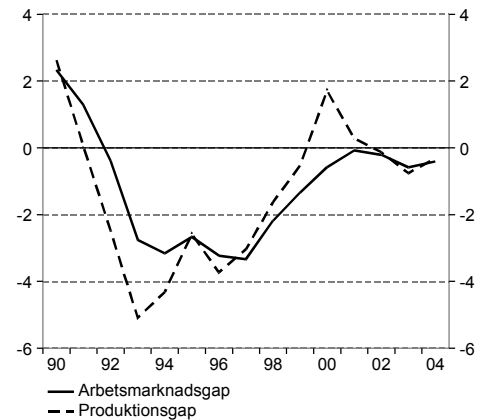
Källa: Konjunkturinstitutet

Diagram 99 Antal arbetade timmar
Miljarder

Källa: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Produktionsgap
Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

¹³ Det utvidgade arbetskraftsutbudet inkluderar även latent arbetssökande.

¹⁴ I fördjupningsrutan "En metod för att simultant beräkna jämviktsarbetslöshet, produktionsgap och strukturellt sparande" presenteras ett nytt modellbaserat mått på produktionsgapet. Även detta mått tyder på ett lågt resursutnyttjande och ett svagt pristryck.

En metod för att simultant beräkna jämviktsarbetslöshet, produktionsgap och strukturellt sparande

Vid bedömningar av en ekonomis aktuella tillstånd och framtida utveckling spelar ofta tre *icke-observerbara* variabler en betydande roll: nivån på jämviktsarbetslösheten¹⁵, produktionsgapet och den offentliga sektorns strukturella sparande. Ekonometriska skattningar och ekonomiska bedömningar av dessa variabler är ofta osäkra och resultaten är avhängiga av vilka metoder som tillämpas. I denna fördjupningsruta presenteras resultaten av en ny metod som beräknar de tre variablerna i en och samma modell.¹⁶ Ett skäl för att skatta variablerna tillsammans i en och samma modell är att de är inbördes relaterade. Att utnyttja dessa kopplingar mellan variablerna i skattningen förbättrar beräkningarnas precision. Dessutom är det främst effekterna av samma konjunkturcykel som ska rensas bort.

Först förklaras variablerna samt vilka ekonomiska processer som antas påverka dem i modellen. Sedan presenteras modellen och dess resultat mer i detalj.

Jämviktsarbetslösheten är den nivå på arbetslösheten där inflationstakten är konstant. Denna långsiktiga arbetslöshetsnivå bestäms av strukturella faktorer såsom regelverk, långvarig arbetslöshet, demografi och förhandlingsstyrka hos arbetsmarknadens parter. Försök att pressa ner arbetslösheten under dess jämviktsnivå medför, enligt teorin, högre inflation medan arbetslösheten förblir oförändrad på lång sikt. I modellen antas att endast arbetsmarknadens funktionssätt, som omfattar ovanstående faktorer, påverkar arbetslösheten på lång sikt.

Produktionsgapet är skillnaden mellan faktisk BNP och potentiell BNP. Potentiell BNP är den

produktionsnivå som uppnås då ekonomin är i jämvikt, dvs. då produktionsfaktorerna är fullt utnyttjade. I modellen antas att potentiell BNP påverkas av förändringar i arbetsmarknadens funktionssätt och produktivitetens utvecklingen.

Strukturellt sparande definieras ofta som det offentliga finansiella sparande som återstår då konjunkturcykelberoende avvikelser borträknats. Variationer på ekonomins efterfrågesida (t.ex. på grund av svängningar i världskonjunkturen, tillfälliga finanspolitiska förändringar eller förändringar i konsumenters förväntningar) brukar anses vara en följd av konjunkturrella förändringar. Exempelvis definierar OECD strukturellt sparande såsom det sparande som råder när faktisk BNP sammanfaller med potentiell BNP. Det strukturella sparandet är därmed oberoende av konjunkturrella svängningar.¹⁷ I modellen beräknas det strukturella sparandet genom att bortse från variationer i faktiskt sparande som beror av de konjunkturberoende störningar som modellen genererar.

Enligt ekonomisk teori utvecklas dessa variabler inte oberoende av varandra. Så är fallet i modellen. Till exempel karaktäriseras en lågkonjunktur av att den öppna arbetslösheten är större än jämviktsarbetslösheten samtidigt som produktionsgapet är negativt och det strukturella sparandet är högre än det faktiska sparandet. Vidare bestäms potentiell BNP och strukturellt sparande av samma faktorer på lång sikt (dvs. arbetsmarknadens funktionssätt och produktivitetens utvecklingen). Detta innebär att produktionsgapet bör vara noll då det strukturella sparandet är lika med det faktiska sparandet. Jämviktsarbetslösheten kan dock avvika från den faktiska arbetslösheten i detta fall eftersom denna variabel även antas vara oberoende av produktivitetens utvecklingen.

En skattning av de tre variablerna är användbar bl.a. vid bedömningar och utvärderingar av ekonomisk-politiska åtgärder. Ett exempel är regeringens mål om i genomsnitt 2 procents överskott i det offentliga finansiella sparandet över en konjunkturcykel, vilket motsvarar ett strukturellt sparande på 2 procent. Storleken på

¹⁵ En alternativ term är NAIRU, Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment.

¹⁶ Konjunkturinstitutet publicerar redan i dag ett mått på produktionsgap, se Konjunkturläget november 1999 samt diagram 100 i denna rapport. I kommande rapporter kommer även ett mått på strukturellt sparande att publiceras. Metoden som presenteras i denna fördjupningsruta ersätter inte nuvarande eller kommande beräkningar av dessa variabler utan visar endast på resultat från en alternativ ansats.

¹⁷ Se Giorno, C., Richardson, P., Roseveare, D. och van den Noord, P. "Estimating potential output, output gaps and structural budget balances", OECD Working Paper No. 152, 1995.

produktionsgapet är av betydelse för ekonomisk-politiska beslutsfattare eftersom behovet av stabiliserande finans- och penningpolitik är beroende av resursutnyttjandets stramhet, dvs. i vilken mån ekonomins nuvarande produktionsnivå avviker från den potentiella. Beräkningar av jämviktsarbetslösheten ger information om rimligheten i ekonomisk-politiska mål när det gäller arbetslöshet. Antag att jämviktsarbetslösheten är 6 procent och att den politiska ambitionen är 4 procent arbetslöshet. Ett försök att nå 4 procent genom expansiv ekonomisk politik skulle då resultera i ett högre inflationstryck medan arbetslösheten på lång sikt ändå förblir 6 procent. Slutsatsen är i stället att det då krävs strukturella åtgärder som reducerar jämviktsarbetslösheten för att varaktigt nå 4 procent arbetslöshet.

Metod

Vid skattningen används en s.k. strukturell vektorautoregressiv (SVAR) modell med tre variabler (öppen arbetslöshet, BNP och finansiellt sparande). Modellen skattas för perioden 1950–2004. Data för perioden 2002–2004 utgörs av denna rapporters prognoser.¹⁸ Systemet har således tre variabler och drivs av tre olika typer av ekonomiska störningar:

1. *Arbetsmarknadsstörning*: Denna störning beskriver arbetsmarknadens funktionssätt och tillåts påverka alla variabler på lång sikt och därmed också jämviktsarbetslöshet, potentiell BNP och strukturellt sparande.
2. *Produktivitetstörning*: Arbetslösheten antas inte påverkas av produktivitetstörningar på lång sikt, dvs. jämviktsarbetslösheten bestäms endast av arbetsmarknadsstörningar.
3. *Konjunkturcykelstörning*: Denna störning antas inte ha någon långsiktig effekt på varken arbetslöshet eller BNP.

Antagandena som gör det möjligt att beräkna de olika störningarna går inte att testa statistiskt.

¹⁸ En mer utförlig beskrivning av metoden och resultaten kommer inom kort att publiceras i Konjunkturinstitutets Working Paper-serie, se Hjelm, G., "Simultaneous determination of NAIRU, output gaps and structural budget balances: the Swedish evidence".

I stället analyseras hur de tre variablerna utvecklas när störningarna väl inträffar. Om de utvecklas på det sätt som de borde utifrån ekonomisk teori så kan man utgå från att antagandena är approximativt riktiga. Resultatet visar att samtliga variabler utvecklas på det sätt ekonomisk teori föreskriver. De tre icke-observerbara serierna beräknas sedan på följande sätt med hjälp av s.k. historisk dekomposition.

- Jämviktsarbetslösheten erhålls genom att beräkna hur serien för öppen arbetslöshet skulle ha utvecklats i avsaknad av produktivitet- och konjunkturcykelstörningar.
- Potentiell BNP erhålls genom att beräkna hur BNP skulle ha utvecklats i avsaknad av konjunkturcykelstörningar. Produktionsgapet erhålls i sin tur som skillnaden mellan faktisk BNP och skattad potentiell BNP.
- Strukturellt sparande erhålls genom att beräkna hur sparandet skulle ha utvecklats i avsaknad av konjunkturcykelstörningar.

Resultat

Resultaten visas i diagram 101–103 och i tabell 18. Som påpekats ovan bestäms produktionsgapet och det strukturella sparandet av samma mekanismer på lång sikt. Detta återspeglas i diagram 2 och 3, där produktionsgapet är nära noll vid tidpunkter när det strukturella sparandet är lika med det faktiska sparandet.

Tabell 18 Summering av resultaten

	Jämvikts- arbetslöshet	Potentiell tillväxt	Produk- tionsgap	Strukturellt sparande
1980–84	2,2	2,2	-1,9	-1,4
1985–89	2,1	2,1	-0,2	0,9
1990–94	3,9	1,5	-2,0	-2,3
1995–99	4,9	2,0	-1,9	-0,1
2000–04	4,0	2,4	-0,3	1,5
2002	3,6	2,3	-0,8	1,8
2003	3,7	1,9	-1,0	2,0
2004	3,8	2,0	-0,3	1,4
2002–04	3,7	2,1	-0,7	1,7

Anm. För flerårsberäkningarna visas årsmedeltal. Strukturellt sparande uttrycks som procent av potentiell BNP.

Jämviktsarbetslösheten var enligt skattningen drygt 2 procent under 1980-talet och knappt 4,5 procent under 1990-talet. För prognosperioden

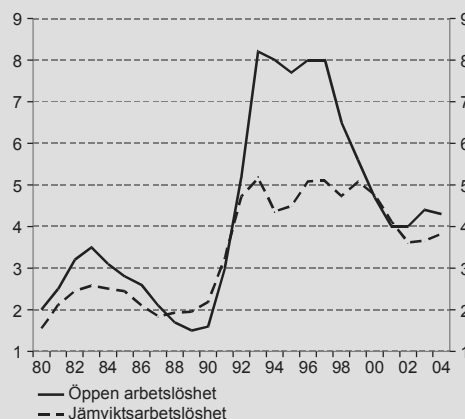
den 2002–2004 är skattningen 3,7 procent. Denna uppskattning av jämviktsarbetslösheten avser öppen arbetslöshet. Det kan konstateras att skattningen inte nämnvärt avviker från den samlade bedömningen av jämviktsarbetslösheten som Konjunkturinstitutet för närvarande gör. I lönebildningsrapporten gjordes exempelvis antagandet att jämviktsarbetslösheten är 4 procent (se Lönebildningen - Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2002, kapitel 5).

Enligt modellen var produktionsgapet ca -5 procent under perioden 1993–1994 för att sedan bli positivt (ca 1 procent) år 2000. För prognosperioden 2002–2004 är gapet negativt (i genomsnitt -0,7 procent) vilket innebär att det finns lediga resurser i ekonomin. Konjunkturinstitutet publicerar kontinuerligt ett mått på produktionsgap (se diagram 100) och detta mått innebär ett genomsnittligt produktionsgap på -0,4 procent för 2002–2004. Skattningarna är således förhållandevis samstämmiga.

Slutligen visar skattningarna ett strukturellt underskott på drygt 4 procent 1993, då det faktiska underskottet var knappt 12 procent.¹⁹ Som framgår av diagram 103 har det strukturella sparandet ökat markant under 1990-talet. För prognosperioden 2002–2004 beräknas det strukturella sparandet i genomsnitt uppgå till 1,7 procent, att jämföra med den målsatta nivån om 2 procent.

Sammantaget kan konstateras att de skattningar av jämviktsarbetslöshet, produktionsgap och strukturellt sparande 2002–2004 som presenteras i denna fördjupningsruta förhållandevis väl överensstämmer med de samlade bedömningar av dessa variabler som Konjunkturinstitutet för närvarande gör. Den här presenterade studien och vidareutvecklingar av denna planeras utgöra ett viktigt underlag för Konjunkturinstitutets bedömningar av de tre variablerna i kommande prognoser.

Diagram 101 Öppen arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet
Procent

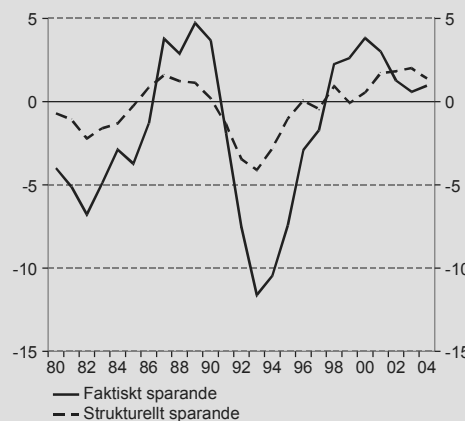
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 102 Produktionsgap
Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 103 Offentliga sektorns faktiska och strukturella sparande
Procent av faktisk respektive potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

¹⁹ *Finansiellt sparande* har justerats för periodisering av skatter 1999-2001, se Budgetpropositionen 2002, bilaga 2.

Fallande löneökningstakt i näringslivet

För näringslivet har det skett en tydlig avmattning i löneökningstakten sedan föregående år, vilket kan förklaras av att bristtalen och sysselsättningen har fallit i så gott som alla branscher. Konjunkturen för industrin och byggbranschen har dämpats under andra halvan av 2002, och den svaga utvecklingen väntas hålla i sig under hela det kommande året. Bilden stöds av att företagens anställningsplaner har vänt nedåt igen efter en kort uppgång. I tjänstebranscherna ligger varslen på en hög nivå, även om de minskat något de senaste månaderna. Sammantaget väntas detta resultera i att timlönerna i näringslivet ökar med 3,9 procent i år, dvs. något långsammare än under 2001 (se tabell 19 och diagram 104). Tillbakagången i sysselsättningen förväntas fortsätta under våren men under senare delen av 2003 börjar efterfrågan på arbetskraft att stiga och sysselsättningen vänder försiktigt uppåt. Löneökningstakten bedöms falla till 3,6 procent 2003, innan det något starkare konjunkturläget för näringslivet 2004 bidrar till en ökningstakt om 3,7 procent.

Tabell 19 Timlön och avtal

Årlig procentuell förändring

	2001		2002		2003		2004	
	Lön	Avtal	Lön	Avtal	Lön	Avtal	Lön	Avtal
Industri	3,9	2,5	3,9	2,5	3,7	2,2	3,8	2,2
Bygg	4,7	2,7	4,1	2,7	3,8	2,3	3,9	2,3
Tjänstenärings	4,4	2,3	3,8	2,3	3,6	2,2	3,7	2,0
Näringsliv	4,2	2,4	3,9	2,4	3,6	2,2	3,7	2,1
Kommuner	4,8	2,6	4,2	2,6	4,4	3,2	4,3	3,5
Stat	4,2	2,0	3,7	2,0	3,8	1,6	3,8	2,2
Totalt	4,3	2,4	3,9	2,4	3,8	2,4	3,8	2,4

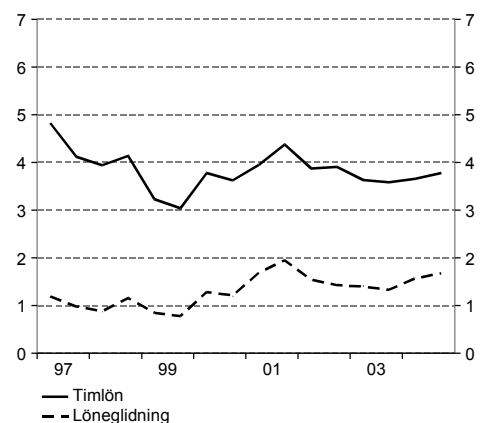
Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Höga löneökningar i kommunerna

Löneökningstakten i kommunerna²⁰ har avtagit något under första halvåret 2002, trots att sysselsättningen ökar och det råder brist på arbetskraft. Löneutvecklingen är dock fortfarande tämligen stark. Uppgången i sysselsättningen kan delvis förklaras av det tillfälliga sysselsättningsstödet under 2002 som har stimulerat kommunerna att tidigarelägga anställningar. Sysselsättningen förutses fortsätta att öka under resten av året och löneökningarna förbli relativt höga (se diagram 105). Kommunalarbetarförbundet har sagt upp sitt avtal för 2003, vilket i kombination med sysselsättningsstö-

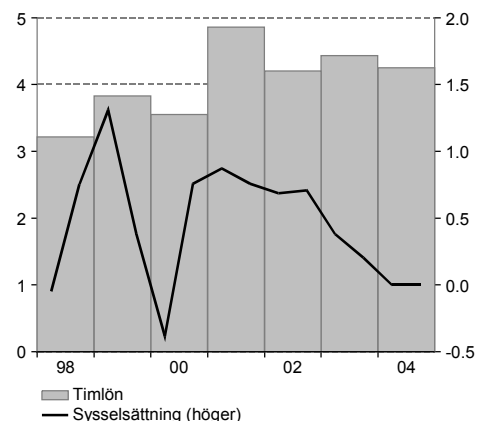
²⁰ I aggregatet kommuner ingår primärkommuner och landsting.

Diagram 104 Timlön i näringslivet
Årlig procentuell förändring, halvårsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

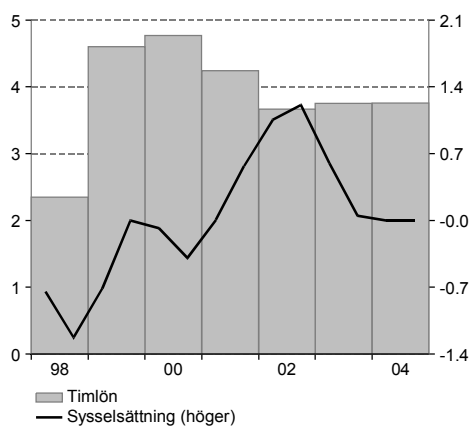
Diagram 105 Timlön och sysselsättning i kommunerna
Årlig procentuell förändring respektive procentuell förändring, halvårsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 106 Timplön och sysselsättning i staten

Årlig procentuell förändring respektive procentuell förändring, halvårsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

det bedöms ge en något högre löneökningstakt än den nuvarande. Kommunals yrkande ligger på drygt 5,7 procent, vilket det inte finns utrymme för i kommunernas ekonomi utan ytterligare skatthöjningar. I denna prognos antas att det nya avtalet ger avtalsmässiga löneökningar på 4,0 procent, och att de totala löneökningarna för kommunerna därmed uppgår till 4,4 procent nästa år. Vidare antas att denna höjning inte ger några nämnvärda spridningseffekter i avtalsrörelsen 2004. Konsekvenser av sådana spridningseffekter belyses i fördjupningsrutan "Kompensationskrav i 2004 års avtalsrörelse". Under 2004 bedöms timplöneökningarna i kommunerna bli 4,3 procent.

Antalet arbetade timmar i staten har ökat under första halvan av 2002. Den uppåtgående trenden fortsätter även under årets andra hälft, vilket till stor del beror på utbyggnaden av högskolorna, men också på ett ökat antal poliser. Timplönen beräknas öka med 3,7 procent för 2002 (se diagram 106). Under 2003 och 2004 väntas sysselsättningen liksom löneökningen vara ungefär densamma som 2002.

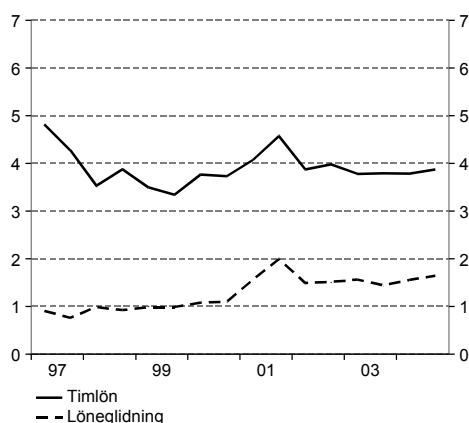
Något lägre timplöneökningar i hela ekonomin

Den dämpade sysselsättningsutvecklingen och minskningen av antalet arbetade timmar har bidragit till en avmattning av löneökningstakten för ekonomin som helhet. Sammantaget bedöms timplöneökningarna för hela ekonomin bli 3,9 procent för 2002 (se tabell 19 och diagram 107). Av dessa beräknas 2,4 procentenheter vara avtalsenliga löneökningar, medan 1,5 procentenheter är löneglidning. Avgränsningen mellan avtal och löneglidning är dock något flytande, eftersom avtalsrörelsen de senaste åren har förändrats till att innehålla mer lokal lönebildning som inte fångas i statistiken. Det förekommer även fler sifferlösa avtal²¹ än tidigare.

Under 2003 förväntas läget på arbetsmarknaden vara fortsatt svagt. Sysselsättningen minskar något under året, resursutnyttjandet blir lågt och arbetslösheten stiger. Den svaga arbetsmarknaden dämpar löneökningstakten i hela ekonomin till 3,8 procent för 2003. Under 2004, när nästa stora avtalsrörelse inleds, förutses konjunktoren stärkas något och resursutnyttjandet ökar. Produktionsgapet bedöms dock vara mer negativt och arbetslösheten högre än vad den var 2001 när de nuvarande avtalen slöts. Sysselsättningen väntas också öka betydligt långsammare än 2001 samtidigt som inflationsförväntningarna bedöms vara lägre. Detta bidrar till att avtalsrörelsen 2004 väntas ge svagare löneökningar än vad som var fallet 2001. Undantaget är kommunernas avtal som beräknas pressa upp den totala avtalsenliga

Diagram 107 Timplön

Årlig procentuell förändring, halvårsvärden

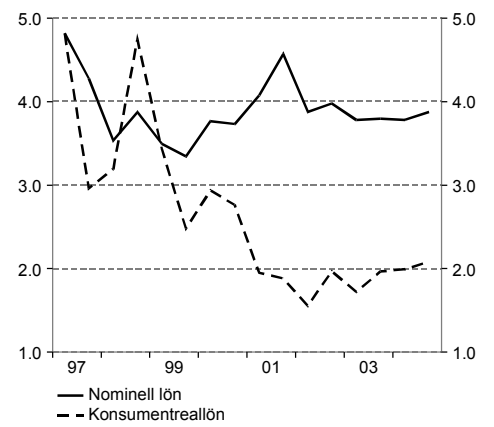
Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

²¹ Dvs. centrala avtal utan någon specificerad lägsta löneökningstakt. Lönenivån bestäms då helt i lokala förhandlingar.

löneökningstakten till 2,4 procent, vilket är nära 2001 års nivå. Ökningstakten för timlönerna förväntas ligga kvar på 3,8 procent även 2004.

Konsumentreallönen, dvs. den nominella lönen deflaterad med konsumentprisindex, ökar med 1,5 procent i år (se diagram 108). Därefter väntas ökningstakten stiga något till 1,8 respektive 2,0 procent 2003 och 2004.

Diagram 108 Nominell lön och konsumentreallön
Årlig procentuell förändring, halvårssvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Kompensationskrav i 2004 års avtalsrörelse

I och med att Kommunalarbetarförbundet sagt upp sitt löneavtal föreligger en risk att svenska löner ökar ännu snabbare enligt föreliggande prognos. I huvudscenariot antas att Kommunal förhandlar fram ett nytt avtal om 4,0 procent, vilket tillsammans med löneglidning och löneökningar för andra kommunalanställda ger en total löneökningstakt på 4,4 procent inom kommunsektorn 2003. Spridningseffekterna antas i huvudscenariot bli förhållandevis begränsade såväl 2003 som därefter. Denna fördjupningsruta skisserar ett riskscenario där Kommunal sluter ett avtal på ännu högre nivå och att spridningseffekter blir betydande, främst via 2004 års avtalsrörelse. Följden blir att timlöneökningarna i än högre grad överstiger vad som är samhällsekonomiskt önskvärt. Detta leder till att både produktionen och sysselsättningen dämpas under flera år framåt.

I detta riskscenario antas att Kommunal i stort sett får igenom sina lönekrav och sluter ett ettårigt avtal med timlöneökningar om 5,5 procent. Eftersom Kommunalavtalet inbegriper nära två tredjedelar av den kommunala sektorn påverkar det i hög grad löneökningstakten i kommunerna. När det nya avtalet träder i kraft 1 april 2003 så stiger den genomsnittliga löneökningstakten för kommunalanställda med 1 procentenhet jämfört med huvudscenariot. Därmed höjs den genomsnittliga ökningstakten för timlönerna i ekonomin med 0,2 procentenheter för helåret 2003 (se tabell 20). Det förutsätts vidare att inga fler avtal sägs upp under 2002–2003. Däremot antas missnöjet växa inom andra fackförbund inför avtalsrörelsen 2004, då avtal ska omförhandlas för staten och för ca 85 procent av de anställda i privat sektor. Ett kompensations-tänkande utan samhällsekonomiska hänsynstagande antas prägla avtalsrörelsen. Följden blir att löneökningarna år 2004 i såväl näringsliv som staten blir 1 procentenhet högre än i huvudscenariot, medan de relativa lönerna mellan olika kommunalanställda delvis återställs genom relativt sett högre löneökningar för de grupper som står utanför Kommunal. Löneökningarna för

hela ekonomin antas bli 0,7 procentenheter högre 2004 än i huvudscenariot.

Den kraftigare löneökningstakten medför att inflationen blir högre än i huvudscenariot. För att säkra prisstabiliteten höjer Riksbanken omgående räntan. År 2004 är reporäntan 2 procentenheter högre än vad den skulle varit utan lönechocken (se tabell 20 och diagram 109). Under 2003 hinner inte de högre löneökningarna påverka den reala ekonomin i någon större utsträckning. En marginell uppgång i konsumtionen kan dock noteras till följd av att hushållens disponibla inkomst ökar. På grund av de höga räntorna dämpas investeringarna och konsumtionen, vilket bromsar produktionen och sysselsättningen. Samtidigt bidrar den högre räntan till att efterfrågan på svenska kronor ökar, vilket stärker kronan 2003 och 2004. Följden blir en ökad import och minskad export, och därmed ytterligare negativ påverkan på produktionen och sysselsättningen.

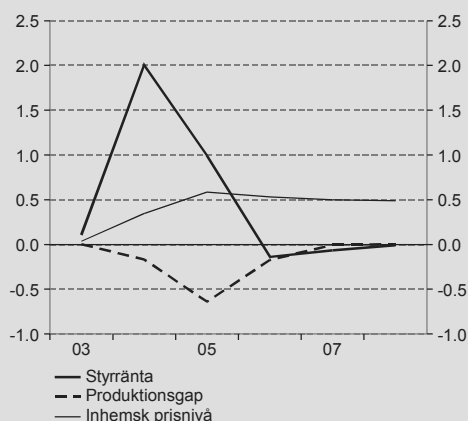
Tabell 20 Avvikelser från huvudscenario
Procentenheter

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Löneökning	0,2	0,7	-0,2	-0,1	0,0	0,0
Konsumentpris-inflation	0,0	0,1	0,4	0,1	0,0	0,0
Reporänta	0,1	2,0	1,0	-0,1	-0,1	0,0
Växelkurs ¹	-0,1	-1,2	0,7	0,6	0,5	0,5
BNP	0,0	-0,2	-0,6	-0,2	0,0	0,0
Arbetslöshet	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,0
Sysselsättnings-grad	0,0	-0,1	-0,3	-0,1	0,0	0,0

¹ Procent.

Källa: Konjunkturinstitutet.

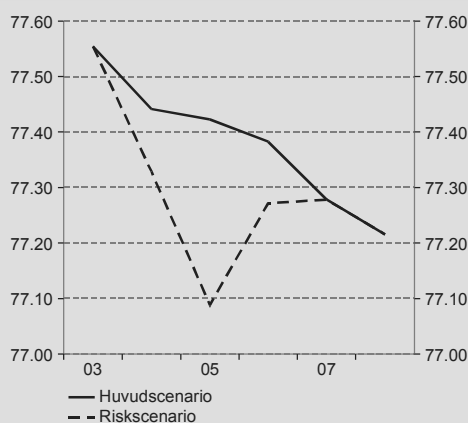
Diagram 109 Ränta och produktionsgap
Avvikelse i procentenheter respektive procent

Källa: Konjunkturinstitutet.

Till en början är effekten på produktionsgapet liten, men under 2005 vidgas gapet och är 0,6 procentenheter större än i huvudscenariot (se diagram 109). Trots räntehöjningarna stiger den inhemska prisnivån något. Under 2005 är den inhemska inflationen 0,2 procentenheter högre än i grundscenariot, vilket minskar hushållens reala disponibla inkomst och därigenom verkar återhållande på konsumtionen.

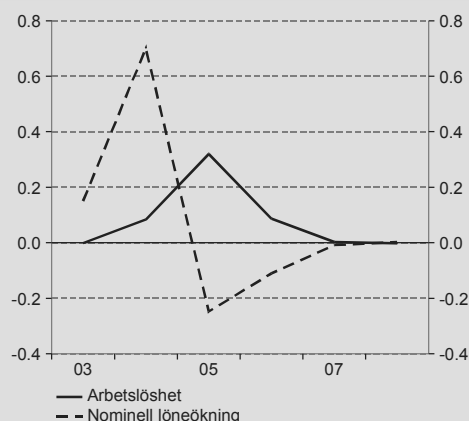
Diagram 110 Reguljärt sysselsatta 20-64 år
Procent av befolkningen

Källa: Konjunkturinstitutet

Den lägre produktionen gör att sysselsättningen blir lägre (se diagram 110). Arbetslösheten ökar och är 2005 ca 0,3 procentenheter högre än utan lönechocken (se diagram 111).

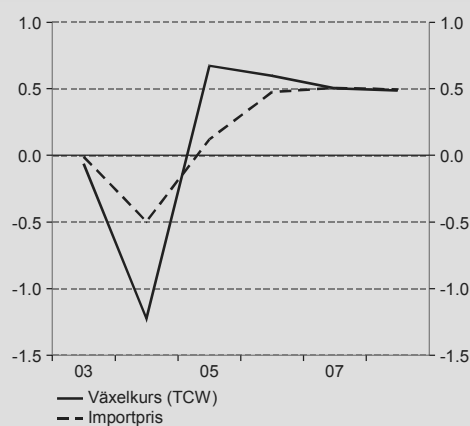
Diagram 111 Arbetslöshet och lön
Avvikelse i procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

I och med att utvecklingen på arbetsmarknaden blir svagare bromsas de nominella löneökningarna till en lägre takt än i huvudscenariot från 2005 och framåt, och inflationen börjar sakta sjunka tillbaka. Styrrentan sänks och produktionen återhämtar sig. Exporten stimuleras av att kronan deprecierar. (se diagram 112). Den reala växelkursen återgår därmed till sin ursprungliga nivå. 2007 har sysselsättningen och arbetslösheten återgått till samma nivåer som i huvudscenariot. Däremot har de nominella nivåerna för inhemska priser, importpriser, växelkurs och löner blivit 0,5 procent högre.

Diagram 112 Växelkurs och importpris
Avvikelse i procent

Källa: Konjunkturinstitutet.

Åren med lägre produktion och sysselsättning innebär sämre offentliga finanser. Under 2003 och 2004 blir de offentliga utgifterna större på grund av de högre lönerna till de kommunalanställda. När arbetslösheten stiger under 2004 uppstår även kostnader för denna. Samtidigt medför den lägre sysselsättningen och produktionen att inkomsterna från arbetsgivaravgifter, inkomstskatt, mervärdesskatt och övriga indirekta skatter blir lägre än i huvudscenariot. Det offentliga finansiella sparandet blir därmed lägre under anpassningsperioden, vilket leder till en motsvarande högre offentlig nettoskuld även efter 2007. Riskscenariot kan också medföra varaktigt högre relativa löner för de kommunalanställda. För att finansiera räntorna på den högre skulden samt de högre lönerna krävs skattehöjningar eller lägre övriga offentliga utgifter än i huvudscenariot.

Fortsatt höga arbetskostnadsökningar 2003

Arbetskostnaden per timme, mätt som arbetskostnadsindex (AKI) i näringslivet, har ökat långsammare under 2002 än under fjolåret. I detta mått ingår förutom löner också övriga lönekostnader i form av arbetsgivaravgifter, löneskatter och vissa tillägg såsom helglön, semesterlön, sjuklön, arbetstidsjusteringar mm. Ökningstakten för arbetskostnaderna beräknas bli 3,9 procent för 2002, vilken är densamma som för timlöner (se diagram 113 och tabell 21). Under 2003 kommer den rabatt som företagen haft på inbetalningar av pensionspremier för tjänstemän i privat sektor att försvinna, vilket bidrar till att de övriga lönekostnaderna stiger. Dessutom beräknas de avtalsenliga arbetsgivaravgifterna för arbetare öka. Sammantaget bedöms de övriga lönekostnaderna bidra med 0,8 procentenheter till arbetskostnadsökningen. Arbetskostnaderna för 2003 stiger sammantaget med 4,4 procent. Även 2004 bedöms de övriga lönekostnaderna stiga, om än i mindre grad. Bidraget väntas bli 0,2 procentenheter, vilket ger en total arbetskostnadsökning om 3,9 procent.

Ett annat mått på arbetskostnaden per timme är kvoten mellan nationalräkenskapernas (NR) lönesummor och antalet arbetade timmar. I NR:s arbetskostnad ingår, utöver det som inbegrips i AKI, ett antal lönetillägg, exempelvis kontanta bruttoersättningar som ackordsersättning, bonus, provision, övertidstillägg m.m. NR:s arbetskostnad per timme skiljer sig också från AKI genom att informationen hämtas från företagets skatteredovisningar, medan AKI är en enkätundersökning riktad direkt till företagen. Således påverkas NR:s ökningstal också av periodiseringseffekter, vilka kan göra det svårt att bedöma den verkliga ökningstakten i arbetskostnaderna ett enskilt år. Fördelarna med NR:s arbetskostnad är att den täcker fler komponenter än AKI samt att den finns tillgänglig för såväl privat som offentlig sektor för en längre tidsperiod. Normalt förefaller NR ange en högre ökningstakt för arbetskostnaderna. Detta beror sannolikt främst på att AKI inte fullt ut tar hänsyn till strukturella skift i sektorindelning och medelarbetstid.

Tabell 21 Timlön och arbetskostnad per timme

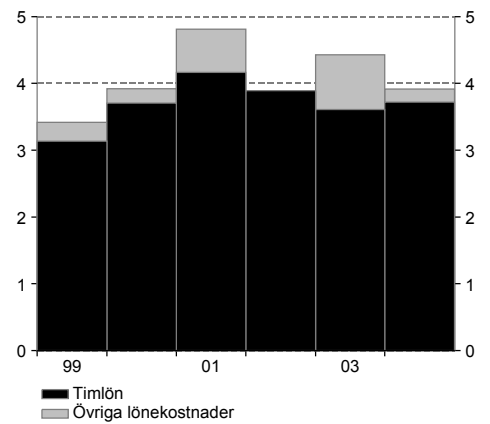
Årlig procentuell förändring

	2002			2003			2004		
	Lön	AKI	NR	Lön	AKI	NR	Lön	AKI	NR
Näringsliv	3,9	3,9	4,7	3,6	4,4	4,6	3,7	3,9	4,2
Totalt	3,9		4,6	3,8		4,5	3,8		4,2

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

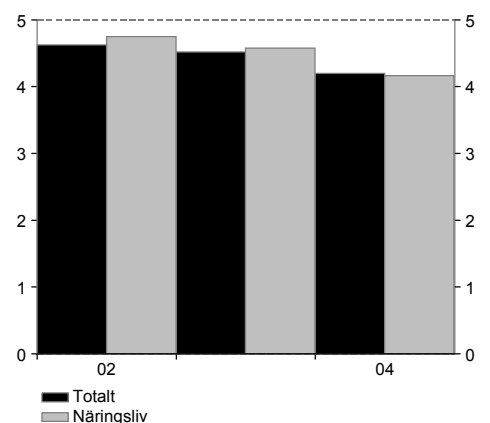
Ökningstakten för arbetskostnaderna i näringslivet enligt NR väntas uppgå till 4,7 procent i år (se tabell 21 och diagram 114). Nästa år och 2004 bedöms ökningstakten bli 4,6

Diagram 113 Arbetskostnadsindex (AKI) i näringslivet
Årlig procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 114 Arbetskostnad (NR) totalt och i näringslivet
Årlig procentuell förändring

Källa: Statistiska centralbyrån.

respektive 4,2 procent. För den totala ekonomin förutses arbetskostnaden per timme öka med i genomsnitt knappt 4,5 procent under prognosperioden. Med hänsyn till de stora samhällsekonomiska fördelarna med högre sysselsättning är denna ökningstakt väsentligt högre än vad som är samhälls-ekonomiskt önskvärt. En närmare analys görs i fördjupningsruta "Löneutvecklingen i Sverige – i och utanför EMU".

Löneutvecklingen i Sverige – i och utanför EMU

I Konjunkturinstitutets lönebildningsrapport som presenterades i oktober 2002 redovisas en beräkning av den långsiktiga ökningstakten för de svenska arbetskostnaderna, utanför och i EMU.²² Utgångspunkten är att arbetskostnadsökningarna i den svenska ekonomin över längre tidsperioder bestäms som summan av den långsiktiga produktivitetsökningen i näringslivet och ökningstakten i företagens priser. Den långsiktiga produktivitetsökningen i näringslivet bedöms vara 2,3 procent per år.

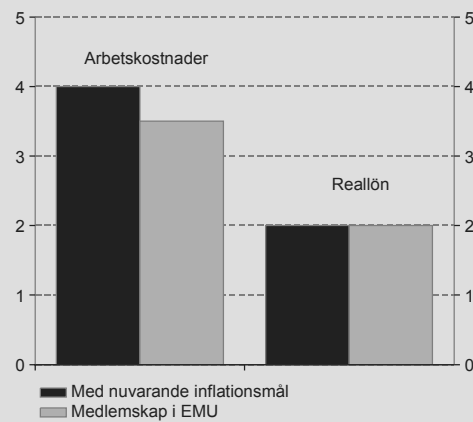
Så länge som Sverige förblir utanför EMU bestäms de svenska konsumentprisernas ökningstakt av Riksbankens inflationsmål. På lång sikt bedöms således konsumentpriserna stiga med 2 procent per år. Det är dock produktprisutvecklingen snarare än konsumentprisutvecklingen som är av betydelse för lönekostnadsutrymmet på lång sikt. Mycket talar för att produktprisernas långsiktiga ökningstakt är lägre än konsumentprisernas. Skillnaden mellan ökningstakterna bedöms på lång sikt uppgå till 0,3 procentenheter. Därmed innebär produktivitet- och prisutvecklingen en långsiktigt ökning av arbetskostnaderna med 4 procent (se diagram 115).²³

I lönebildningsrapportens huvudscenario antas att Sverige inträder i valutaunionen 2005. Ett medlemskap i EMU ändrar förutsättningarna för den svenska lönebildningen. Prisstabilitetsmålet för den Europeiska centralbanken, ECB, antas leda till en långsiktig konsumentprisökning motsvarande 1,5 procent. Om Sverige deltar i valutaunionen blir således den långsiktiga ökningstakten i arbetskraftskostnaden 3,5 istället för 4,0 procent. Konsumentreallönens ökningstakt i och utanför EMU är dock densamma, 2,0 procent. (Se diagram 115).

²² Det relevanta måttet för arbetskostnaderna inbegriper förutom avtalade löneökningar och löneglidning också kollektiva avgifter, arbetstidsförkortningar och förändringar av arbetsgivarnas kostnader för sjukskrivningar och olika typer av kontanta lönetillägg.

²³ För ett utförligt resonemang kring bedömningen av den långsiktiga produktivitetstillväxten, produktprisutvecklingen och beräkningar av den samhällsekonomiskt mest lämpliga ökningstakten i arbetskostnaderna se *Lönebildningen: Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2002*, Konjunkturinstitutet.

Diagram 115 Nominella arbetskostnader och reallöner på lång sikt
Årlig procentuell förändring

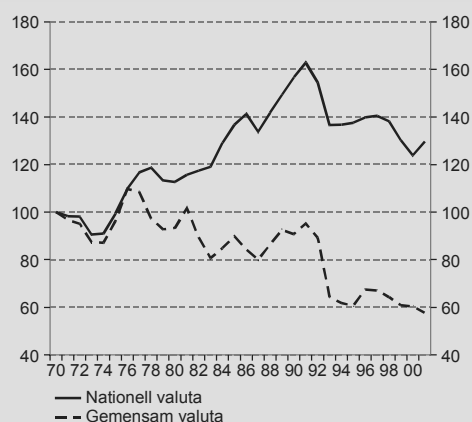

Anm. Med reallön avses konsumentreallön.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Under de senaste 10 åren har kronan försvagats kraftigt vilket resulterat i att det svenska pris- och kostnadsläget är förhållandevis lågt jämfört med euroområdet. (se diagram 116 och 117)²⁴ Kronan beräknas knytas till en starkare kurs än dagens och euron antas förstärkas mot dollarn långsiktigt. Trots detta indikerar olika beräkningar av kronans jämviktskurs att exportpriserna kommer att kunna öka ytterligare i förhållande till importpriserna och euroområdets exportpriser utan att bytesbalansöverskottet blir alltför litet. Därmed finns det också ett visst utrymme för en ökning av de svenska arbetskostnaderna i relation till euroområdet utan att vinsterna minskar till en ohållbart låg nivå. Den övergångsvis något högre ökningen av arbetskostnaderna medför att produktpriser och konsumentpriser ökar något mer än i euroområdet. Därigenom sker en successiv anpassning mot ett långsiktigt balanserat kostnads- och konkurrensläge. I lönebildningsrapportens huvudscenario ökar arbetskostnaderna i Sverige med 4,2 procent i genomsnitt 2004-2010 och i euroområdet med 3,5 procent. På lång sikt anpassas dock ökningen av de svenska arbetskostnaderna till euroområdets 3,5 procent.

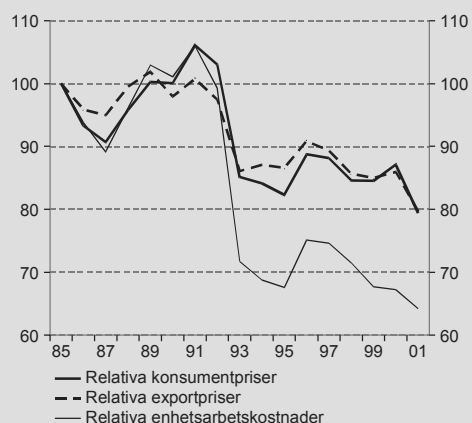
²⁴ För en analys av jämviktsväxelkursen, se fördjupningsrutan "Beräkningar av den reala jämviktsväxelkursen" i Konjunkturläget mars 2002.

Diagram 116 Sveriges enhetsarbetskostnader inom tillverkningsindustrin relativt euroområdets Index 1970=100

Källor: Bureau of Labor Statistics och Konjunkturinstitutet.

Diagram 117 Pris och kostnadsläge i förhållande till euroområdet Index 1985=100

Anm. Med euroområdet avses här Belgien, Frankrike, Italien, Nederländerna och Tyskland. Exportpriser avser varor och tjänster, enhetsarbetskostnaden avser tillverkningsindustrin.

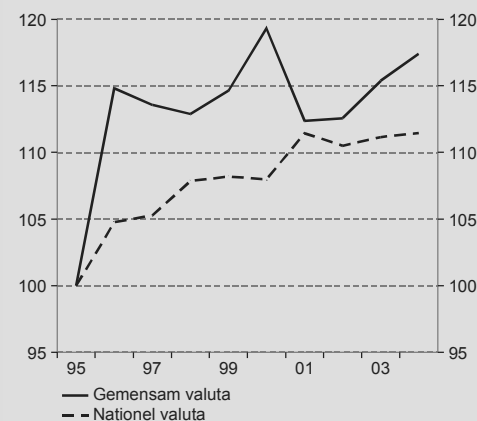
Källor: Deutsche Bundesbank, OECD, Bureau of Labour Statistics, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

I ett alternativscenario i lönebildningsrapporten belyses följderna av om lönebildningen präglas av en hög grad av lönekonkurrens och kompensationsstänkande och inledningsvis därför ökar betydligt mer än i huvudscenariot. Eftersom den nominella växelkursen är låst kommer de högre lönekostnaderna att, på samma sätt som under tidigare fastkursregimer, efter hand leda till tapade marknadsandelar och ökad arbetslöshet. En viktig skillnad jämfört med tidigare är dock att alltför högt kostnadsläge inte kan korrigeras genom nedjusteringar av den nominella kursen. Kostnadsläget måste istället återställas genom lägre löneökningar. Eftersom den nomi-

nella löneökningstakten tenderar att bromsas förhållandevis långsamt uppkommer stora samhällsekonomiska kostnader i form av lägre sysselsättning och utebliven produktion under en utdragen anpassningsperiod.

Regering och riksdag har satt som mål att den reguljära sysselsättningen ska uppgå till 80 procent av befolkningen i åldern 20 till 64 år. I lönebildningsrapportens huvudscenariot nås inte detta sysselsättningsmål någon gång under perioden 2003–2010. För att detta ska vara möjligt krävs det ett tillräckligt högre, vilket ställer stora krav på arbetsmarknads-, utbildnings-, social- och hälsopolitiken. Inte minst är det centralt att åtgärder vidtas för att minska långtidssjukskrivningarna och förtidspensioneringarna och för att höja sysselsättningsgraden bland särskilt utsatta grupper på arbetsmarknaden. Dessutom krävs att arbetskostnaderna under de närmaste åren ökar långsammare än i huvudscenariot. Mot den bakgrunden och med hänsyn till osäkerheten i olika antaganden bedöms den samhällsekonomiskt lämpliga ökningstakten i arbetskostnaderna uppgå till 3,5 procent de närmaste åren.

Diagram 118 Sveriges enhetsarbetskostnader inom näringslivet relativt euroområdets Index 1995=100

Källor: Konjunkturinstitutet OECD och Ecwin

De senaste sex årens lönestatistik visar att det svenska näringslivets timlöner och arbetskostnader ökar snabbare än euroområdets (se tabell 22 och diagram 118).²⁵ De relativt höga timlöne- och arbetskostnadsökningarna i Sverige kan delvis

²⁵ Till följd av databegränsningar avses jämförelsen endast näringslivet fr.o.m. 1996.

förklaras av att arbetsproduktiviteten i näringslivet ökat snabbare i Sverige än i euroområdet. Den svenska produktiviteten ökade i genomsnitt med 2,6 procent per år 1996–2001 medan produktivitetstökningen i euroområdet endast uppgick till 0,9 procent.²⁶ På lång sikt kan man dock inte förutsätta att de svenska produktivitetstökningarna fortsätter att vara högre än euroområdets.

Trots den starkare produktivitetstvecklingen ökade enhetsarbetskostnaderna snabbare i Sverige snabbare än i euroområdet, trots den starkare produktivitetstillväxten (se diagram 118). Detta gäller såväl i nationell valuta som gemensam valuta, dvs. såväl utan som med hänsyn tagen till växelkursförändringar.

Timlönerna och arbetskostnaderna i näringslivet bedöms fortsätta att öka snabbare i Sverige än i euroområdet 2003–2004 (se tabell 22). Därtill förstärks kronan mot euron. Sammantaget innebär de högre arbetskraftskostnadsökningarna och apprecieringen av kronan att enhetsar-

betskostnaderna i Sverige i förhållande till euroområdet mätt i gemensam valuta återgår till 2000 års nivå (se diagram 118).

Den högre ökningstakten av löner och arbetskostnader relativt euroområdet under några år förefaller vara hållbar med hänsyn till det relativt låga kostnadsläget. Däremot ökar arbetskostnaderna mer än vad som är samhällsekonomiskt lämpligt mot bakgrund av bl.a. regeringens mål om 80 procent sysselsättningsgrad som inte uppnås under perioden 2003–2010. För att nå målet krävs det ett ökat arbetskraftsutbud och en mer återhållsam lönebildning.

Tabell 22 Nominell lön, arbetskostnad, arbetsproduktivitet samt enhetsarbetskostnaden inom näringslivet i Sverige och euroområdet

Årlig procentuell förändring

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Sverige									
Timlön	5,9	4,5	4,0	3,1	3,7	4,2	3,9	3,6	3,7
Arbetskostnad per timme	7,4	5,6	4,9	2,8	4,7	5,6	4,7	4,6	4,2
Arbetsproduktivitet	2,0	4,8	2,7	2,1	4,6	-0,4	3,4	2,6	2,8
Enhetsarbetskostnad	5,6	0,5	2,3	0,8	0,8	6,0	1,4	1,9	1,3
Euroområdet									
Timlön	3,1	2,6	1,9	2,6	3,4	3,6	3,3	3,4	3,4
Arbetskostnad per timme	3,4	2,6	1,6	2,3	3,2	3,4	3,2	3,3	3,4
Arbetsproduktivitet	1,0	1,7	0,9	0,7	1,3	-0,1	0,4	1,5	1,7
Enhetsarbetskostnad i SEK	-8,0	1,6	3,0	-0,7	-3,2	12,6	1,3	-0,6	-0,5

Anm. Timlön och arbetskostnad per timme för euroområdet avses hela ekonomin exkl. jordbruk, offentlig förvaltning, utbildning och hälsovård. För Sverige avser arbetsproduktivitet produktion per timme, för euroområdet produktion per anställd.

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet, Konjunkturinstitutet och OECD.

²⁶ Arbetsproduktiviteten i Sverige är mätt med utgångspunkt från antalet arbetade timmar medan arbetsproduktiviteten i euroområdet är mätt med utgångspunkt från antalet anställda. Produktionen per anställd i Sverige ökade med i genomsnitt 2,3 procent under perioden.

Väntad inflationsnedgång under 2002

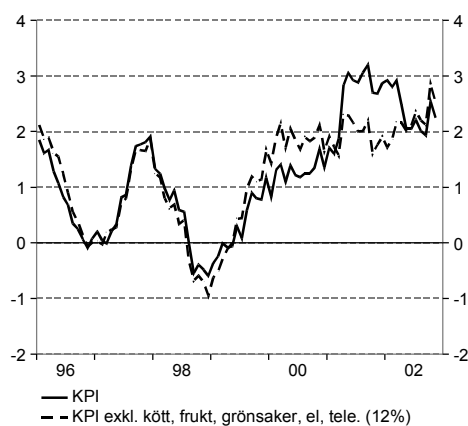
Målet för penningpolitiken är att begränsa den årliga ökningstakten för konsumentpriserna till 2 procent, med en tolerans för avvikelser på 1 procentenhet. Penningpolitiken utformas normalt så att inflationsmålet ska uppnås på ett till två års sikt i termer av det underliggande inflationsmättet UND1X. I UND1X ingår inte räntekostnader för egna hem och direkta effekter av förändrade indirekta skatter och subventioner, vilka däremot ingår i konsumentprisindex (KPI).

Under 2001 och början av 2002 överskred UND1X-inflationen den övre toleransgränsen på 3 procent väsentligt. Mellan mars och september i år sjönk UND1X-inflationen från 3,4 procent till 1,9 procent. I oktober steg den på nytt, till 2,4 procent. Den förhållandevis kraftiga uppgången var dock huvudsakligen en följd av fallande drivmedelspriser under motsvarande månad 2001. Eftersom dessa priser inte föll i samma utsträckning under oktober i år, resulterade detta i en högre uppmätt inflationstakt.

Den oväntat snabba inflationsuppgången under 2001 till en del hände samman med ett ansträngt resursutnyttjande och ett successivt stigande kostnadstryck under 2000–2001 (se diagram 100). Effekterna var påtagliga i framför allt tjänstesektorn, där löner och priser steg snabbt under fjolåret.

Den höga inflationstakten under 2001 och ingången av 2002 var också en följd av s.k. utbudsstörningar som temporärt pressade upp priserna på framför allt el och vissa livsmedelsprodukter. Dessa tillfälliga effekter föll under våren ur tolv månaderstalet, vilket har bidragit till att inflationstakten dämpats påtagligt (se diagram 119).

Diagram 119 Konsumentpriser
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 23 Konsumentpriser
Årlig procentuell förändring

	2001	2002	2003	2004
Decembervärden				
KPI	2,9	2,4	2,0	2,0
UND1X	3,4	2,3	1,8	1,8
UNDINHX	4,7	3,1	2,7	2,4
HIKP	3,2	1,8	1,8	1,8
Årsgenomsnitt				
KPI	2,6	2,4	2,1	2,0
UND1X	2,8	2,6	2,2	1,7
UNDINHX	3,8	3,6	3,1	2,4
HIKP	2,7	2,0	2,2	1,8

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

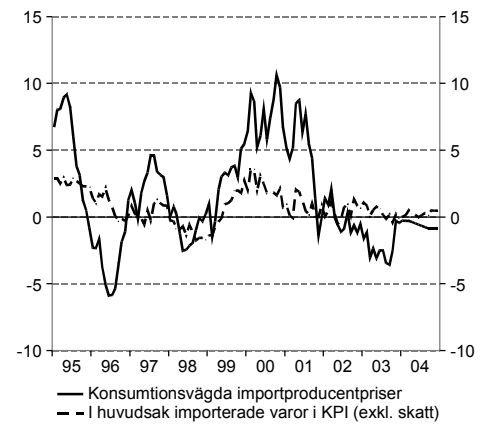
Vinstmarginalerna tas tillbaka successivt

Under 2000 och större delen av 2001 drev växelkursförsvagningen upp importpriserna i producentledet påtagligt (se diagram 120). Eftersom ökningen i konsumentpriserna var betydligt lägre ledde de högre importpriserna i producentledet till att vinstmarginalerna pressades ner.

Apprecieringen av växelkursen innevarande år och den prognostiserade fortsatta förstärkningen ger sjunkande priser på importerade varor i producentledet framöver. Eftersom genomslaget på konsumentpriserna väntas bli fördröjt och ofullständigt kommer prisökningstakten i konsumentledet under prognosperioden att bli snabbare än i producentledet. Vinstmarginalerna återställs därigenom gradvis.

Inflationen, mätt som årsgenomsnitt, för de i huvudsak importerade varorna, bedöms uppgå till 0,7 procent 2002 samt 0,5 respektive 0,4 procent 2003 och 2004 (se diagram 120). Diagrammet visar att den successivt lägre ökningstakten för importpriserna i producentled bromsas under hösten 2003. Detta är huvudsakligen en effekt av fallande priser på råolja under motsvarande period 2002 (se även tabell 24).

Diagram 120 Importpriser i producent- och konsumentled
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 24 Bidrag till KPI-inflationen
Procentuell förändring, årsgenomsnitt

	2001	2002	2003	2004
Indirekta skatter	0,1	0,1	0,3	0,1
Importpriser	1,3	0,0	-0,6	-0,1
Produktion i konkurrensutsatt sektor	0,0	0,1	0,1	0,1
Jordbrukspriser	0,3	0,2	0,0	0,0
Bostad	0,6	0,5	0,3	0,7
Diverse taxor	0,3	0,3	0,2	0,3
Övrigt näringsliv + residual	0,0	1,2	1,7	0,9
KPI	2,6	2,4	2,1	2,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Den inhemska inflationen dämpas efter hand

UNDINHX-inflationen, dvs. UND1X-inflationen exklusive i huvudsak importerade varor och tjänster, är ett mått på den underliggande inhemska inflationen. Under 2002 har denna fallit tillbaka från 5,0 procent i januari till 2,7 procent i november (se diagram 121).

Den inhemska inflationen bedöms, liksom UND1X-inflationen, öka något under början av 2003 för att sedan falla tillbaka när konjunkturförsvagningen mer påtagligt påverkar prisutvecklingen. Produktionsgapet väntas vara som mest negativt under 2003 och bedöms inte slutas under 2004.

Den inhemska inflationen 2001 påverkades, liksom UND1X-inflationen, av både det höga resursutnyttjandet

2000 och olika tillfälliga utbudsfaktorer som bl.a. drev upp priserna på el och livsmedel. Som påpekats ovan har de temporära effekterna nu klingat av, vilket bidragit till en förhållandevis markant dämpning av såväl UND1X- som UN-DINHX-inflationen.

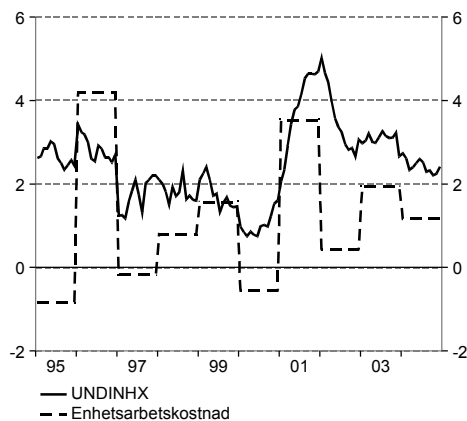
De inhemska producentpriserna på livsmedel steg kraftigt under 2001 och har ökat mer än väntat även i år. Livsmedelspriserna bedöms falla tillbaka något under 2003 och stabiliseras 2004 (se tabell 24). Under hösten har elpriset på elbörsen stigit kraftigt. Elpriset förväntas stiga även i konsumentledet de närmaste månaderna för att sedan sjunka tillbaka igen. Bedömningen av elprisutvecklingen i konsumentledet försvåras dock av att endast en liten andel hushåll har ett rörligt pris som direkt följer elbörsen. Flertalet hushåll har istället antingen ett bundet elpris för en viss period, eller ett s.k. tillsvidarepris. De två sistnämnda avtalsformerna ger ett pris som styrs av elleverantörerna och kopplingen till prisutvecklingen på elbörsen är svagare.

Tjänstepriserna, som utgör ca 35 procent av UN-DINHX, beror på enhetsarbetskostnaderna, som ökar betydligt långsammare under prognosåren än 2001 (se diagram 121). Hyrorna, som utgör ca 25 procent av UN-DINHX, har stigit med 2,6 procent sedan i december föregående år och väntas öka med 2,5 procent 2003 och 2,2 procent 2004. Denna prisuppgång är något större än i augustiprognosen.

Sammantaget väntas den inhemska inflationen beroende på de stigande elpriserna öka något under början av 2003 och då uppgå till 3,1 procent. Under loppet av 2004 bedöms UN-DINHX-inflationen falla tillbaka till 2,4 procent.

Diagram 121 Inhemsk inflation och kostnadsstryck

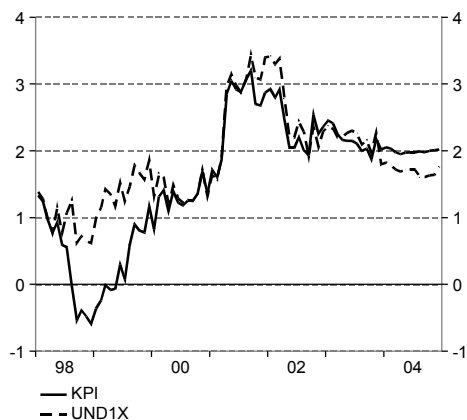
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 122 KPI och UND1X

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Lågt inflationstryck under prognosåren

Trots att det efterfrågerelaterade inflationstrycket bedöms bli lågt under prognosperioden är prognosen för inflationen 2003 något uppreviderad. Inflationstakten bedöms vara högre i början av året, jämfört med bedömningen i augustiprognosen, till följd av bl.a. stigande elpriser. I januari 2003 tillkommer höjda skatter på bl.a. koldioxid och el, vilket också bidrar till en högre KPI-inflation. Vidare är arbetskostnadsökningen något uppreviderad för 2003. Dessa faktorer väntas medföra att UND1X-inflationen inte faller under 2 procent förrän hösten 2003 (se diagram 122).

Utöver det låga efterfrågerelaterade inflationstrycket bedöms även inflationen hållas tillbaka av lägre prisökningar på i huvudsak importerade varor och tjänster. Den lägre importprisökningen i konsumentledet är en konsekvens av den förväntade växelkursapprecieringen. Sammantaget medför detta att inflationsbedömningen för 2004 är något nedreviderad, jämfört med augustiprognosen.

Offentliga finanser

Offentligt sparande understiger målet

Trots en svagare konjunktur och därmed vikande skattebasen uppvisar de offentliga finanserna överskott. Det offentliga finansiella sparandet bedöms uppgå till 1,3 procent i år, 0,6 procent 2003 och 0,9 procent 2004 (se tabell 25). Överskotten blir därmed lägre än de årliga mål som regering och Riksdag har satt för 2002–2004. Lågkonjunkturen är naturligtvis en förklaring, men sparandet är också lågt i förhållande till målet om ett överskott på två procent i genomsnitt över konjunkturcykeln (se även fördjupningsrutan om jämviktsarbetslöshet, produktionsgap och strukturellt sparande tidigare i rapporten).

Sparandet har sjunkit tillbaka och är betydligt lägre än under 2000 och 2001 (se diagram 123 och 124). Nedgången hänger samman med konjunkturavmattningen, ökande utgifter för sjukskrivningar och förtidspensioner, samt omfattande ofinansierade utgiftsreformer och skattesänkningar. Sysselsättningen ökade starkt från 1997 till 2001. De offentliga finanserna stärktes därför trots expansiv finanspolitik. Nu när sysselsättningen planar ut sjunker det offentligt sparande. Då sysselsättningen väntas bli förhållandevis konstant framöver kommer det inte längre att finnas något nämnvärt utrymme för ofinansierade utgiftsreformer och skattesänkningar.

Tabell 25 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

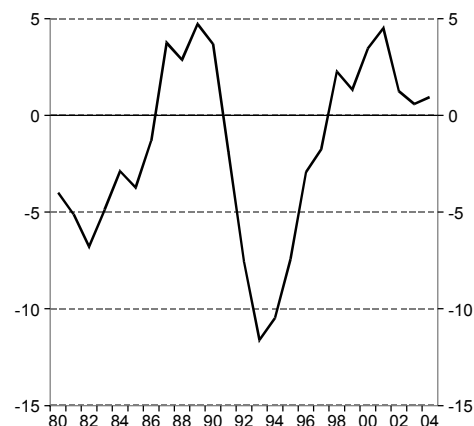
	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	1 279	1 335	1 322	1 382	1 450
Procent av BNP	58,2	59,1	56,8	57,4	57,4
därav skatter ¹	1 151	1 224	1 205	1 262	1 320
procent av BNP	52,4	54,1	51,8	52,4	52,3
Utgifter	1 203	1 233	1 293	1 368	1 426
Procent av BNP	54,8	54,6	55,5	56,8	56,5
Finansiellt sparande	76	102	29	14	24
Procent av BNP	3,4	4,5	1,3	0,6	0,9
Överskottsmål, procent av BNP	2,0	2,5	2,0	2,0	2,0
Miljarder kronor över målet	32	45	-17	-34	-27

¹ Inklusivt skatt till EU.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

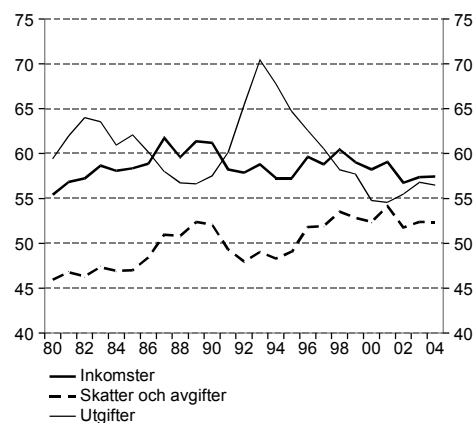
SCB:s reviderade nationalräkenskaper ändrar till viss del bilden av de offentliga finanserna. Det finansiella sparandet i kommunsektorn har nedreviderats med ca 7 miljarder kronor 2001, vilket också får fullt genomslag på bedömningen 2002–2004. Som ett led i EU-anpassningen av statistiken

Diagram 123 Offentliga sektorns finansiella sparande
Procent av BNP

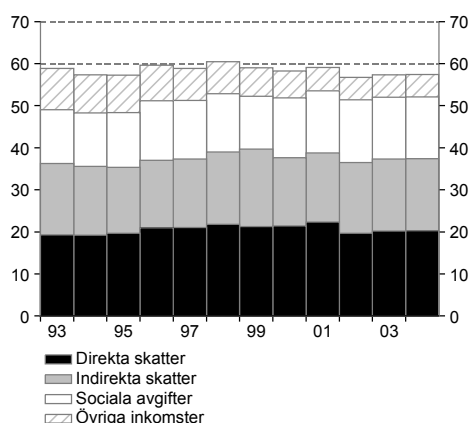
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 124 Inkomster och utgifter i offentlig sektor
Procent av BNP

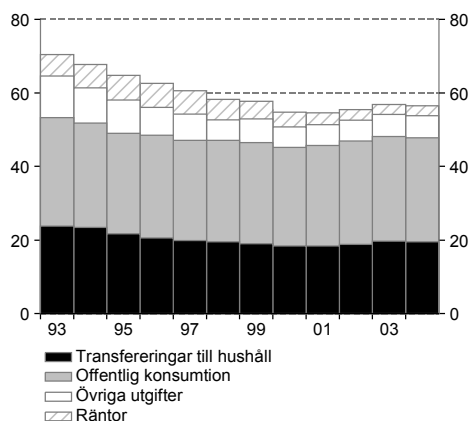
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 125 Den offentliga sektorns inkomster
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 126 Den offentliga sektorns utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

medräknas numera den offentliga sektorns moms för konsumtion och investeringar i BNP. Eftersom utgifterna och inkomsterna uppjusterats lika mycket påverkas inte det finansiella sparandet. Men då sparmålet är 2 procent av BNP och uppmätt BNP blir ca 45 miljarder högre, leder dock omläggningen till att sparmålet ökar med ca 1 miljard kronor.

Som framgår av diagram 125 sänks skatterna i år främst genom sänkta direkta skatter. Nästa år ökar åter skatteuttaget genom höjda kommunalskatter. Diagram 126 visar att den offentliga sektorns ränteutgifter blir allt lägre medan övriga utgifter åter ökar som andel av BNP.

Överskottet i de offentliga finanserna de kommande åren härrör från ålderspensionssystemet (se tabell 26). Höjda kommunalskatter med i genomsnitt 67 öre nästa år och 20 öre 2004 bidrar till att sparandet hamnar nära noll i primär- och landstingsektorerna medan staten uppvisar ett betydande underskott.

Tabell 26 Finansiellt sparande i offentliga delsektorer
Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Konsoliderad offentlig sektor	3,4	4,6	1,3	0,6	0,9
Staten	1,1	9,4	-0,4	-1,5	-1,0
Primärkommuner	0,3	-0,1	0,0	-0,1	-0,3
Landsting	0,1	-0,1	-0,2	0,1	0,0
Ålderspensionssystemet	2,0	-4,6	1,8	2,2	2,3

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

I budgetpropositionen aviserades en del åtgärder för att bromsa de snabbt ökande sjukskrivningarna. Regeringens mål är att sjukskrivningarna ska halveras till 2008. Då åtgärderna ännu inte presenterats i form av lagförslag eller motsvarande utgår denna prognos från oförändrade regler. Sjukskrivningarna beräknas därför öka något även nästa år medan de under 2004 endast följer den demografiska utvecklingen.

Utrymmet för ofinansierade skattesänkningar eller utgiftsökningar bedöms vara obefintliga de närmaste åren. Det finns alltså inte något utrymme för det "fjärde steget" i den inkomstskattereform som innebär kompensation för den allmänna pensionsavgiften (se vidare fördjupningsrutan om de offentliga finanserna på lång sikt).

Utgiftstaket för de statliga utgifterna ser ut att klaras i år, men prognosen för nästa år är att utgiftstaket vid oförändrade regler överskrids med ca 13 miljarder kronor.

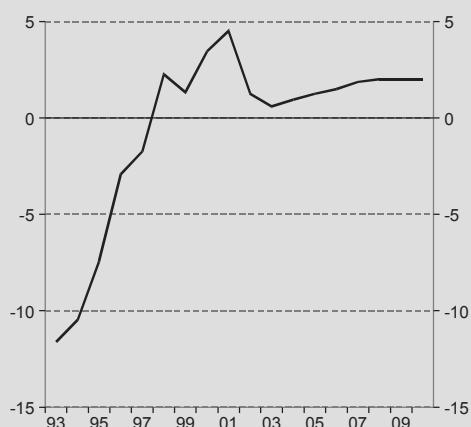
Nästa år höjs pensionerna samtidigt som de inkomstbeskattas på samma sätt som löner. Detta är ett led i pensionsreformen som på lång sikt ger ett stabilare pensionssystem. På kort sikt innebär däremot pensionsreformen sämre of-

fentliga finanser. Dels genom att pensionerna numera uppräkns mer än tidigare vid normal eller hög tillväxt. Detta har hittills gett en extra höjning med 2,5 procent mellan 2001 och 2003. Dels genom att nästa års omläggning till beskattade pensioner i princip utformats så att pensionärerna i högskattekommuner ska få oförändrad pension efter skatt. Det innebär att pensionärer med normal eller låg kommunalskatt överkompenseras. Sammantaget beräknas pensionerna efter skatt bli 3,3 miljarder kronor högre än om de skulle ha utgått enligt de tidigare reglerna med enbart kompensation för inflationen. Pensionsreformen har således försämrat de offentliga finanserna med detta belopp och ökat pensionärernas inkomst efter skatt med ca 3,0 procent.

De offentliga finanserna på lång sikt

Skattebaserna växer nu betydligt långsammare än i slutet på 1990-talet. Detta beror på att sysselsättningsgraden har planat ut efter den snabba ökningen i slutet av 1990-talet (se diagram 91). Samtidigt har utgiftsreformer samt ökade kostnader för sjukskrivningar och förtidspensioner medfört att de offentliga utgifterna hamnat på en hög nivå. Mot denna bakgrund bedöms det offentliga finansiella sparandet understiga 1 procent av BNP 2003–2004, men stiger sedan gradvis (se diagram 127).

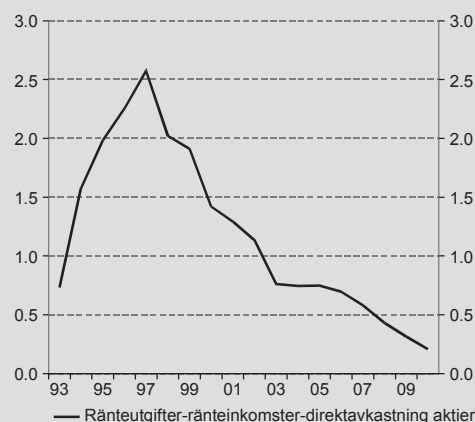
Diagram 127 Offentliga sektorns finansiella sparande
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Då det målsatta offentliga sparandet uppgår till 2 procent i genomsnitt över en konjunkturcykel, finns det under de närmaste fem åren inget utrymme för ofinansierade skattesänkningar eller utgiftshöjningar. Sparandet är dock positivt. I ålderspensionssystemet ökar tillgångarna och därmed kapitalavkastningen. Statsbudgeten uppvisar visserligen underskott, men statsskulden i förhållande till BNP minskar successivt. Mot den bakgrunden faller den offentliga sektorns kapitalkostnadsnetto med 16 miljarder kronor mellan 2004 och 2010, vilket motsvarar 0,5 procent av BNP (se diagram 128). De sjunkande kapitalkostnaderna förbättrar efterhand det finansiella sparandet. Från och med 2008 bedöms det finnas ett reformutrymme på ca 6 miljarder kronor per år i förhållande till tvåprocentmålet för sparandet (se tabell 27).

Diagram 128 Offentliga sektorns kapitalkostnadsnetto
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Riksdag och regering har att hantera ett mer komplicerat läge för de offentliga finanserna framöver jämfört med de senaste åren, då ett utrymme för ofinansierade skattesänkningar eller utgiftsreformer funnits varje år. Mycket kommer att bero på om sjukskrivningar och förtidspensioner kan bringas under kontroll och om antalet arbetade timmar därigenom och genom andra arbetsutbudshöjande åtgärder kan öka så att skattebaserna fram till 2010 kan växa snabbare än i föreliggande kalkyl.

Tabell 27 Offentliga finanser på lång sikt
Procent av BNP respektive miljarder kronor

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Inkomster	57,4	57,3	57,2	57,0	56,8	56,8
Därav skatter	52,3	52,2	52,1	52,0	51,8	51,7
Utgifter	56,2	55,8	55,3	55,0	54,8	54,8
Finansiellt sparande	1,3	1,5	1,9	2,0	2,0	2,0
Skattesänkning per år	0,0	0,0	0,0	5,3	6,2	6,4
Skattesänkning ackumulerat	0,0	0,0	0,0	5,3	11,4	17,9

Källa: Konjunkturinstitutet.

Regeringen har som mål att sjukskrivningarna halveras till 2008. Om detta mål uppnås förbättras de offentliga finanserna avsevärt. I Konjunkturinstitutets lönebildningsrapport beräknades utrymmet för ofinansierade skattesänkningar och utgiftshöjningar bli ca 45 miljarder kronor högre 2008 om sjukskrivningarna halveras.

Slut på den expansiva finanspolitiken

Skattesänkningar, stigande utgifter för ohälsa och en snabb ökning av offentlig konsumtion bidrar till en starkt expansiv finanspolitik i år, vilket i tabell 28 kan avläsas som en negativ politikberoende förändring. Nästa år bedöms finanspolitiken fortfarande vara något expansiv. Kommuner och landsting höjer visserligen skattesatserna, men den offentliga konsumtionen och transfereringarna till hushållen ökar snabbt. Under 2004 får finanspolitiken en återhållande effekt på efterfrågeutvecklingen i ekonomin. Detta hänger bl. a. samman med en mer dämpad ökning av offentlig konsumtion, ytterligare höjningar av kommunalskatten samt en svagare ökning av kostnaden för ohälsa.

Tabell 28 Finanspolitikens inriktning

Procent av BNP, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
Finansiellt sparande, nivå	3,4	4,5	1,3	0,6	0,9
Förändring, procentenheter	2,1	1,1	-3,3	-0,7	0,4
Justerad förändring ¹	2,4	0,3	-2,5	-0,5	0,4
Därav:					
Ekonomiberoende	2,5	0,6	-1,2	0,0	-0,1
Politikberoende	-0,1	-0,3	-1,2	-0,5	0,5
Därav Inkomster	-0,6	-0,1	-0,7	-0,2	0,2
Utgifter ²	0,5	-0,1	-0,5	-0,3	0,3

¹ Justerad för att Svenska kyrkan ingår i hushållssektorn fr.o.m. 2000, tillfälligt höga företagsskatter 2001, kommunernas avsättning av medel till avtalspensioner samt pensionsomläggningen 2003.

² Mäter effekten på saldot. Ett negativt tal innebär ökade utgifter vilket har en expansiv effekt.

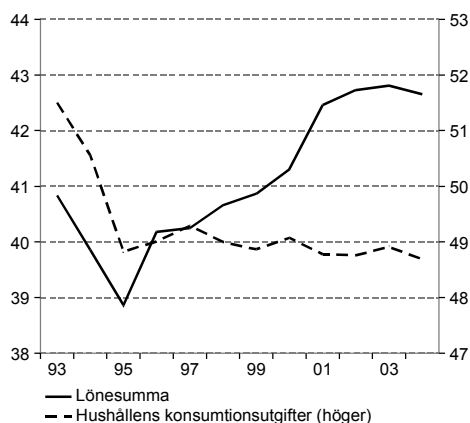
Källa: Konjunkturinstitutet.

Skattekvoten höjs genom kommunala skattehöjningar

Kommunalskatten beräknas nästa år höjas med 67 öre i genomsnitt, vilket ger ett tillskott till kommunsektorn på ca 9 miljarder kronor, motsvarande 0,4 procent av BNP.

Kommunernas skatteunderlag bedöms öka med så mycket som 5,7 procent nästa år, trots en relativt svag utveckling av lönesumman. Huvudförklaringen är omläggningen av pensionssystemet som bland annat innebär att pensionerna blir beskattningsbara i högre grad än tidigare. Sammantaget ökar kommunalskatterna med motsvarande 0,7 procent av BNP nästa år (se tabell 29).

För 2004 prognostiseras en höjning av kommunalskatten med 20 öre beroende på ökande utgifter bl.a. genom höga kommunala löneökningar i kombination med vikande in-

Diagram 129 Viktiga skattebaser
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

komster. Kommunernas bidrag till skattekvoten ökar något även detta år trots att lönesumman utvecklas svagare än BNP, se diagram 129.

Tabell 29 Skatter och avgifter, periodiserade till inkomstår
Procent av BNP

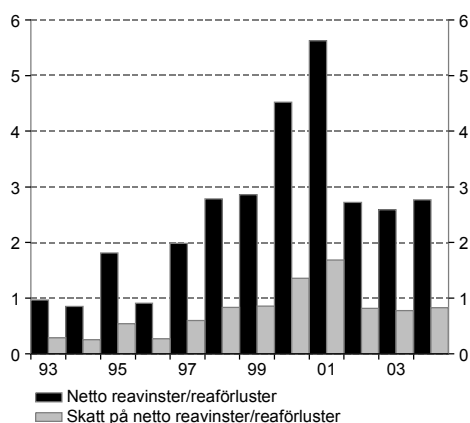
	2000	2001	2002	2003	2004
Skattekvot enligt NR	52,4	54,1	51,8	52,4	52,3
Periodisering ¹	1,0	-2,3	-0,4	0,1	0,0
Periodiserad skattekvot	53,3	51,9	51,4	52,4	52,3
varav Hushållens skatter och avgifter	21,5	20,2	19,6	20,5	20,6
Företagens direkta skatter	3,7	2,8	2,6	2,6	2,6
Arbetsgivaravgifter	13,9	14,7	14,8	14,9	14,8
Mervärdesskatt	9,0	9,0	9,0	9,1	9,1
Fastighetsskatt	1,1	0,9	1,0	1,0	0,9
Energiskatter	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5
Alkohol- och tobaksskatt	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Övriga indirekta skatter	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
varav till kommunerna	15,3	15,9	16,3	17,0	17,1
till ålderspensionssystemet	5,6	6,0	6,0	6,0	6,0
till staten	31,8	29,3	28,8	29,1	29,0
till EU	0,6	0,6	0,3	0,4	0,3

¹ Hushållens och företagens skatter i tabellen redovisas på inkomstår.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Som nämnts ovan inräknas numera moms på offentlig konsumtion och investeringar i skatteinkomster och BNP, vilket ökar skattekvoten med drygt en procentenhet. Det balanseras dock av andra BNP-revideringar och den faktiska skattekvoten är därför oförändrad i nationalräkenskapernas utfall för 2001.

Jämfört med augustiprognosen är skatteinkomsterna nedreviderade i år då skatten på reavinsterna och övriga kapital-skatter blev något lägre än väntat. Taxeringsutfallet för inkomståret 2001 visade att nettot av reavinsterna och förluster halverades mellan 2000 och 2001, vilket reducerar skatterna med 20 miljarder kronor, motsvarande ca 1 procent av BNP. Fallet i reavinstskatten minskar skatteinkomsterna i nationalräkenskaperna i år (se diagram 130). Om skatterna istället periodiseras efter inkomstår²⁷ så kommer minskningen redan 2001 (se tabell 29).

Diagram 130 Hushållens reavinsterna och skatter
Procent av BNP

Anm. Reavinsterna redovisas på det år de debiteras för skatt, dvs. året efter de realiserats.
Källa: Konjunkturinstitutet.

²⁷ Se "Konjunkturläget" augusti 2002, sidan 73, för en diskussion av olika sätt att definiera skattekvoten.

Hushållens skatter

Fram till i år faller hushållens skatter till följd av skattesänkningar, bland annat i form av kompensation för den allmänna pensionsavgiften.

Tabell 30 visar förändringen i hushållens skatter periodiserade till inkomstår. Förändringen är uppdelad i vad som kan förklaras av ekonomin och en resterande politikberoende förändring. Därvid framkommer att kapitalskatten sjönk i fjol som en följd av låga realisationsvinster. Skatten minskar såväl i fjol som i år bland annat genom kompensationen för den allmänna pensionsavgiften, medan kommunalskatten höjs 2003 och 2004.

Tabell 30 Hushållens direkta skatt och allmän pensionsavgift

Årlig förändring, miljarder kronor, löpande priser

	2001	2002	2003	2004
Skatt enligt NR	19	-28	33	25
Periodisering och justering ¹	-33	24	-5	-1
Periodiserad skatt	-14	-4	29	24
Ekonomiberoende förändring	-2	17	22	21
Inkomstskatt	19	17	19	20
Kapitalskatt	-20	-2	0	0
Övriga skatter	0	2	3	2
Politikberoende förändring	-13	-20	7	3
Kommunal skattesats	2	0	9	3
Kompensation allmän pensionsavgift	-12	-13	0	0
Övrigt ²	-2	-7	-3	0

¹ Justering för effekterna av pensionsomläggningen 2003.

² Bland annat höjda fribelopp i förmögenhetsskatten, reduktion för fackföreningsavgift och "grön" skatteväxling.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Skatteändringar ökar marginal-effekten

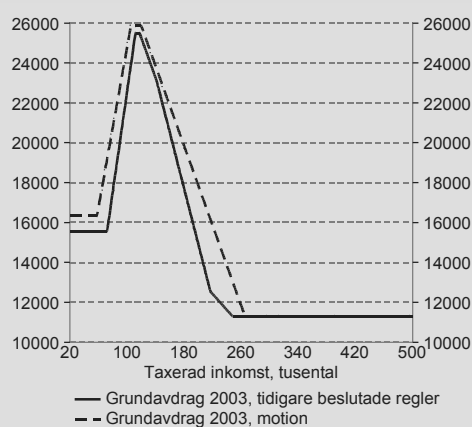
Margineffekterna i skattesystemet ökar nästa år. Detta som en följd av höjda kommunalskatter och utformningen av den s.k. gröna skatteväxlingen.

Kommunalskatterna beräknas öka med i genomsnitt 67 öre nästa år. Därmed ökar marginalskatten för arbetsinkomsten med 0,67 procentenheter.

Skatteväxlingen innebär att punktskatterna på koldioxid, el, avfall och naturgrus höjs med sammanlagt 3 miljarder kronor. Detta neutraliserar budgetmässigt genom att grundavdraget höjs så att inkomstskatterna minskar med samma belopp. Denna inkomstskattesänkning riktas till låg- och medelinkomsttagare. I budgetpropositionen för 2003 föreslogs en skatteväxling på 2,6 miljarder, men som en följd av förhandlingar mellan partierna s, v och mp, finns nu en gemensam motion från dessa partier där skatteväxlingen har ökat till 3 miljarder kronor.

Hur höjningen av grundavdraget påverkar margineffekten beror på hur höjningen utformas. En skattesänkning som riktas till låg- och medelinkomsttagare tenderar att höja margineffekterna. I diagram 131 visas grundavdraget för 2003 enligt tidigare beslutade regler samt enligt den gemensamma motionens regler.

Diagram 131 Grundavdrag 2003
Kronor

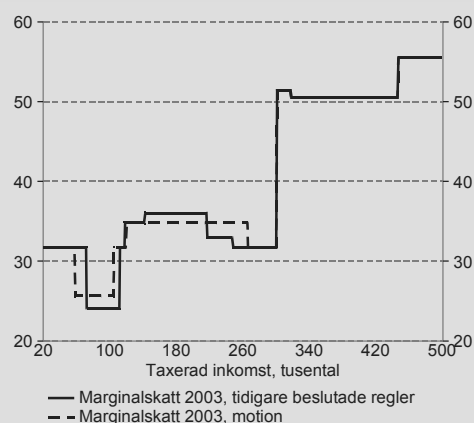

Källa: Konjunkturinstitutet.

I de inkomstskikt där grundavdraget ökar minskar skatten. Förändringen av margineffekten beror på hur lutningen av grundavdragskurvan förändras i respektive skikt. Som framgår av

diagram 132, minskar marginalskatten i vissa skikt medan den ökar i andra.

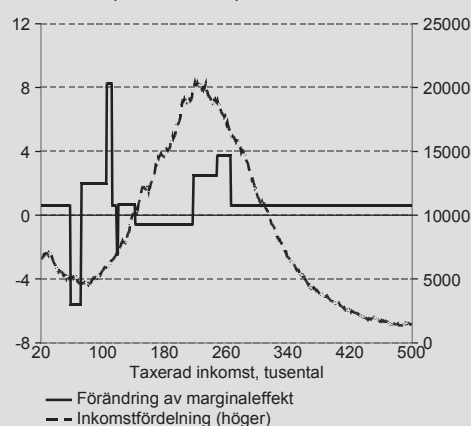
Diagram 132 Margineffekt 2003 vid 30,5
procents kommunalskatt
Procent

Källa: Konjunkturinstitutet.

I diagram 133 visas förändringen av margineffekten genom ändrat grundavdrag enligt motionen i kombination med kommunalskattehöjningen på 67 öre. Därtill visas fördelningen av taxerad inkomst

Diagram 133 Förändring av margineffekt
samt inkomstfördelning
Procent respektive antal personer

Källa: Konjunkturinstitutet.

Som framgår av diagrammet innebär förändringarna att margineffekten minskar i vissa inkomstintervall och ökar i andra. I det mellaninkomstskikt där det finns flest inkomsttagare dominerar ökningarna, bl.a. genom att margineffekten ökar med närmare 4 procentenheter vid en inkomst på ca 260 000 kronor.

Den genomsnittliga margineffekten redovisas i tabell 31. Genomsnittet är vägt med inkomst för att minska genomslaget för studenter m.fl. med mycket låg inkomst. I beräkningen ingår individer i åldern 20-64 år exklusive pensionärer. Som framgår av tabellen leder förändringen av grundavdraget till att den genomsnittliga margineffekten ökar med 0,3 procentenheter medan kommunalskattehöjningen bidrar med 0,7 procentenheter.

Tabell 31 Genomsnittlig margineffekt

Personer 20-64 år, exklusive pensionärer, vägt med inkomst.

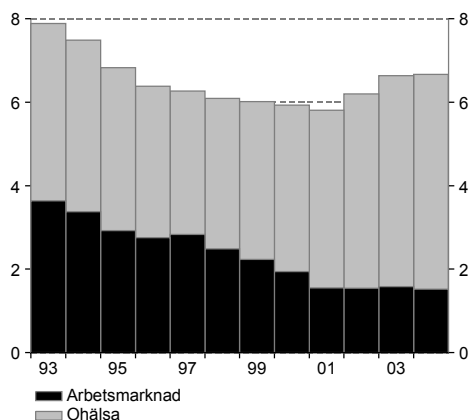
Tidigare beslutade regler för 2003	41,1
Nytt grundavdrag	0,3
Höjd kommunalskatt	0,7
Höjda punktskatter	0,2
Summa, ny margineffekt	42,3

Källa: Konjunkturinstitutet

Förutom dessa två effekter höjs punktskatterna. Även denna skattehöjning innebär att en förhållandevis mindre volym varor och tjänster kan finansieras genom en extra timmes arbete. Om två av de tre miljarderna bärs av löntagarna, och dessa relateras till deras andel av den privata konsumtionen på ca 1 000 miljarder, motsvarar detta en ytterligare höjning av margineffekten med ca 0,2 procentenheter.

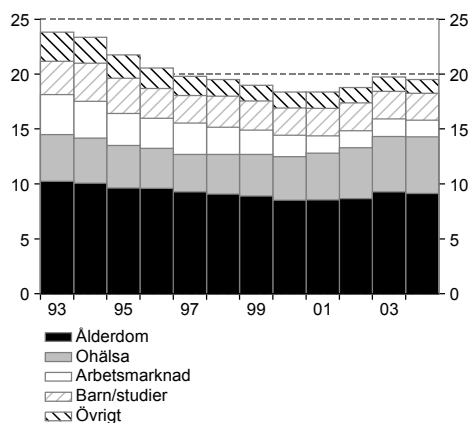
Sammantaget leder således de tre diskuterade förändringarna till att den genomsnittliga margineffekten för arbetsinkomsten ökar med ca 1,2 procentenheter 2003. Den prognostiserade höjningen av kommunalskatten 2004 medför en fortsatt ökning av margineffekten.

Diagram 134 Ohälsa- och arbetsmarknadsrelaterade transfereringar
Procent av BNP

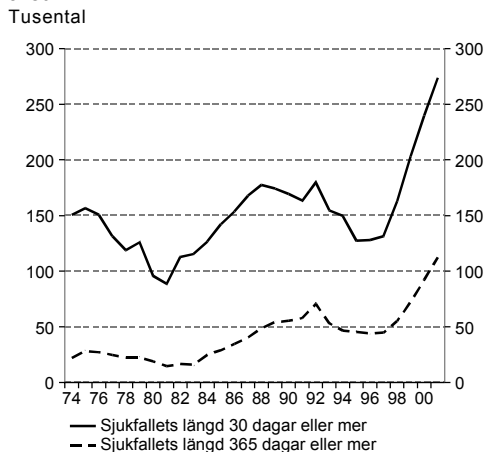
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 135 Transfereringar till hushållen
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 136 Antal sjukskrivna vid slutet av året
Tusental

Källa: Riksförsäkringsverket.

Transfereringarna till hushållen fortsätter att öka

De arbetsmarknadsrelaterade transfereringarna har fallit tillbaka sedan recessionen i början av 1990-talet (se diagram 134). Sedan 1997 har dock de ohälsorelaterade transfereringarna ökat mot bakgrund av de snabbt stigande sjukskrivningarna (se diagram 138 och 139) och förtida pensionsavgångarna. De arbetsmarknadsrelaterade transfereringarna har nu planat ut, men transfereringarna för ohälsa fortsätter att öka. Trenden med minskande transfereringar till hushållen under 1990-talet är därför bruten och transfereringarna stiger 2002–2004 (se tabell 32 och diagram 135).

Tabell 32 Offentliga transfereringar till hushållen

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
Transfereringar till hushållen	403	415	438	475	492
<i>Andel av BNP</i>	18,4	18,4	18,8	19,7	19,5
Ålderdom	187	194	202	224	231
Arbetsmarknad	43	35	36	38	39
Ohälsa	87	96	108	122	130
Barn/studier	55	57	59	61	62
Övrigt	32	33	33	31	31

Anm. Ålderdom = ålderspensioner, avtalade pensioner samt bostadstöd till pensionärer. Arbetsmarknad = ersättning för arbetslöshet och arbetsmarknadsutbildning samt lönegaranti. Ohälsa = sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna, förtidspension och assistansersättning. Barn/studier = barnbidrag, föräldraförsäkring, underhållsstöd samt studiebidrag.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Sjukskrivningarna bedöms fortsätta att stiga, men långsammare än tidigare. Ökningstakten för korta och långa sjukskrivningar har avtagit, mest har den sjunkit för de korta sjukskrivningarna. Mot den bakgrunden bedöms att ökningstakten av antalet sjukdagar halveras nästa år och endast ökar med den demografiska utvecklingen 2004 (se diagram 136 och 137).

Ökningstakten för förtidspensionerna kommer dock att vara fortsatt hög eftersom det nu finns stora stockar av långtidssjukskrivna. Dessa långa sjukfall blir efter försäkringskassans utredning ofta omvandlade till förtidspension. I år ökade t.ex. antalet förtidspensioner med 24 000 personer.

Den sammantagna effekten av avtagande ökningstakt för sjukskrivningar och stigande ökningstakt för förtidspensioner leder till fortsatt stigande ohälsotal (se diagram 138).

Den 1 januari 2003 kommer förtidspension att ersättas med sjuk- och aktivitetsersättning. Sjukersättning gäller för personer mellan 30 och 64 år och kan vara tidsbegränsad. Förtidspension för personer mellan 19 och 29 år kommer att benämnas aktivitetsersättning. Den är alltid tidsbegränsad.

Regeringen har som mål att halvera sjukskrivningarna till 2008. Föreslagna åtgärder kommer att beaktas i prognosen när de föreligger som lagförslag eller liknande.

Pensionärerna gynnas

Inkomstindex för 2003 fastställdes under hösten. Det bestämmer hur ålderspensioner räknas upp nästa år genom så kallad följsamhetsindexering. Uppräkningen tar hänsyn till såväl inkomstutvecklingen för de yrkesverksamma som prisutvecklingen.

Pensioner som räknas upp med följsamhetsindex ökar med 7,0 procent mellan 2001 och 2003 (se tabell 33). Utan reformeringen av pensionssystemet hade pensionerna i stället räknats upp med 4,5 procent. Den nya uppräkningsmetoden har således hittills resulterat i en extra ökning av dessa pensioner med 2,5 procent.

Tabell 33 Inkomstindex

Procentuell förändring respektive nivå

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomst ¹	5,0	4,7	3,4	3,8	4,2
KPI juni	1,0	2,7	1,8	2,0	1,8
Prisbasbelopp	36 600	36 900	37 900	38 600	39 400
Inkomstindex	101,73	103,20	106,16	111,79	115,72
Följsamhetsindex			3,3	3,6	1,9

¹ Genomsnittlig inkomst för alla personer 16–64 år med pensionsgrundande inkomst eller förtidspension.

Anm: Fet stil markerar fastställda värden.

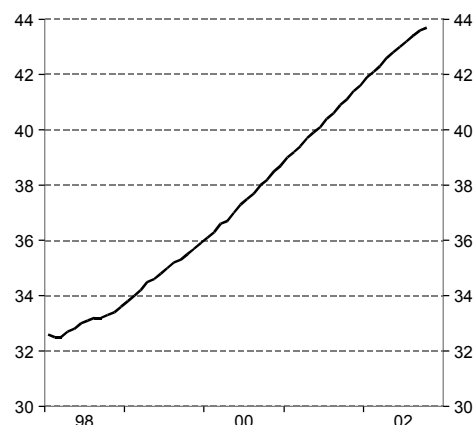
Källa: Konjunkturinstitutet.

Som ett led i pensionsreformen försvinner nästa år det särskilda grundavdraget för pensionärer och pensionerna blir därmed beskattningsbara i högre grad än tidigare. Pensionärerna kompenseras genom högre bruttopensioner.

Sammantaget beräknas dessa två komponenter i pensionsreformen innebära att de offentliga finanserna belastas med ca 3,3 miljarder kronor mer nästa år, jämfört med om reglerna varit oförändrade. För pensionärerna innebär detta en ökning av inkomsten efter skatt med i genomsnitt ca 3,0 procent.

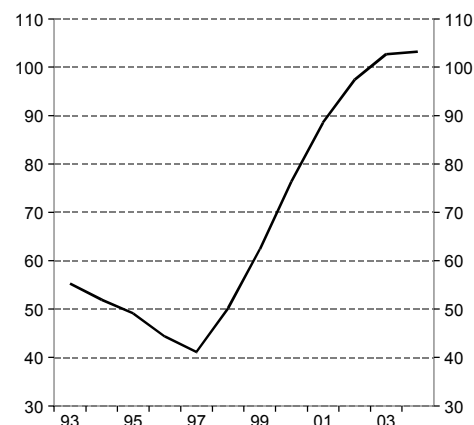
I kombination med att det generella grundavdraget höjs nästa år får alla ålderspensionärer med oförändrad kommunalskatt en ökning av pensionen efter skatt med minst 3,6 procent enligt Riksförsäkringsverket, medan den genomsnittliga ökningen är betydligt högre. För de som inte har någon ATP blir ökningen mellan 6,7 och 13,3 procent, beroende på kommunalskatt. Vid genomsnittlig och oförändrad kommunalskatt ökar pensionen efter skatt med 10 pro-

Diagram 137 Ohälsotal
Antal dagar per försäkrad person

Anm. Av försäkringskassan ersatta dagar med sjuk-, arbetsskade-, rehabiliteringspenning, förtidspension och sjukbidrag.
Källa: Riksförsäkringsverket.

Diagram 138 Av försäkringskassan ersatta sjukpenningdagar
Miljoner

Anm. Deltidsdagar är omräknade till heltid.
Källor: Riksförsäkringsverket och Konjunkturinstitutet.

cent. Vid maximal ATP-poäng ökar pensionen efter skatt med mellan 4,3 och 4,6 procent.

Offentliga sektorns överskott återfinns i ålderspensionssystemet

Ålderspensionssystemet består av AP-fonderna, som är ett fördelningssystem med en buffertfond och premiepensionssystemet. Båda är avgiftsfinansierade. Till systemet betalar de försäkrade, deras arbetsgivare och staten pensionsavgifter motsvarande 18,5 procent av pensionsunderlaget.

Det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet har reviderats ner både i år och för 2003 och 2004 beroende på en svagare utveckling av lönesumman samt lägre kapitalavkastning. Pensionsutgifterna har ökat på grund av ett högre inkomstindex för 2003 än i tidigare prognoser. Det finansiella sparandet bedöms dock fortfarande överstiga två procent från och med 2003. Sparandet överstiger därmed det målsatta offentliga sparandet på två procent. Tillsammans med balanskravet för kommunerna innebär detta att staten normalt sett kommer att uppvisa underskott och att det offentliga sparandet används helt till att bygga upp pensionsfonder för kommande utbetalningar.

Tabell 34 Ålderspensionssystemets finansiella sparande
Miljarder kronor, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	233	197	198	211	223
Skatter och avgifter	144	158	159	165	176
Kapitalavkastning	33	21	20	22	25
Premiepensionsmedel	56	18	19	22	23
Utgifter	188	301	155	158	166
Pensioner	139	144	152	155	162
Övrigt	50	158	3	3	3
Finansiellt sparande	45	-104	43	53	57
<i>Procent av BNP</i>	<i>2,0</i>	<i>-4,6</i>	<i>1,8</i>	<i>2,2</i>	<i>2,3</i>
Därav AP-fonderna	-11	-122	24	31	34
PPM	56	18	19	22	23

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Statens utgiftstak överskrids vid oförändrade regler

Statens utgiftstak omfattar statens och ålderspensionssystemets samtliga utgifter förutom räntor. I år beräknas utgifterna överensstämma med utgiftstaket. Jämfört med augustiprognosen har årets takbegränsade utgifter nedjusterats med 5 miljarder trots att jordbrukarnas arealbidrag betalas ut i år i stället för 2003. Nedjusteringen beror bland annat på att EU-avgiften och utgifterna i arbetslöshetsförsäkringen blev lägre än prognostiserat. Därtill innebär nationalräken-

skapernas reviderade utfall en lägre nivå på den statliga konsumtionen.

För 2003 bedöms utgifterna överskrida utgiftstaket med 13 miljarder kronor om inga ytterligare åtgärder vidtas, vilket är 7 miljarder lägre än augustiprognosen. Nedjusteringen beror bland annat på ovan nämnda tidigareläggning av jordbrukarnas arealbidrag. Dessutom har de statliga myndigheternas pris- och lönekomensation begränsats just för att minska risken för att utgiftstaket överskrids. Under 2004 beräknas de takbegränsade utgifterna överskrida utgiftstaket med 8 miljarder kronor om inga ytterligare åtgärder vidtas (se tabell 35 och diagram 139).

Tabell 35 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2001	2002	2003	2004
Summa takbegränsade utgifter	786	812	832	861
Utgiftstak för staten	791	812	819	853
Budgeteringsmarginal	5	0	-13	-8
Offentligt finansiellt sparande efter besparingar	102	29	27	32
Procent av BNP	4,5	1,3	1,1	1,3

Källa: Konjunkturinstitutet.

Statens finanser försämras

Statens finansiella sparande blir negativt i år och försämras ytterligare därefter (se tabell 36). Inkomsterna var tillfälligt höga 2001 till följd av överföringar från AP-fonden. I år minskar inkomsterna även till följd av den skattesänkning som är en kompensation för den allmänna pensionsavgiften. Därefter är inkomsterna stabila som andel av BNP (se diagram 140). Utgifterna ökar som andel av BNP främst genom ökade transfereringar till hushållen (se diagram 141).

Tabell 36 Statens finansiella sparande

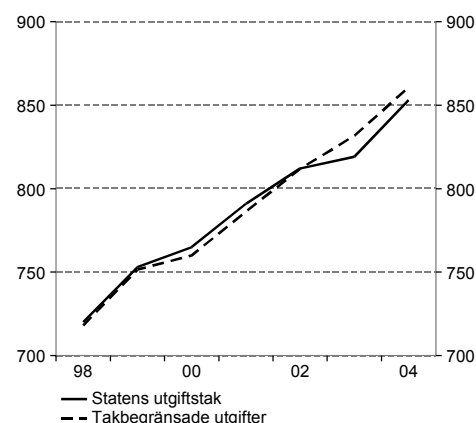
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Statens finansiella sparande	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	789	932	736	756	795
Procent av BNP	35,9	41,2	31,6	31,4	31,5
Skatter och avgifter	30,8	31,6	28,9	28,9	29,0
Övrigt	5,1	9,6	2,7	2,5	2,5
Utgifter	765	720	745	792	821
Procent av BNP	34,8	31,9	32,0	32,9	32,5
Transfereringar till hushåll	10,9	10,8	11,1	12,2	12,0
Konsumtionsutgifter	8,0	7,8	7,9	7,8	7,7
Ränteutgifter	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Övrigt	15,6	13,0	12,7	12,6	12,5
Finansiellt sparande	24	211	-9	-37	-26
Procent av BNP	1,1	9,4	-0,4	-1,5	-1,0

Källor: Konjunkturinstitutet och Statistiska centralbyrån.

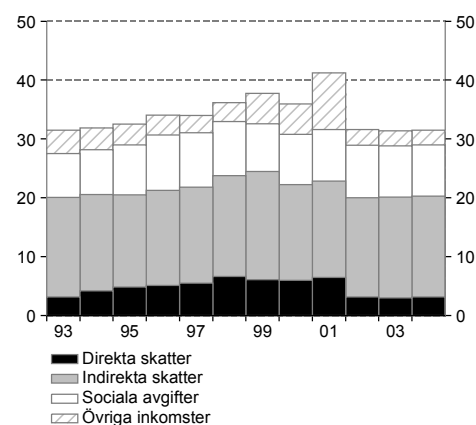
Diagram 139 Takbegränsade utgifter, utgiftstak

Miljarder kronor, löpande priser

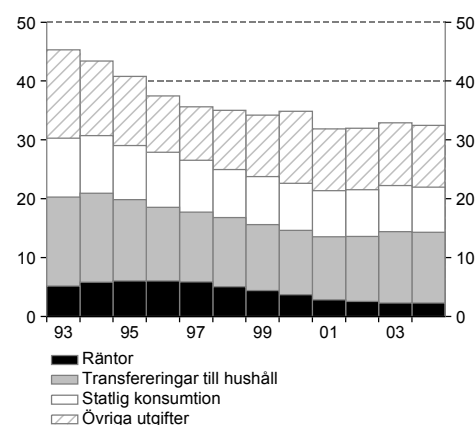
Källor: Statistiska centralbyrån, Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Diagram 140 Statens inkomster Procent av BNP

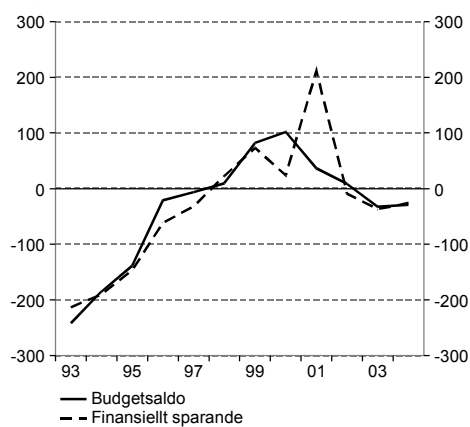
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 141 Statens utgifter Procent av BNP

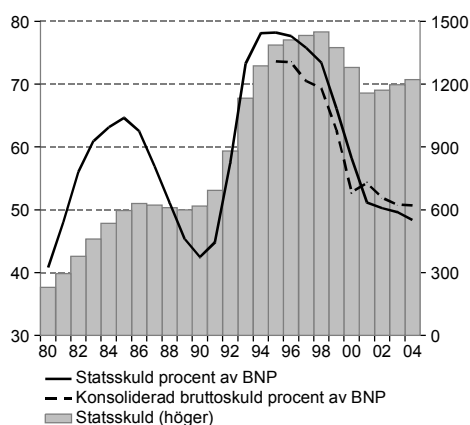
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 142 Statens budgetsaldo och finansiellt sparande, staten
Miljarder kronor

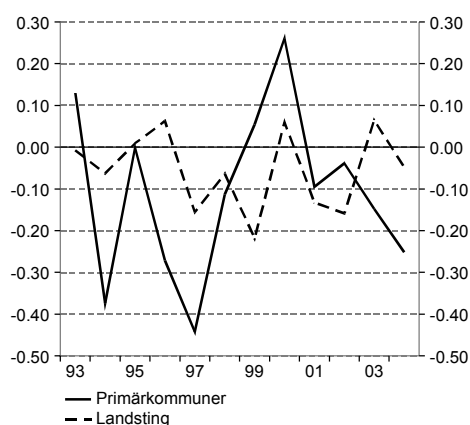
Källor: Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 143 Offentlig skuldsättning
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 144 Kommunernas finansiella sparande
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Statens budgetsaldo beräknas däremot bli positivt i år på grund av Riksbankens inleverans på 20 miljarder (se tabell 37 och diagram 142). Beräkningen av statens budgetsaldo och därmed lånebehovet utgår från prognosen för statens finansiella sparande, som justeras med olika poster. För 2003 och 2004 antas inkomster från försäljning av statliga bolag på 10 miljarder per år. Budgetunderskottet beräknas uppgå till ca 30 miljarder per år.

Förra året minskade statskulden med 122 miljarder kronor till följd av ett positivt budgetsaldo samt överföringar från Riksbanken och AP-fonden (se diagram 143). I år ökar skulden trots ett positivt budgetsaldo och trots att en starkare krona reducerar statskulden. Förklaringen är att vissa myndigheter omvandlar sina kontofordringar på Riksgäldkontoret till statsobligationer. Transaktionen har inga kassamässiga effekter och påverkar därför inte budgetsaldot.

Under 2003 och 2004 ökar statskulden på grund av de uppkomna budgetunderskotten. Den fortsatta förstärkningen av kronan motverkar ökningen och som andel av BNP fortsätter statskulden att falla. Den konsoliderade bruttoskulden ökade förra året som en följd av AP-fondens minskade innehav av statspapper, men bedöms återigen falla som andel av BNP. Denna skuldandel är hela tiden väsentligt lägre än den övre gräns på 60 procent som utgör ett kriterium för deltagande i den europeiska valutaunionen.

Tabell 37 Sparande och budgetsaldo i staten

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004
Finansiellt sparande	24	211	-9	-37	-26
Procent av BNP	1,1	9,4	-0,4	-1,5	-1,0
Justeringsposter					
Inleverans från Riksbanken			20		
Försäljning av aktiebolag	75	0	0	10	10
Överföring från AP-fonden		-109	9	13	4
Utlåning, återbetalning, netto	-16	-20	-8	-15	-16
Kurs- och valutaförluster	-9	-17	-8	-6	-1
Periodiseringar, övrigt	22	-20	4	3	0
Budgetsaldo	102	39	8	-33	-29
Inleverans från Riksbanken		20			
Överföring från AP-fonden		69			
Övrig värdeförändring	-7	-8	-22	8	4
Statsskuld	1 279	1 157	1 170	1 196	1 221
Procent av BNP	58,2	51,2	50,2	49,7	48,4
Konsoliderad bruttoskuld	1 159	1 226	1 210	1 225	1 280
Procent av BNP	52,8	54,3	51,9	50,9	50,7

Källor: Statistiska centralbyrån, Riksgäldskontoret. och Konjunkturinstitutet.

Primärkommunerna höjer skatten 2003 och 2004

Bilden av primärkommunernas ekonomi har förändrats genom ny statistik från SCB. Det finansiella sparandet har reviderats ner med 7 miljarder kronor 2001, ett nivåskift som kvarstår de kommande åren. Primärkommunernas finansiella sparande blir negativt under hela prognosperioden (se tabell 38 och diagram 144).

I Konjunkturinstitutets senaste kommunbarometer uppger ungefär 40 procent av primärkommunerna att de inte kommer att uppfylla balanskravet i år. Det kan jämföras med kommunbarometern i februari i år, då 12 procent uppger att de inte skulle uppnå balans. Konjunkturinstitutets beräkningar tyder dock på att det bokföringsmässiga resultatet, som balanskravet avser, kommer att bli positivt i år och med hjälp av skatthöjningar även under de kommande två åren, dvs. primärkommunerna som aggregat uppfyller balanskravet.

Tabell 38 Primärkommunernas finanser

Miljarder kronor, löpande priser och procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	335	350	374	391	404
Procent av BNP	15,2	15,5	16,1	16,2	16,0
Utgifter	329	352	375	394	411
Procent av BNP	15,0	15,6	16,1	16,4	16,3
Finansiellt sparande	6	-2	-1	-4	-6
Procent av BNP	0,3	-0,1	0,0	-0,1	-0,3

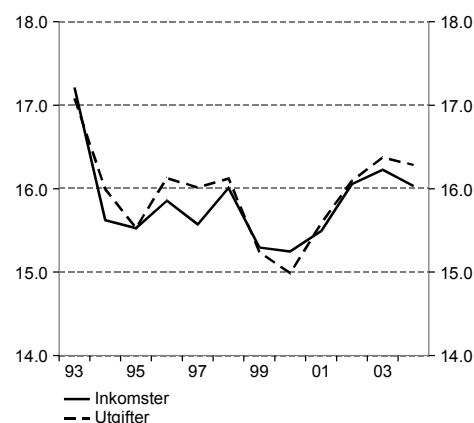
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Inkomsterna i primärkommunerna ökar starkt i år på grund av ökade skatteinkomster och ökade statsbidrag (se diagram 145 och 146).

Den stora ökningen av skatteinkomsterna i år beror på en relativt hög slutreglering av skatteinkomster för tidigare år. Kompensationen för införandet av maxtaxa i barn- och äldreomsorg samt det tillfälliga sysselsättningsstödet ökar statsbidragen med omkring 7 miljarder kronor (se diagram 147). Nästa år höjer primärkommunerna skatten med i genomsnitt 19 öre, vilket ökar skatteinkomsterna med ca 2,5 miljarder kronor. Dessutom får kommunerna behålla den statliga grundskatt, eller "200-kronan", som alla inkomststigare betalar även detta år.

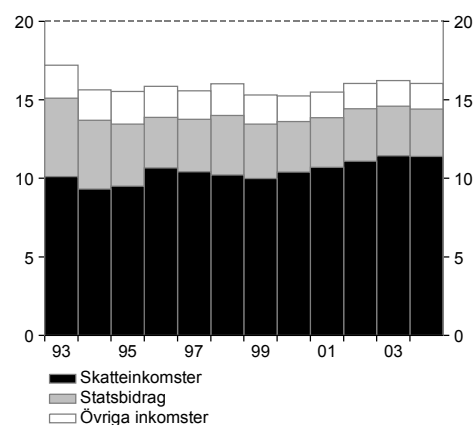
Det tillfälliga sysselsättningsstödet har förlängts till 2003, och motsvarar 1,5 miljarder kronor. En kompensation på 1,2 miljarder kronor utgår för införandet av en avgiftsfri allmän förskola. Statsbidragen beräknas trots detta minska nästa år till följd av andra regeländringar. Det kommunala skatteunderlaget ökar genom att det särskilda grundavdraget för pensionärer försvinner, vilket dock motverkas av att det allmänna grundavdraget höjs som en del av den "gröna"

Diagram 145 Primärkommunernas inkomster och utgifter
Procent av BNP

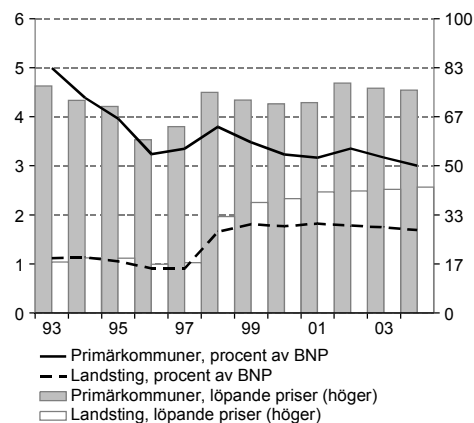
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 146 Primärkommunernas inkomster
Procent av BNP

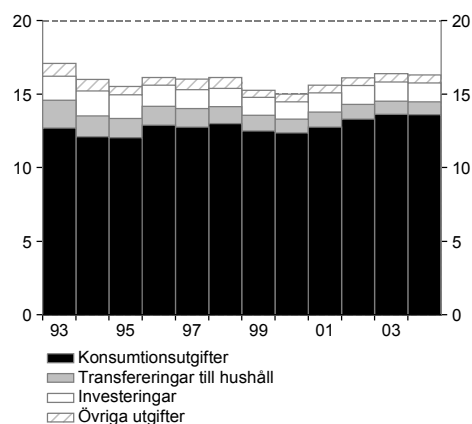
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 147 Statsbidrag till kommuner
Miljarder kronor, löpande priser, respektive procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 148 Primärkommunernas utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

skatteväxlingen. Ett äldreomsorgsstöd införs, vilket minskar primärkommunernas utbetalningar av socialbidrag med drygt 1 miljard kronor. Dessa regeländringar neutraliseras genom en motsvarande sänkning av statsbidraget.

I prognosen för inkomstskatterna 2004 ingår en genomsnittlig skatthöjning med 20 öre, vilket ökar skatteinkomsterna med 2,7 miljarder kronor. Detta är den summa som krävs för att primärkommunerna även detta år ska uppfylla balanskravet. Vid frånvaro av tillkommande riksdagsbeslut bortfaller såväl "200-kronan" som det tillfälliga sysselsättningsstödet år 2004, vilket reducerar primärkommunernas inkomster med ca 2,5 miljarder kronor. Om dessa stöd förlängs till att gälla även 2004 kan detta ersätta den här prognostiserade skatthöjningen. Utgifterna väntas öka något snabbare än inkomsterna 2003 och 2004. Det beror på en fortsatt expansiv konsumtion som dock dämpas något mot slutet av perioden på grund av försämrade finanser (se diagram 145 och 148).

Den starka konsumtionsutvecklingen beror främst på att primärkommunernas ökar antalet anställda för att möta nuvarande och framtida krav. Detta stöds också av det tillfälliga sysselsättningsbidraget. Enligt Konjunkturinstitutets senaste kommunbarometer är bristen på personal stor, speciellt inom barn- och äldreomsorgen, där 60 procent av kommunerna uppger att det finns en brist och 95 procent att bristen kommer att öka eller vara oförändrad de kommande 6 månaderna.

Maxtaxan i barn- och äldreomsorg väntas öka efterfrågan på kommunal verksamhet. Från 1 januari 2003 införs dessutom en avgiftsfri allmän förskola om minst 525 timmar per år för fyra- och femåringar. En motverkande effekt är nedtrappningen av det s.k. kunskapslyftet, som i höst har minskat med ca 40 000 platser, vilket motsvarar drygt 1 miljard kronor. Höga löneökningar bidrar också till utgiftsökningen (se även avsnittet stark löneutveckling i primärkommunerna). Investeringarna bedöms öka under perioden. Det är främst investeringar inom bygg och anläggning, till följd av utbyggnad av kommunal infrastruktur.

Landstingsskatten höjs med 48 öre

Landstingens finansiella sparande beräknas bli negativt i år, positivt 2003 och återigen negativt 2004 (se tabell 39 och diagram 144). Det positiva sparandet 2003 beror på att utdebiteringen ökar med i genomsnitt 48 öre, vilket motsvarar 6,5 miljarder kronor i ökade skatteinkomster.

Tabell 39 Landstingens finanser

Miljarder kronor, löpande priser och procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004
Inkomster	160	169	178	193	199
Procent av BNP	7,3	7,5	7,7	8,0	7,9
Utgifter	159	172	182	191	200
Procent av BNP	7,2	7,6	7,8	7,9	7,9
Finansiellt sparande	1	-3	-4	2	-1
Procent av BNP	0,1	-0,1	-0,2	0,1	0,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

I Konjunkturinstitutets senaste kommunbarometer uppger 70 procent av landstingen att de inte kommer att nå budgetbalans i år. Det är ungefär dubbelt så många som i februari-barometern. Enligt Konjunkturinstitutets beräkningar uppfyller den aggregerade landstingssektorn inte balanskravet i år. Nästa år bedöms dock landstingen få ett marginellt överskott i resultaträkningen för första gången sedan 1996.

Landstingen väntas dock återigen uppvisa underskott 2004.

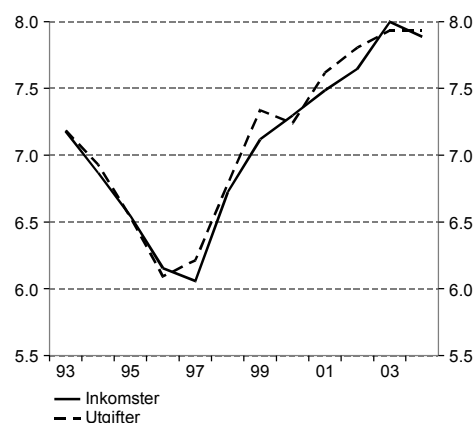
Landstingens inkomster ökar i god takt i år. Nästa år ökar inkomsterna ännu mer till följd av skattehöjningen medan inkomsterna ökar långsammare än BNP 2004 (se diagram 149 och 150).

Skatteinkomsterna ökar förhållandevis mycket i år. Det beror på en relativt hög slutreglering av skatteinkomsterna för tidigare år. Den nationella handlingsplanen, en plan för vård och omsorg, bidrag för ökad tillgänglighet i vården samt det tillfälliga sysselsättningsstödet ökar i år statsbidragen med 2,8 miljarder kronor. Som andel av BNP minskar dock statsbidragen under alla prognosår (se diagram 147).

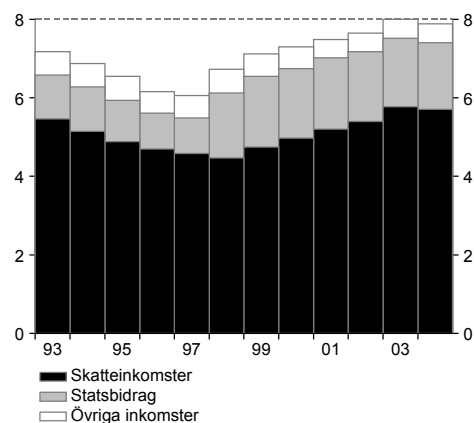
Skatteinkomsterna ökar snabbt nästa år genom den höjda utdebiteringen samt genom regeländringar som ökar det ökat kommunala skatteunderlaget. Dessa regeländringar påverkar dock inte landstingens inkomster då dessa neutraliseras med minskade statsbidrag. De statliga bidragen ökar dock beroende på att bidraget till den nationella handlingsplanen höjs med 2 miljarder kronor 2003.

Utvecklingen av skatteinkomsterna förväntas bli lugnare 2004. Vid frånvaro av tillkommande riksdagsbeslut bortfaller såväl "200-kronan" som det tillfälliga sysselsättningsstödet 2004, vilket reducerar landstingens inkomster med ca 1 miljard kronor. Statsbidragen beräknas ändå bli oförändrade, på grund av att nivån på bidraget för den nationella handlingsplanen ökar med 1 miljard kronor. Landstingens utgifter fortsätter att öka de närmaste åren. De ökande inkomsterna förväntas till stor del utnyttjas till ökad konsumtion och ökade investeringar (se diagram 149 och 151).

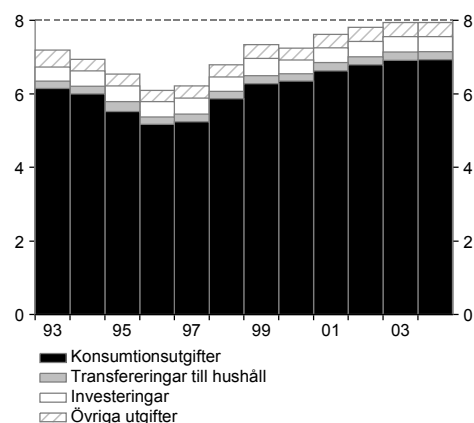
Enligt de preliminära nationalräkenskaperna ökade landstingens konsumtionsvolym med 2,5 procent de tre första kvartalen i år jämfört med motsvarande period förra året. Antalet anställda och antalet arbetade timmar minskade

Diagram 149 Landstingens inkomster och utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 150 Landstingens inkomster
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 151 Landstingens utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

dock, vilket beror på huvudmannaskapsförändringen av vårdhögskolorna samt bolagisering av Norrtäljesjukhus och Södersjukhuset. Den underliggande trenden är dock en ökande sysselsättning i landstingen.

Den 1 mars 2003 återgår Helsingborgs lasarett och Ängelholms sjukhus från aktiebolag till offentlig förvaltning, vilket bidrar till att sysselsättningen i landstingen ökar 2003.

Höga pris- och löneökningstakter bidrar till en snabb kostnadsutveckling kommande år. Läkemedelspriserna förväntas dock sjunka som en följd av den skärpning av lagen om läkemedelsförmånen som genomfördes 1 oktober 2002. Förändringen innebär i praktiken att apoteken alltid ska lämna ut den billigaste varianten av läkemedel på recept som ingår i högkostnadsskyddet. Landstingens besparing beräknas uppgå till ca 200 miljoner kronor per år.

Prognosjämförelse

I detta avsnitt jämförs den nuvarande prognosen med den som publicerades i Konjunkturinstitutets augustirapport. Denna typ av jämförelse är sedan mars 1997 ett permanent inslag i Konjunkturläget. Vid varje prognostillfälle görs på detta sätt en analys av hur prognoserna förändrats sedan föregående prognostillfälle.

Världsmarknadstillväxten bedöms nästa år utvecklas något sämre än i augustiprognosen. Efter några kvartal med god tillväxt har tecknen på en avmattning i den amerikanska ekonomin blivit allt tydligare under sommaren och hösten. Även i Europa har utsikterna på kort sikt försämrats, vilket bl.a. återspeglas i att hushållens och företagens framtidsförväntningar blivit mindre positiva än under vintern och våren. Inte minst i Tyskland och Frankrike förutses en svag utveckling. Det väntas därmed dröja ytterligare några kvartal innan återhämtningen får någon mer påtaglig styrka. Sammantaget talar den nya informationen för en svagare och mer utdragen uppgång av det internationella konjunkturen än vad som förutsågs i augusti (se tabell 1).

Tabell 1 Konjunkturinstitutets nuvarande prognos för 2002–2004 jämfört med bedömningen i Konjunkturläget i augusti.

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2002		2003		2004	
	Dec.-02	Diff.	Dec.-02	Diff.	Dec.-02	Diff.
USA	2,4	0,1	2,5	-0,5	3,3	-0,4
Japan	-0,1	0,1	0,9	-0,1	1,2	-0,2
Euroområdet	0,8	-0,3	1,7	-0,9	2,6	-0,1
Tyskland	0,3	-0,4	1,3	-1,1	2,2	-0,2
Frankrike	1,0	-0,3	1,7	-1,1	2,7	-0,1
Storbritannien	1,5	-0,3	2,5	-0,3	2,8	0,1
OECD	1,7	0,0	2,2	-0,6	2,9	-0,2

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i augusti 2002. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

BNP-tillväxten i Sverige bedöms på kort sikt bli betydligt svagare än vad som förväntades i augusti. Bakgrunden till nedrevideringen för 2002–2003 är framför allt att tillväxttakten för hushållens konsumtionsutgifter och de fasta bruttoinvesteringar nu väntas bli väsentligt lägre än enligt augustiprognosen.

Hushållens konsumtion har skrivits ned för både 2002 och 2003 men reviderats upp marginellt för 2004. Nedrevideringen har framför allt sitt ursprung i den nya bild av konsumtionsförloppet under den senaste tiden som ges i de reviderade nationalräkenskaperna. Tillväxten för första

halvåret jämfört med motsvarande period i fjol har där reviderats ner från 0,9 till 0,3 procent.²⁸

Tabell 2 Konjunkturinstitutets nuvarande prognos för 2002–2004 jämfört med augustiprognosen.

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2002		2003		2004	
	Dec.-02	Diff.	Dec.-02	Diff.	Dec.-02	Diff.
TCW-index ¹	131,0	-3,2	128,3	-1,5	125,6	0,2
Reporänta ¹ , procent	3,75	-0,50	3,75	-0,75	4,00	-0,75
Statsobligationer, 10 år ¹	5,0	-0,4	5,1	-0,4	5,4	-0,5
BNP	1,6	-0,3	1,8	-0,9	2,7	0,3
Hushållens konsumtion	1,2	-1,3	2,3	-0,5	2,6	0,2
Offentlig konsumtion	1,6	0,0	0,9	0,2	0,6	0,0
Fasta bruttoinvesteringar	-3,5	-0,8	1,5	-3,7	4,8	1,2
Lagerinvesteringar	-0,3	0,1	0,2	-0,2	0,2	0,1
Export	0,7	-1,8	3,1	-3,8	6,9	0,2
Import	-3,1	-3,3	3,9	-4,7	7,4	0,6
Sysselsättning, antal	0,1	0,0	-0,2	-0,3	0,2	-0,1
Öppen arbetslöshet ²	4,0	0,0	4,4	0,2	4,3	0,3
Kontantlön per timme	3,9	0,0	3,8	-0,3	3,8	-0,2
KPI, årsgenomsnitt	2,4	0,0	2,1	0,1	2,0	-0,2
UND1X, årsgenomsnitt	2,6	0,0	2,2	0,4	1,7	-0,1
Real disponibel inkomst	5,3	0,1	2,2	-0,4	1,8	-0,4
Industriproduktion	1,4	-1,2	2,3	-2,4	4,8	0,9
Bytesbalans ³	4,5	0,9	4,3	1,1	4,6	1,3
Statens budgetsaldo	8,0	-3,0	-33,0	1,0	-29,0	1,9
Offentligt finansiellt sparande ³	1,3	-0,4	0,6	-0,7	0,9	-0,6

¹December respektive år.

²I procent av arbetskraften.

³I procent av BNP.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i augusti 2002. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Även de senaste månadernas indikationer på att hushållens framtidsförväntningar blivit betydligt mindre optimistiska har bidragit till nedjusteringen, liksom att kommunalskattehöjningarna de närmaste åren förväntas bli högre och löneutvecklingen svagare än vad som förutsågs i augusti.

Liksom för hushållens konsumtion förutses en svagare utveckling 2002 och 2003 för de fasta bruttoinvesteringarna än i augustiprognosen. En uppjustering av de offentliga investeringarna till följd av ökade infrastruktursatsningar uppvägs mer än väl av nedjusterade investeringar i övriga delar av ekonomin. Statistik för årets tre första kvartal indikerar

²⁸ I snabbversionen av Nationalräkenskaperna som låg till grund för augustiprognosen uppgick konsumtionstillväxten första halvåret till 1,6 procent.

att den nedåtgående trenden i industriinvesteringarna är starkare än vad som tidigare prognostiserats. Svaren i SCB:s investeringsenkät från oktober tyder på att industrins investeringar, i motsats till vad som antogs i augusti, fortsätter att falla även nästa år. Nedrevideringen av tjänstesektorns investeringar beror bl.a. på att den tidigare prognostiserade utbyggnaden av det s.k. UMTS-nätet befunnits vara alltför optimistisk. Under andra halvåret 2003 väntas dock investeringskonjunkturen förbättras i takt med en allt starkare produktionstillväxt, och investeringsökningen uppjusteras därför för 2004.

Den långsammare återhämtningen av världskonjunkturen har bidragit till att exporttillväxten nedreviderats 2002 och 2003. För varuexporten bröts det första halvårets uppgång under sommaren, vilket inte förväntades i augusti. För tjänsteexporten har utfallen hittills i år överlag varit oväntat svaga. Eftersom även den inhemska efterfrågan utvecklas svagare justeras även importtillväxten ned påtagligt. Därmed blir effekterna på nettoexportens bidrag till BNP-tillväxten förhållandevis begränsade och innevarande år väntas utrikeshandelns bidrag till BNP t.o.m. bli större än i augustiprognosen.

Bytesbalansen har reviderats upp med motsvarande ca 1 procentenhet av BNP under hela prognosperioden, främst beroende på revideringar av nationalräkenskaperna.

Bedömningen för kronans långsiktiga jämviktskurs är densamma som tidigare. Fundamentala faktorer talar för en fortsatt förstärkning under prognosperioden. Däremot har apprecieringen sedan augusti gått snabbare än väntat och banan mot den långsiktiga jämvikten antas därför bli flackare än vad som tidigare prognostiserats. Detta tar sig uttryck i att kronans effektiva växelkurs (TCW-index) är starkare än i augustiprognosen såväl 2002 som 2003.

Som tidigare indikerats revideras de totala timlöneökningarna ned. Detta gäller för hela prognosperioden och är främst ett resultat av den svagare sysselsättningsutvecklingen som följer i spåren av den lägre förväntade BNP-tillväxten 2002 och 2003. Efterfrågan på arbetskraft reagerar med viss tidseftersläpning i förhållande till produktionen. Prognosen för den öppna arbetslösheten har därför reviderats upp för 2003 och 2004.

Sammantaget är resursutnyttjandet lågt under hela prognosperioden, vilket verkar dämpande på pris- och löneutvecklingen. Inflationsbedömningen, i termer av årsgenomsnitt för UND1X och KPI, är dock något högre 2003 än i augustiprognosen, i huvudsak till följd av s.k. utbudsstörningar som höjda punktskatter och tillfälliga elprisökningar. För 2004 har inflationsprognosen reviderats ned.

Mot bakgrund av att UND1X-inflationen bedöms understiga Riksbankens inflationsmål om reporäntan hålls på den nuvarande nivån har reporäntan justerats ned.

Prognosen för den 10-åriga obligationsräntan är nedreviderad för i år och nästa år. Nedrevideringen beror i huvudsak på lättnader i penningpolitiken på internationell nivå.

Det offentliga finansiella sparandet förutses bli något lägre under prognosperioden än vad antogs i augusti trots att kommunalskatterna uppreviderats. Detta hänger främst samman med att såväl sysselsättning som timlön nedreviderats, vilket minskar skatteintäkterna, samtidigt som den offentliga konsumtionen uppreviderats.